

НІЛ ГЕЙМАН

НІЛ ГЕЙМАН

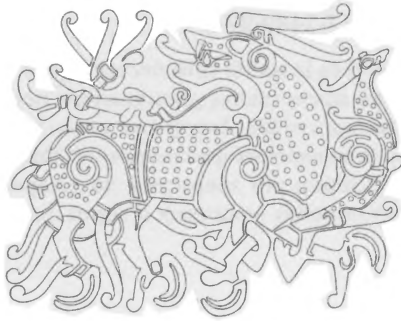
СКАНДИНАВСЬКА
МІФОЛОГІЯ

СКАНДИНАВСЬКА
МІФОЛОГІЯ

НІЛ ГЕЙМАН

СКАНДИНАВСЬКА МІФОЛОГІЯ

*Переклад з англійської
Максима Бакалова*

КМБУКС
видавнича група

УДК 821.111
ББК 84.4 Вел.
Г 29

Переклад з англійської Максима Бакалова

Neil Gaiman
NORSE
MYTHOLOGY

Гейман Н.

Г 29 Скандинавська міфологія / Ніл Гейман ; Пер. з англ. М. Бакалова. — К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2017. — 256 с.

ISBN 978-617-7489-97-8

Знайомтесь із майбутнім бестселером — майстер пера Ніл Гейман представляє дивовижний переказ величних скандинавських міфів. Автор вже давно черпає натхнення для створення власних фантастичних світів у стародавній міфології. Тепер він звернувся до джерела і презентує майстерну обробку величних історій півночі.

УДК 821.111
ББК 84.4 Вел.

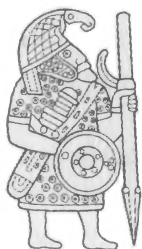
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, whether electronic, mechanical, photocopying, recording or other kind, without the prior permission in writing of the owners.

Усі права застережено. жодну частину цієї публікації не можна відтворювати, зберігати в системі пошуку інформації чи передавати в будь-якій формі будь-яким способом — електронним, механічним, ксерокопіюванням або іншим способом — без попереднього письмового дозволу власника.

ISBN 978-617-7489-97-8

© Neil Gaiman, 2017
© Бакалов М., переклад, 2017
© ТОВ «Видавнича група «КМ-БУКС», 2017

*Еверетту –
стари історії для
нового хлопчика*

ВСТУП

Визначитися з улюбленою серією міфів так само важко, як і з улюбленою кухнею (одного разу забагнеться тайської їжі, іншого – суші, а часом буває понад усе хочеться простих домашніх страв, на яких виріс). Але якби довелося обирати якісь одні, то це були б міфи Скандинавії.

З Асгардом і його жителями я вперше познайомився ще хлопчиком – мені було років сім. Я читав про пригоди могутнього Тора в обробці американського художника коміксів Джека Кірбі, де авторами історій виступали сам Кірбі та Стен Лі, а діалоги писав брат Стена Ларрі Лібер. Тора Кірбі зображував як сильного красеня, Асгард – як височенне фантастичне місто з величними і небезпечними спорудами, Один у нього був мудрим і благородним правителем, а Локі – злобним сардонічним створінням у рогатому шоломі. Мені полюбився Кірбів білявий Тор із нищівним молотом, тож я хотів дізнатися про нього більше.

Я позичив примірник *«Міфів Скандинавії»* Роджера Лансліна Гріна, який читав і перечитував із задоволенням і здивуванням: Асгард у цій книзі перетворився з Кірбового міста майбутнього на залу вікінгів і купу будівель, розкиданих по крижаній пустелі;

Одін, бог-отець, із лагідного, мудрого і запального став всезнаючим, незбагненним і небезпечним; Тор із його нищівним молотом залишився таким само сильним, як у коміксах, проте виявився, м'яко кажучи, не найкмітливішим із богів; ну, а Локі більше не був лихим, хоча й до сил добра він точно не належав. Тут все було складно.

Крім того, я дізнався, що у скандинавських богів був свій судний день: Рагнарьок – день смерті богів і кінця світу. Цього дня боги мали зійтися в битві з крижаними велетнями й загинути.

Чи був уже Рагнарьок? Чи він іще тільки має настати?
Я не знав цього тоді й не знаю тепер.

Саме те, що світові та історії мав настати кінець, те, як саме це мало статись, і те, що світ мав переродитись, робило богів і крижаних гігантів, як і всіх інших персонажів, трагічними героями та трагічними лиходіями. Завдяки Рагнарьку скандинавський світ став для мене живим, напрочуд сучасним і актуальним, в той час як інші, більш детально описані системи вірувань здавалися чимось старим і давно минулим.

Скандинавські міфи – це міфи з холодної місцини, де взимку довгі-довгі ночі, а влітку – безкінечні дні. Це міфи народу, який не до кінця вірив своїм богам та й не надто любив їх, хоча поважав і боявся. Наскільки нам відомо, боги Асгарда з'явилися в Німеччині, поширилися на Скандинавію, а потім дійшли й до інших частин світу, в яких домінували вікінги, – на Оркнейські острови, в Шотландію, Ірландію та на північ Англії, – де загарбники залишили по собі

місця, названі на честь Тора чи Одіна. В англійській мові імена богів залишилися у назві днів тижня. Ви можете зустріти Тюра Однорукого (Одінового сина), Одіна, Тора та Фрігг, верховну богиню, у таких днях, як Tuesday, Wednesday, Thursday і Friday*.

У історіях про війну та перемир'я між ванами й асами можна знайти сліди більш давніх міфів і релігій. Вани зображуються як боги природи, брати та сестри, менш войовничі, проте, мабуть, не менш небезпечні, ніж аси.

Одна з цілком ймовірних гіпотез стверджує, що колись існували два племені — одне поклонялося ванами, а друге — асам. Прихильники асів загарбали землі шанувальників ванів, проте згодом обидва племені пішли на компроміси та поступки. Деякі вани, як-от сестра і брат Фрейя та Фрейр, оселились в Асгарді разом з асами. Історія, релігія та міфи переплелися між собою, тож ми гадаємо, вигадуємо та здогадуємось, мов детективи, які відтворюють подробиці давно забутого злочину.

Ми стільки всього не знаємо, стільки історій скандинавів не збереглося! Лише низка міфів дійшла до нас у формі казок і переказів, у віршах та прозі. Їх записували, коли християнство вже витіснило культ скандинавських богів, і деякі з історій дожили до нашого часу лише тому, що люди боялись, аби окремі кеннінги — вислови, що їх поети вживали, описуючи певні події у міфах, — не втратили свого значення. Так, наприклад, говорячи про золото, вони називали

* Вівторок, середа, четвер, п'ятниця (англ.).

його «сльозами Фрейї». У деяких творах скандинавських богів називають людьми, королями або героями давнини – це своєрідна адаптація історій під християнський світ. Іноді в оповіданнях чи віршах зустрічається згадка або натяк на інші історії, про які ми, на жаль, не знаємо.

Але набагато гірше було б, якби з усіх історій про богів і напівбогів Греції та Риму до нас дійшли лише перекази про подвиги Тесея й Геракла.

Ми і так втратили чимало.

У скандинавів багато богинь. Нам відомі їхні імена, деякі риси характеру та здібності, але історії та міфи про них, а також пов'язані з ним ритуали до нас не дійшли. Я б радо переказав історії про Ейр, богиню-цілительку, Лофн, розрадницю і богиню шлюбів, або Сйофн, богиню кохання. Не кажучи вже про Вьор, богиню мудрості. Я можу вигадати їхні історії – але не переповісти. Вони загубились і забулись.

Я намагався переказати ці міфи й історії максимально точно і водночас цікаво.

Іноді деталі тих чи інших історій можуть суперечити одна одній. Проте я сподіваюсь, що вони передають картину тогочасного світу. Переказуючи ці історії, я спробував подумки перенестися в далеке минуле, на з'ємлі, де їх розказували вперше довгої зимової ночі при світлі полярного сьйва чи ще довшого літнього дня, – слухачам, яким кортіло дізнатись, що там іще вигадав Тор, коли з'являється веселка, як правильно жити і звідки беруться погані вірші.

Я був вражений, коли дописав історії і прочитав їх одну за одною: вони нагадували мандрівку від льоду й вогню, з яких починається Всесвіт, до вогню й льоду, з якими настає кінець світу. Дорогою ми зустрічаємо персонажів, яких добре знаємо, – таких як Локі, Тор і Одін, а також тих, кого хочемо знати краще (мій улюблений – Анґрбода, велетка і дружина Локі, яка народила йому дітей-чудовиськ і з'являється у вигляді привида після вбивства Бальдра).

Я не дозволив собі переречити історії моїх улюблених оповідачів скандинавських міфів, таких як Роджер Ланслін Грін і Кевін Крослі-Холланд. Натомість провів час за читанням багатьох різних перекладів «Молодшої Едди» Сноррі Стурлусона (у прозі) та «Старшої Едди» (в піснях). Я пробирався крізь слова дев'ятсотлітньої давнини і уважно вибирав, які історії переказати і як саме це зробити, змішуючи версії міфів із прози та пісень. (Наприклад, Торів візит до Химіра у мене скомбінований: починається розповідь у «Старшій Едді», а от подробиці риболовної пригоди Тора вже додані з версії Сноррі.)

Мій пошарпаний примірник «Словника Північної міфології» Рудольфа Зімека (в перекладі Енджели Хол) – безцінний, пізнавальний та інформативний – не раз ставав у пригоді.

Висловлюю велику подяку своїй давній подрузі Алісі Квітні за допомогу в редагуванні. Вона була чудовим слухачем – завжди відстоювала свою думку, говорила відверто, усіляко допомагала, робила слушні ремарки і взагалі підходила до справи з розумом. Я дописав цю книжку здебільшого завдяки

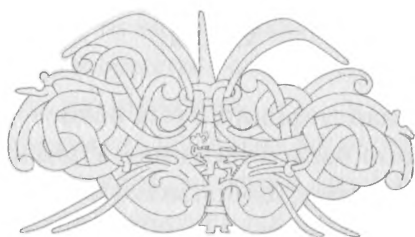
Алісі, якій кортіло дізнатись, що буде далі. Вона ж допомогла мені знайти час для написання, за що я їй безмірно вдячний. Дякую Стефані Монтіс, яка завдяки гострому зору та знанню скандинавської міфології виловила кілька помилок, які я міг прогавити. Я вдячний також Емі Черрі з видавництва «Norton», яка запропонувала мені переповісти окремі міфи вісім років тому під час ланчу в мій день народження і яка, зрештою, виявилась найбільш терплячим редактором у світі.

Усі помилки, передчасні висновки та неоднозначні думки, наявні в цій книзі, належать мені й лише мені, тож я не бажаю, щоб у них звинувачували когось іншого. Сподіваюсь, що я переказав ці історії правдиво, але водночас цікаво й вигадливо.

В цьому й полягає уся привабливість міфів. Найбільша втіха — переказувати їх самому, що я щиро рекомендую вам зробити. Так, я звертаюсь до вас, шановні читачі. Прочитайте історії в цій книзі, а тоді переінакшіть їх на свій лад і якогось темного й морозного зимового вечора або білої літньої ночі розкажіть своїм друзям, як у Тора вкрали молот чи як Один роздобув мед поезії для богів...

Ніл Гейман
*Ліссон Гроув, Лондон,
травень 2016 р.*

ДИЇВІ ОСОБИ

Ускандинавській міфології зустрічається чимало богів і богинь. З багатьма із них ви познайомитесь на цих сторінках. Однак в більшості історій, які дійшли до нашого часу, фігурують двоє богів — Одін і його син Тор, а також єдинокровний брат Одіна — син велетня на ім'я Локі, що живе з асами в Асгарді.

Одін

Найвищий і найстаріший з усіх богів — Одін.

Йому відомо багато таємниць. Одін віддав око за мудрість. А для того, щоб пізнати руни і здобути владу, він приніс у жертву самого себе.

Одін на дев'ять діб повиснув на світовому дереві Ігдрасілля. Його бік проткнуло вістря списа, що завдало нестерпного болю, а тіло шарпали та шмагали вітри. Дев'ять днів і дев'ять ночей Одін нічого не їв і не пив. Він страждав на самоті, відчуваючи, як повільно згасає життя.

Одін замерз до кісток і вже здригався у передсмертній агонії, коли його жертва принесла свій темний плід: він опустил очі й побачив, що перед ним з'явилися руни. Він пізнав їх, збагнув їхню силу і суть. Тієї ж миті мотузка порвалась, і Одін із криком упав на землю.

Тепер він розумів, що таке магія, і міг підкорити собі весь світ.

Одін має багато імен. Він Бог-отець, Батько вбитих, Володар шибениць. Він же бог вантажів і бог в'язнів. А ще його називають Грімніром і Третім. У кожній країні Одін носить інше ім'я (адже йому поклоняються по-різному багатьма мовами).

Він завжди мандрує замаскований, щоб бачити світ так, як його бачать люди. Коли Одін з'являється серед нас, він має вигляд високого чоловіка у плащі та капелюсі.

У нього є два ворони, яких він називає Хугін і Мунін, що означає «думка» і «пам'ять». Ці птахи літають світом у пошуку новин і розказують Одіну про все, що бачать. Вони сідають йому на плечі й нашіптують у вуха про те, що дізнались.

Коли Одін сидить на своєму високому троні у Глідск'яльві, йому видно все суще, де б воно не було. Нічого не може сховатися від його ока.

Одін приніс у світ війну: битви починаються з кидання списа в армію ворога — це символ того, що бій і смерті присвячують Одіну. Якщо ти вижив у бою, це означає, що Одін був прихильним до тебе, а якщо ні — то Одін тебе покинув.

Якщо ти поляжеш у бою, як герой, то валькірії — прекрасні діви-воївниці, які відбирають душі тих, хто помер шляхетно, заберуть тебе до зали, відомої як Вальхалла. Він чекатиме на тебе у Вальхаллі, й ви будете пити, боротись, бенкетувати і воювати з Одінном на чолі.

Тор

Тор, син Одіна, – громовержець. Він скаже відверто там, де його батько злукавить, і буде чесний там, де Одін обмане.

Тор – рудобородий велет, і він не просто дужий, а найсильніший з усіх богів. Могутності Тору додає пояс сили Мегінгйорд: коли він його одягає, то сила подвоюється.

За зброю Торіві служить Мйольнір – дивовижний молот, який для нього викували гноми. Про це ви ще дізнаєтесь докладніше. Тролі, крижані та гірські гіганти тремтять, коли бачать Мйольнір, адже від нього загинула сила-силенна їхніх братів і сестер. Тор носить залізні рукавиці, які допомагають йому тримати руків'я молота.

Матір'ю Тора була Йорд – богиня землі. Тор має синів – Моді (це слово означає «лютий») і Магні («сильний») та доньку на ім'я Труд («могутня»).

Його дружина – золотоволоса Сіф. До одруження з Тором вона мала сина на ім'я Уль, отож Тор став його вітчимом. Уль – це бог, який полює з луком і стрілами та бігає на лижах.

Тор – захисник Асгарда і Мідгарда.

Про Тора і його пригоди є чимало історій.

Деякі з них ви прочитаєте в цій книзі.

Локі

Локі — справжній красунчик. Він переконливий, привабливий, викликає довіру, а ще це найбільш хитрий, проникливий і винахідливий з усіх жителів Асгарда. І тому шкода, що в ньому так багато темряви: стільки гніву, заздрощів і похоті.

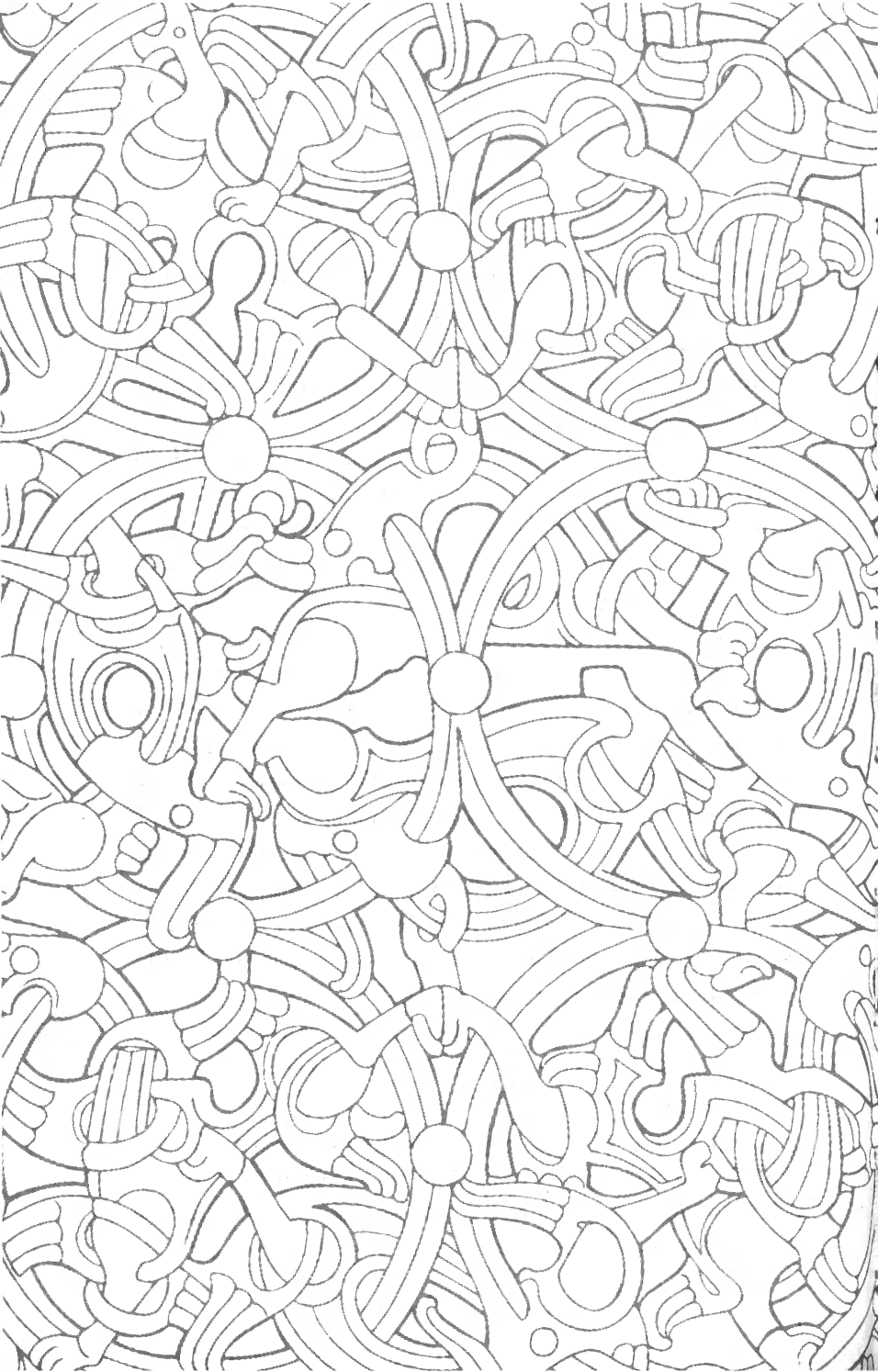
Локі — син Лаувейї, яку також називали Наль («голка»), бо вона була стрункою, вродливою і мала гострий розум. Батьком Локі, за переказами, був велетень Фарбауті; його ім'я означає «той, хто завдає небезпечних ударів», і Фарбауті цілком відповідав своєму імені.

Сам Локі ходить по небу в літаючих чоботях і може набувати подоби інших людей або тварин, проте найсильніша його зброя — це розум. Він хитріший, підступніший та вигадливіший за будь-якого бога чи велетня. Навіть Один не зрівняється в хитрості з Локі.

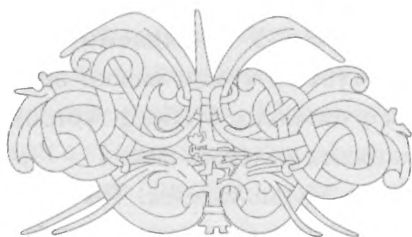
Локі — єдинокровний брат Одіна. Ніхто з богів не знає, як і коли Локі з'явився в Асгарді. Він Торів друг і зрадник. Мабуть, боги терплять Локі тільки тому, що його хитрощі та виверти рятують їх так само часто, як і втягують у халепу.

Завдяки Локі світ стає цікавішим, але разом з тим і менш безпечним. Він батько чудовиськ, винахідник витівок, бог обману.

Локі забагато п'є і не відповідає за свої слова, думки чи вчинки, коли п'яніє. Разом зі своїми дітьми він застане Рагнарьок, кінець всього сущого, але битися буде не на боці богів Асгарда.

ДО ПОЧАТКУ І ПІСЛЯ

I

До початку часів не було нічого — ні землі, ні небес, ні зірок, ні неба: тільки туманний світ, безформний і безладний, світ вічного вогню.

На півночі був Ніфльхейм, світ темряви. Його прорізали одинадцять отруйних річок, які витікали із джерела в центрі світу — бурхливого виру під назвою Хвергельмір. У Ніфльхеймі було неймовірно холодно, а густий туман важко висів у повітрі, вкриваючи все навколо. Небеса губилися в тумані, а землю оповивала холодна імла.

На півдні був Муспельхейм. Тут панував вогонь. У цьому світі все горіло та палало. Якщо Ніфльхейм був сірим, то Муспельхейм — яскравим; у царстві туманів лютував мороз, а тут жевріла розпечена лава. Світ Муспельхейму палав від пекучого жару й вогню, як у кузні; не було тут ані суцільної землі, ані неба. Лише іскри та язички вогню, розпечене каміння і тліючі жаринки.

У Муспельхеймі, на краю полум'я, де у вогні видніється туман, де закінчуються простори царства, стояв Сурт, який існував іще до богів. Він і досі там стоїть. В його руках — палаючий меч, а кипляча лава і морозний туман — його рідна стихія.

Кажуть, що тільки тоді, коли настане Рагнарбок — кінець світу, Сурт зрушить із місця. Він вирушить із

Муспельхейму з полум'яним мечем у руках і обпалить світ вогнем, а всі боги один за одним поляжуть перед ним.

II

Між Муспельхеймом і Ніфльхеймом лежала безодня — пуста, безформне небуття, куди впадали річки туманного царства. Безодня ця називалася Гіннунгагап, або «зяюча прірва». За незбагненно довгий час ці отруйні річки поступово затверділи у просторі між вогнем і туманом, утворивши гігантські льодовики. На півночі безодні лід сповивав замерзлий туман із кульками граду, а от на півдні, де льодовики сягали царства вогню, крига стикалася з жаринками й іскрами Муспельхейму, й теплі вітри з країни полум'я робили повітря над льодом таким ніжним і приємним, як весняного дня.

Там, де зустрілися крига й вогонь, лід розтанув і в талих водах зародилося життя: це було створіння у людській подобі, більше за світи, ширше за усіх велетнів, як нинішніх, так і майбутніх. Воно мало обидві статі — чоловічу й жіночу.

Створіння це було предком усіх велетнів і носило ім'я Імір.

Імір був не єдиною живою істотою, яка зародилася з талого льоду: крім нього, на світ з'явилася безрога корова — така велика, що розумом її не досягнути. Вона харчувалась, облизуючи солоні крижані брили, а молоко з її вимені лилось рікою. Цим молоком корова годувала Іміра.

Гігант пив молоко і ріс. Він назвав корову Аудумлою.

Своім рожевим язиком корова виліпила із криги людину: на перший день з'явилося лише волосся, на другий — голова, а третього дня із льоду постав чоловік.

Це був Бурі, прабатько богів.

Імір заснув, а уві сні породив дітей: з-під його лівої руки народилися велетень та велетка, а з-під ніг виріс шестиголовий гігант. Саме від дітей Іміра пішли всі гіганти.

З цих гігантів Бурі взяв собі дружину, і в них народився син, якого вони назвали Бьором. Згодом Бьор одружився з донькою гіганта на ім'я Бестла і мав від неї трьох синів: Одіна, Вілі та Ве.

Одін, Вілі та Ве — три сини Бьора — вирости і стали дорослими. Вони росли і бачили вдалині вогні Муспельхейма і морок Ніфльхейма, втім, знали, що у цих місцях на них чигає смерть. Брати назавжди застрягли в Гіннунгагапі — безмежній прірві між вогнем і туманом. Буття для них не надто відрізнялося від небуття.

Навколо не було моря і піску, трави чи каміння, не було землі, дерев, неба й зірок. У ті часи не було ні світу, ні небес, ні землі. Була сама лише прірва: порожнє місце, яке чекало, доки його наповнить життя.

Настав час творення. Ве, Вілі та Одін поглянули один на одного й почали міркувати, що слід зробити у безодні Гіннунгагап. Вони говорили про Всесвіт, життя і майбутнє.

Одін, Вілі та Ве вбили гіганта Іміра. Це був єдиний вихід, бо іншого способу створити світи не існувало. Так все почалось — це була смерть, яка зробила можливим життя.

Брати закололи велетня. Кров ринула з тіла Іміра нескінченним потоком; ріки крові, солоні, як море, й сірі, як океан, забили фонтаном і спричинили потоп такий раптовий, могутній і глибокий, що він змив і знищив усіх гігантів. (Врятувався лише велетень Бергельмір, онук Іміра, з дружиною — вони залізли на дерев'яний ящик, що послужив їм за корабель. Усі велетні, яких ми бачимо та боїмося сьогодні, пішли від них.)

Із плоті Іміра Одін із братами створили землю, а з кісток виклали гори та скелі.

Усе каміння, галька, пісок і гравій, які є сьогодні, — це зуби Іміра та уламки його кісток, що їх переламали і розчавили Одін, Вілі та Ве під час битви з Іміром.

Моря, що омивають світи, — це Імірова кров і піт.

Погляньте на небо: перед вами середина Імірового черепа. Зірки, які сяють уночі, планети, всі комети й метеори — це іскри, що долетіли від вогнів Муспельхейму. Ну, а хмари, які видно вдень, колись були мозком Іміра, і хтозна, що у них на думці зараз.

III

Світ — це плаский диск, зусібіч оточений морем. Гіганти живуть на краю світу, поряд із найглибшими морями.

Щоб вони не підходили занадто близько, Одін, Вілі та Ве відгородили середину світу стіною, яку зробили з вій Іміра. Це місце вони назвали Мідгардом.

Мідгард був порожнім. Тутешні землі мали чудовий вигляд, але ніхто не ходив лугами і не рибалив у чистих водах, нікому було підкорювати гірські вершини чи милуватися хмарами.

Одін, Вілі та Ве розуміли, що світ без живих істот — не світ. Вони блукали по всіх усюдах у пошуках людей, але так нікого й не знайшли. Зрештою, на скелястому березі біля моря, поміж галькою брати знайшли дві колоди, які раніше гойдалися на хвилях, аж доки їх не викинуло на берег.

Перша колода була ясеневою. Ясен — пружне і гарне дерево з корінням, що йде углиб. По ясену добре різьбити, бо він не тріскається й не розколюється. З ясена виходить гарне руків'я інструмента або ратище списа.

Друга колода, яку брати знайшли поряд із першою на березі — вона лежала майже впритул до неї, виявилася вільховою. Вільха — витончене дерево, однак таке тверде, що з нього виходять найміцніші дошки й балки; з вільхи можна збудувати чудовий дім.

Боги взяли дві колоди і встромили їх сторчма в пісок; тепер вони були на людський зріст. Одін тримав колоди, а решта братів по черзі вдихнули у них

життя. Так мертві берегові колоди перетворилися на живих істот.

Вілі дав їм волю, розум і рішучість. Тепер вони могли рухатись і чогось прагнути.

Ве обтесав колоди, надавши їм людської подоби. Він вирізьбив вуха, щоб вони могли чути, очі, щоб бачити, і губи, щоб говорити.

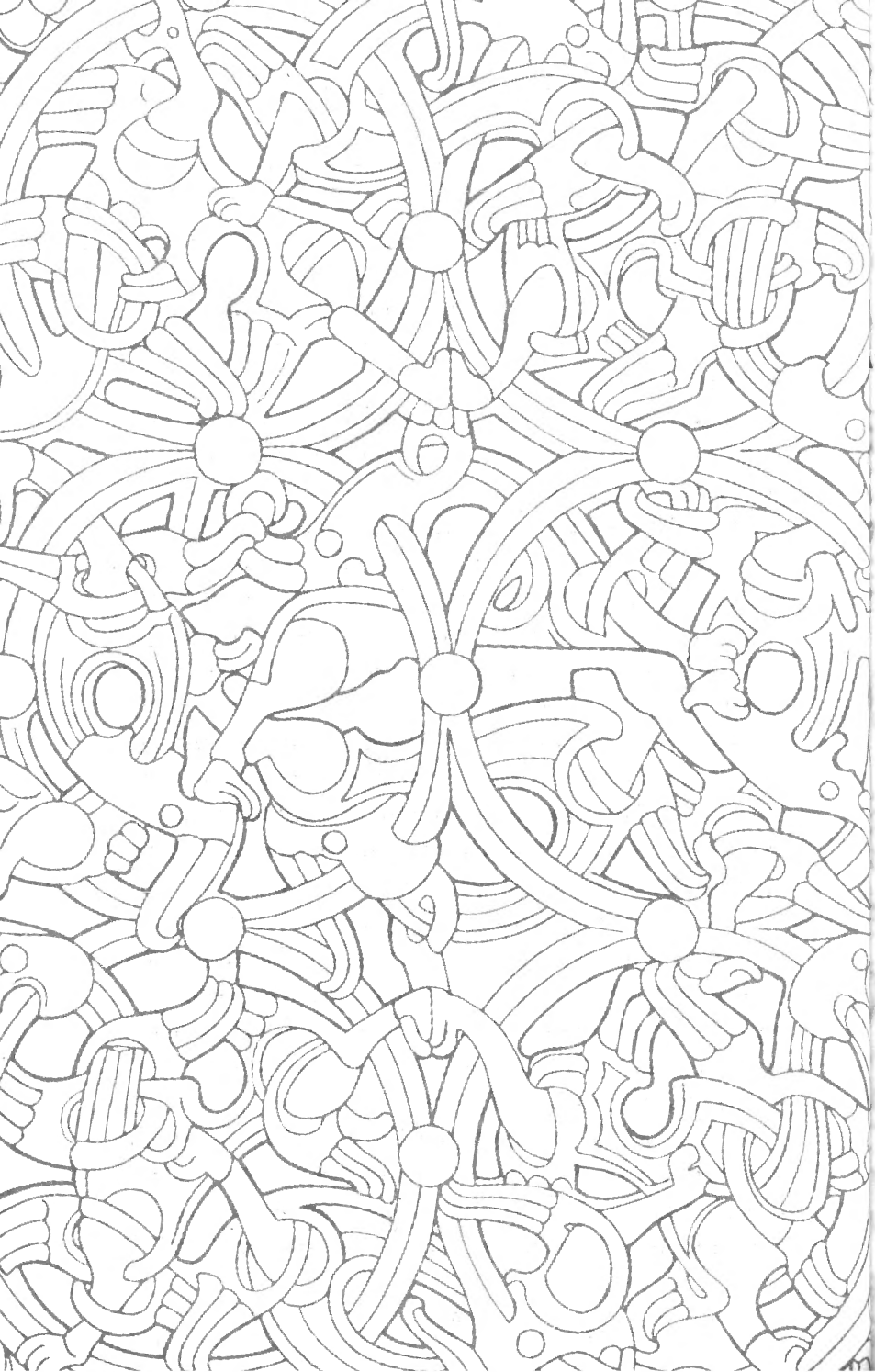
Тепер замість двох колод на березі стояли дві оголені людини. З однієї колоди Ве вирізвав чоловіка, а з іншої — жінку.

Троє братів придумали для чоловіка й жінки одяг, щоб вони прикрилися і не мерзли, стоячи на узбережжі краю світу, де на них летіли бризки холодної морської води. Наостанок боги дали двом створеним людям імена: чоловіка вони назвали Аск, або «Ясен», а жінку — Ембла, або «Вільха».

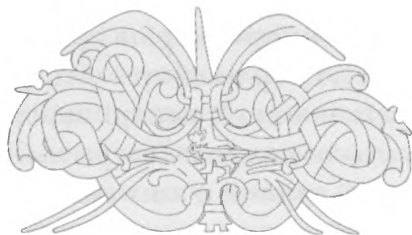
Аск і Ембла були батьком і матір'ю кожного з нас: будь-яка людина завдячує життям своїм батькам, а також їхнім батькам і батькам їхніх батьків. Отож, якщо цей ланцюжок продовжити, то виявиться, що нашими прабатьками були Аск і Ембла.

Ембла й Аск стали жити в Мідгарді, під захистом стін, які боги спорудили з вій Іміра. Тут вони згодом побудують свою домівку, захищену від гігантів, чудовиськ та інших загроз, що чатують на далеких просторах. У Мідгарді вони зможуть спокійно рости своїх дітей.

Ось чому Одіна називають Богом-отцем. Адже він був батьком богів, і саме він вдихнув життя у наших з вами пра-пра-прабатьків. Не має значення, бог ти чи смертний, — твоїм батьком завжди буде Один.

ІГДРАСІЛЛЬ І ДЕВ'ЯТЬ СВІТІВ

Ігдрасілля — це могутнє ясенове дерево, найдосконаліше та найпрекрасніше з усіх дерев, а також найбільше.

Ігдрасілля росте між дев'яти світів і з'єднує їх один з одним. Це найпишніше і найвище дерево на світі. Його верхів'я здіймається вище неба.

Ігдрасілля настільки велетенський, що пустив корені одразу в трьох світах, де їх живлять три джерела.

Перший і найглибший корінь простягнувся у потойбічний світ, до Ніфльхейму — місця, що існувало задовго до всіх інших. В центрі царства темряви б'є вічно вируюче джерело Хвергельмір, що гуде, немов киплячий чайник. У цих водах живе дракон Нідхьогг — він без упину підгризає корінь дерева знизу.

Другий корінь опустився у світ крижаних гігантів, до джерела Міміра.

На самому вершечку світового дерева сидить мудрий орел, а між очей у нього примостився сокіл.

Гілками ясена бігає білка на ім'я Рататоск. Вона допомагає Нідхьоггу, страшному пожирачу трупів, і орлу обмінюватися плітками та новинами. Білка дурить обидві сторони і радіє з того, що провокує їх на сварки.

Велетенське гілля світового дерева гризуть чотири олені: вони об'їдають кору і листя. А внизу, біля основи, коріння точить сила-силенна змій.

На світове дерево можна вилізти. Саме на Ігдрасілі на знак жертви вішався Одін, а відтак світове дерево стало шибеницею, а Одін – Богом шибениць.

Боги не користуються світовим деревом. Вони переходять між світами через Біфрьост – міст-веселку. Тільки боги можуть мандрувати веселкою; будь-який крижаний гігант або троль обпалив би собі ноги, якби спробував видертись на веселку, щоб дістатися Асгарда.

Всього існує дев'ять світів:

Асгард, світ асів. Саме тут живе Одін.

Альвхейм, світ, де живуть світлі альви. Світлі альви прекрасні, як сонце чи зорі.

Нідавеллір, також відомий як Свартальхейм, де під горами живуть і створюють дивовижні речі гноми (або, як їх ще називають, темні альви).

Мідгард, світ чоловіків і жінок, світ, у якому живемо ми з вами.

Йотунхейм, де живуть, блукають і мають власні помешкання крижані гіганти та гірські велетні.

Ванахейм, де живуть вани. Аси та вани пов'язані мирними угодами, тож багато ванів живе в Асгарді, разом із асами.

Ніфльхейм, царство мороку й туману.

Муспельхейм, світ вогню, де чекає свого часу Сурт.

А ще є світ, названий на честь його правительки: Хель – місце, куди потрапляють загиблі, які не померли в бою смертю героїв.

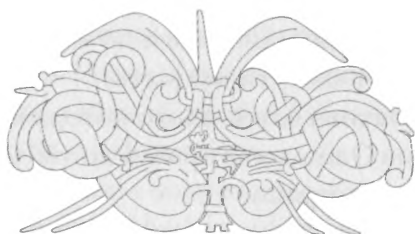
Останній корінь світового дерева простягається до джерела у світі богів Асгарді, де живуть аси. Щодня боги проводять тут свої наради, і саме тут вони зустрінуться в останні дні існування світу, перш ніж вирушити на вирішальну битву — Рагнарьок. Це джерело називається Урд.

Тут живуть три сестри-норни — мудрі діви. Вони доглядають джерело і дбають про те, щоб коріння Ігдрасілля завжди було обмазане глиною, а дерево — полите. Джерело належить першій сестрі, Урд; її ім'я означає «доля», «фатум». Урд — це минуле. Верданді, друга сестра, — її ім'я означає «становлення» — відповідає за сьогоднішня, а Скульд, третя сестра, чиє ім'я перекладається як «те, що має статися», визначає майбутнє.

Норни вирішують, що станеться у житті людини. Окрім цих трьох, є й інші норни. Норни-гіганти і норни-альви, норни-гноми і норни-вани, хороші та погані норни — саме вони вирішують, якою буде людська доля. Одні норни дарують людям гарне життя, а інші — важке, коротке чи покручене.

Там, біля джерела Урд, вони плетуть людську долю.

**МІМІРОВА ГОЛОВА
ТА ОДІНОВЕ ОКО**

ВЙотунхеймі, на батьківщині велетнів, є колодязь Міміра. Глибокі підземні води цього колодязя живлять світове дерево Ігдрасілль. Мімір, мудрець і хранитель пам'яті, знає чимало. Його колодязь дає мудрість, і коли світ тільки починав розвиватись, Мімір щодня занурював у колодязь ріг, відомий як Г'ялархорн, і пив із нього воду.

Якось давним-давно, на зорі світів, Одін накинув свого довгого плаща, одягнув капелюха і під виглядом мандрівника вирушив у Країну велетнів, ризикуючи життям, щоб дістатися до Міміра, який був його дядьком, і здобути мудрість.

— Один ковток води із твого колодязя, дядьку Міміре, — мовив Одін, коли прибув до тієї країни. — Це єдине, про що я прошу.

Мімір заперечно похитав головою. З колодязя не пив ніхто, окрім самого Міміра. Він не сказав ані слова: як відомо, горя не знають ті, хто мовчить*.

— Але ж я твій племінник, — нагадав Одін. — Моя мати Бестла була твоєю сестрою.

— Цього замало, — відказав Мімір.

— Лише один ковток. Вода із твого колодязя дасть мені мудрість, Міміре. Назви свою ціну.

* «Seldom do those who are silent make mistakes» — відсилка до поеми «Хавамал», в якій Одін повчає смертних, як потрібно жити.

— Твоє око — ось моя ціна, — сказав Мімір. — Твоє око в моєму джерелі.

Одін не став питати, чи жартує велетень. Подорож Країною велетнів до колодязя Міміра була довгою і небезпечною. Він ризикував життям, щоб сюди дістатись, а тому заради омріяної мудрості був готовий і на значно більші жертви.

Обличчя Одіна виражало готовність.

— Дай мені ножа, — тільки й мовив він.

Зробивши те, що треба, Одін обережно поклав око до джерела. Воно дивилося на нього крізь воду. Потім Одін занурив Г'яллархорн до Мімірового джерела і приклав риг до губ. Вода була холодною. Він випив все до останньої краплини й відчув, як у ньому розлилася мудрість. До того ж він став бачити далі й чіткіше одним оком, ніж коли-небудь бачив двома.

З того часу в Одіна з'явилися нові імена: його називали і Блїнд, себто «Сліпий», і Хоар — «Одноокий» і навіть Балеїг — «Палке Око».

Око Одіна, сліпе і водночас всевидяче, досі залишається в колодязі Міміра — його зберігають води, що живлять світове дерево.

Минали роки. Наприкінці війни між асами та ванами, коли вони обмінювалися воїнами та командирами, Одін відправив Міміра до ванів як радника аса Хьоніра, який мав стати новим головою ванів.

Хьонір був високим, привабливим і взагалі мав королівський вигляд. Коли Мімір був поряд із ним, Хьонір також говорив як король і приймав мудрі рішення. Але коли Міміра не було, Хьонір без кінця вагався, і невдовзі ванам це набридло. Вони вирішили

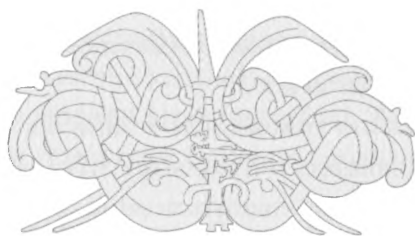
помститися, але не Хьоніру, а Міміру: вани відтяли йому голову і відправили її Одіну.

Одін не розгубився. Він натер голову Міміра особливими травами, щоб вона не зігнила, і зачаклував її замовляннями та заклинаннями, аби його знання не були втрачені. Згодом Мімір розплющив очі й заговорив до Одіна. Його порада, як завжди, була слухною. Прислухавшись до неї, Одін відніс голову Міміра до джерела під світовим деревом і поклав її там, поряд зі своїм оком, у водах, яким відомо про майбутнє і минуле.

Він віддав ріг Г'яллархорн Хеймдаллю, охоронцю богів. Звук Г'яллархорна здатний розбудити богів, де б вони не були і як би міцно не спали.

Однак Хеймдаль просурмить у Г'яллархорн лише раз, коли настане кінець всього суцього – Рагнарьок.

СКАРБИ БОГІВ

I

Дружиною Тора була красуня Сіф — богиня з асів. Тор кохав її за чудову вроду, за блакитні очі та світлу шкіру, червоні губи та усмішку, а ще він обожнював її довге-предовге волосся, що мало колір ячменю наприкінці літа.

Якось Тор прокинувся і поглянув на сплячу Сіф. Він почухав бороду, а тоді поплескав дружину по плечу могутньою долонею.

— Що з тобою трапилось? — запитав Тор.

Сіф розплющила очі кольору літнього неба.

— Про що це ти? — запитала вона, а тоді покрутила головою і на її обличчі з'явився подив. Її пальці потягнулися до голої рожевої шкіри на голові, торкнулися її і почали обмацувати. Сіф із жахом поглянула на Тора.

— Моє волосся, — тільки й мовила вона.

Тор кивнув.

— Воно зникло, — сказав він. — Він залишив тебе лисою.

— Він? — запитала Сіф.

Тор почав одягати свій пояс сили Мегінгйорд, що подвоював його надзвичайну міць.

— Локі, — пояснив він. — Це зробив Локі.

— Чому ти так кажеш? — запитала Сіф, безупинно обмацуючи свою лису голову, так наче трепетний дотик пальців міг повернути волосся.

— Бо коли трапляється якась халепа, — відповів Тор, — я завжди спершу думаю на Локі. Це економить купу часу.

Двері Локі були зачинені, тож Тор рушив напролом, розваливши їх на друзки. Він підняв Локі за шкірку й промовив лише:

— Чому?

— Що — «чому»? — Локі дивився невинними очима.

— Волосся Сіф. Золоте волосся моєї дружини. Воно було таким прекрасним. Чому ти його зрізав?

Сотня виразів, один за одним, промайнули обличчям Локі: лукавість і хитрість, вдоволеність і розгубленість. Тор щосили струсонув Локі. Той опустив очі й спробував усім своїм виглядом показати, що йому соромно:

— Хотів пожартувати. Я був п'яний.

Тор насупив брови.

— Волосся Сіф було її гордістю. Люди подумують, що їй побрили голову як покарання. Що вона зробила щось, чого не мала робити, з кимось, з ким не мала цього робити.

— Ну, так. Маєш рацію, — відказав Локі. — Певно, *саме так* вони й подумують. А оскільки я витягнув її волосся прямо з коренями, то вона, на жаль, ходитиме лисою до кінця життя...

— Ні, не ходитиме. Тор поглянув на Локі, якого тепер тримав на рівні своєї голови, і його обличчя стало грізним як грім.

— Боюсь, що такі ходитиме. Але ж є усілякі капелюшки і хустки...

— Вона не ходитиме все життя лисою, — сказав Тор. — Бо якщо ти, Локі, син Лаувейї, зараз же не повернеш їй волосся, то я переламаю кожну кістку в твоєму тілі. Кожну-кожнісіньку. А якщо її волосся не ростиме як слід, я повернуся і повторю цю процедуру ще раз. І ще раз. Якщо я робитиму це щодня, то дуже скоро навчуся добре ламати кістки, — продовжив він, трохи веселіший, ніж дотепер.

— Ні! — вигукнув Локі. — Я не можу повернути їй волосся. Це так не працює.

— Сьогодні, — розмірковував уголос Тор, — мені знадобиться, мабуть, година, щоб переламати всі кістки у твоєму тілі. Але не сумніваюсь: трохи практики — і я зможу скоротити цей час навіть до п'ятнадцяти хвилин. Буде цікаво дізнатись, чи я вгадав.

І він заходився ламати його першу кістку.

— *Гноми!* — зойкнув Локі.

— Що кажеш?

— Гноми! Вони виготовляють все на світі. Гноми можуть зробити золоте волосся для Сіф — вишукане золоте волосся, яке приживеться до її голови і буде рости, як справжнє. Вони таке можуть. Клянуся, що можуть.

— Що ж, — відповів Тор, — тоді б я на твоєму місці пішов домовлятися з ними. — І він відпустив Локі, якого тримав високо в повітрі, так що той гепнувся на підлогу.

Локі підвівся на ноги і поспішив геть, поки Тор не зламав ще йому кісток.

Він одягнув черевики для мандрівок небом і подався у Свартальхейм, до майстерень гномів. На його думку, найбільш умілими з усіх майстрів були три гноми, відомі як сини Івальді, тож Локі попрямував до їхньої підземної кузні.

— Привіт, сини Івальді. Я тут порозпитував і дізнався, що Брокк і його брат Ейтрі — то найкращі майстри, які тільки є чи коли-небудь були серед гномів, — сказав Локі.

— Ні, — заперечив один із синів Івальді. — Це ми. Ми — найкращі серед усіх майстрів.

— Я переконаний, що Брокк і Ейтрі можуть створити коштовності не гірші за ваші.

— Брехня! — вигукнув найвищий із синів Івальді. — Я б не довірив цим криворуким нездарам і коня підкувати.

Найменший і наймудріший із синів Івальді просто стенув плечима.

— Що б вони не робили, ми здатні зробити щось краще.

— Я чув, що вони кинули вам виклик, — сказав Локі. — Ви маєте створити три скарби. Аси судитимуть і обиратимуть найкращий. А, і ще: одним із скарбів має бути волосся. Пишне золоте волосся, що не перестає рости.

— Це ми можемо, — відповів один із синів Івальді. Навіть Локі ледь міг їх розрізнити.

Потім Локі вирушив за гору, щоб побачитися із гномом на ім'я Брокк у майстерні, де він працював зі своїм братом Ейтрі.

— Сини Івальді готують три скарби у подарунок асам, — повідомив Локі. — Боги судитимуть, який зі скарбів ліпший. Сини Івальді просили передати, що переконані: ви з братом не зможете створити нічого подібного. Вони назвали вас «криворукими нездарами».

Брокк був не дурний.

— Як на мене, все це звучить дуже підозріло, Локі, — відповів він. — Це точно не твоїх рук справа? Посіяти розбрат між нами з Ейтрі та хлопцями Івальді — це дуже схоже на тебе.

Локі набрав такого простодушного вигляду, якого тільки міг, — і це вражало.

— Я тут ні до чого, — відповів він невинно. — Просто подумав, що вам варто про це знати.

— І ти у цій справі не маєш особистого інтересу?

— Ніскілечки.

Брокк кивнув і поглянув на Локі. Ейтрі славився як чудовий майстер, однак кмітливішим й рішучішим серед братів був Брокк.

— Що ж, тоді ми будемо раді позмагатися з синами Івальді у вправності перед судом богів. Бо я не маю жодних сумнівів, що Ейтрі може викувати кращі й майстерніші речі, аніж компанія Івальді. Проте давай залучимо сюди і особистий інтерес. Що скажеш, Локі?

— Які будуть пропозиції? — запитав хитрун.

— Твоя голова, — відповів Брокк. Якщо ми виграємо змагання, то отримаємо твою голову, Локі. В цій голові завжди є чимало цікавих речей, і я впевнений, що Ейтрі зможе зробити з неї чудовий

пристрій. Наприклад, мислячу машину. Або чорнильницю.

Локі продовжував усміхатись, хоча в душі він розсердився. Цей день так гарно починався. Хоча йому ж потрібно лише домогтись, щоб Ейтрі та Брокк програли змагання; боги в будь-якому разі отримають шість чудових подарунків від гномів, а Сіф поверне собі золоте волосся. Він міг це влаштувати. Адже він був Локі.

— Авжеж, — відказав він. — Моя голова. Без питань.

Там, за горою, сини Івальді виготовляли свої скарби. За них Локі не хвилювався. Проте він мав зробити так, щоб Брокк і Ейтрі ні в якому разі, за жодних обставин не перемогли.

Брати увійшли до кузні. Всередині, посеред темного приміщення, оранжевим вогником жевріло вугілля. Ейтрі зняв із полиці свинячу шкуру й поклав її біля горна.

— Я саме тримав цю шкуру для якоїсь такої нагоди, — пояснив він.

Брокк лише кивнув у відповідь.

— Гаразд, — промовив Ейтрі. — Ти працюватимеш з міхами, Брокку. Головне — не переставай піддувати. Мені треба, щоб всередині було гаряче, і то рівномірно гаряче, бо інакше нічого не вийде. Давай, накачай, накачай.

Брокк почав накачувати міхи, і потік насиченого киснем повітря проникнув у саме серце горна, зігріваючи його нутро. Він робив це вже багато разів до того. Ейтрі спостерігав, аж доки не впевнився, що все йде, як треба, а тоді пішов працювати над своїм

творінням надворі. Коли він прочинив двері, щоб вийти, до кузні залетіла велика чорна комаха. Це був не гедзь і не овід, а щось більше за обох. Залетівши, комаха почала злісно кружляти кімнатою.

Знадвору до Брокка долинав звук молотів Ейтрі, а з ним і звуки обпилювання та кручення, обрізання й кування.

Велика чорна муха — найбільша та найчорніша муха на світі — сіла на руку Брокка.

Брокк тримав міхи обома руками. Він не спинився, щоб прогнати комаху. Муха боляче вкусила Брокка за руку.

Але він продовжував нагнітати повітря.

Відчинилися двері, й до кімнати увійшов Ейтрі. Він обережно дістав із горна свій витвір. Ним виявився величезний ведр із блискучою золотою щетиною.

— Гарна робота, — сказав Ейтрі. — Градусом більше чи градусом менше, і всі наші старання пішли б коту під хвіст.

— Ти теж гарно попрацював, — відповів Брокк.

Чорна муха, яка сиділа на стелі в кутку, заклекотіла від обурення та роздратування.

Ейтрі взяв злиток золота і поклав його до горна.

— Добре, — промовив він. — Наступна штука має їх вразити. Коли я гукну, починай піддувати, і в жодному разі не сповільнюйся, не прискорюйся і не спиняйся. Тут доведеться попінтіти.

— Зрозумів, — відповів Брокк.

Ейтрі вийшов із кузні і взявся до роботи. Брокк зачекав на команду Ейтрі, а тоді заходився накачувати міхи.

Чорна муха замислено покружляла кімнатою, а тоді сіла Броккові на шию. Спершу комаха трохи відійшла вбік, щоб не потрапити під цівку поту — у кузні було досить гаряче і душно. Потім вона щосили вжалила Брокка в шию. Тепер до поту домішалася багряна кров, втім, гном продовжив піддувати.

Повернувся Ейтрі. Він дістав із горна розжарений до білого браслет, який носять вище ліктя, і кинув його в кам'яний басейн із водою, щоб загартувати метал. Коли браслет поринув у воду, в повітря піднялася паруюча хмара. В міру того як браслет холонув, його колір змінився спочатку на червоний, потім на помаранчевий, і, зрештою, на золотий.

— Я назвав його «Драупнір», — пояснив Ейтрі.

— «Стікаючий»? Дивна назва для браслета, — зауважив Брокк.

— Для цього — не така вже й дивна, — заперечив Ейтрі й пояснив братові, що такого особливого було в цьому браслеті.

— А тепер, — сказав Ейтрі, — ми перейдемо до того, що я вже давно збирався створити. Це буде мій шедевр. Але цей витвір навіть складніший за два попередні. Отже, тобі потрібно...

— Піддувати і не спинятись? — запитав Брокк.

— Саме так, — погодився Ейтрі. — Зараз це ще важливіше, ніж перше. Не збивайся з темпу, інакше все зіпсуєш. — Ейтрі підняв виливанець чавуну, більший за будь-який із тих, які чорна муха (якою був Локі) бачила у своєму житті, й вивалив його на горно.

Тоді вийшов із кімнати і гукнув, щоб Брокк починав піддувати.

Брокк взявся до роботи й одразу ж почув характерні удари — це Ейтрі видовжував і гнув, зварював і сплавляв метал.

Локі в подобі мухи вирішив, що час тонких натяків скінчився. Скидалося на те, що шедевр Ейтрі вразить богів, а якщо вони будуть у захваті, то Локі залишиться без голови. Тож він сів Брокку межі очі й почав кусати гнома за повіки. Гном продовжив нагнітати повітря, хоча пекучий біль пронизав його. Локі кусав усе глибше, сильніше і несамовитіше. Тепер із повік гнома полилася кров — залила очі й обличчя, осліпила.

Брокк почав мружитись і кліпати, намагаючись скинути муху. Покрутив головою з боку в бік. Витягнувши вперед спідню губу, спробував її здуги. Та все безуспішно. Муха продовжувала кусати, і гном не бачив нічого, крім крові. Гострий біль охопив вже всю голову.

Брокк вибрав зручну мить і, коли опускав міхи, відірвав одну руку і лягнув по мусі з такою швидкістю й силою, що Локі ледь встиг врятуватись від загибелі. Брокк повернувся до міхів і продовжив піддувати.

— Досить! — гукнув Ейтрі.

Чорна муха спроквола облетіла кімнату. Ейтрі відчинив двері, й комаха втекла на волю.

Ейтрі розчаровано поглянув на брата. Обличчя Брокка було суцільним місивом із крові й поту.

— Не знаю, що ти тут виробляв, — промовив майстер, — але тобі майже вдалось все зіпсувати. Наприкінці температура скакала, як навіжена. Тепер мій

витвір буде зовсім не таким вражаючим, як я хотів. Подивимось, що з того вийде.

Локи, вже у власній подобі, увійшов крізь відчинені двері.

— Ну як, готові до змагання? — запитав він.

— Нехай Брокк іде в Асгард, дарує мої витвори богам і відрізає тобі голову, — відповів Ейтрі. — Мені більше подобається тут, у кузні, де я можу творити.

Брокк поглянув на Локи з-під опухлих повік.

— Не можу дочекатися, коли відріжу тобі голову, — сказав він. — Тепер я зацікавлений у цьому особисто.

II

В Асгарді на трон піднялося трое богів: одноокий Одін, бог-отець, рудобородий Тор, громовержець, і красень Фрейр, бог літнього врожаю. Вони мали бути суддями.

Перед ними, поряд із трьома майже однаковими синами Івальді, стояв Локи.

Чорнобородий Брокк стояв, замислившись, осторонь, а поряд лежали його дари, накриті полотном.

— Отже, — заговорив Одін, — що ми судитимемо?

— Скарби, — відповів Локи. — Сини Івальді, як і Ейтрі з Брокком, зробили подарунки для вас, великий Одіне, для Тора і для Фрейра. Ви маєте обрати, який із шести скарбів найкращий. Я вам сам покажу, які подарунки зробили сини Івальді.

Він вручив Одінові спис під назвою «Гунгнір». Це був прекрасний спис із вирізьбленими на ньому вигадливими рунами.

— Він пробиває все на світі й завжди вражає свою ціль, — пояснив Локі. Зрештою, Одін мав лише одне око, а тому іноді міг цілитись не надто точно. — І що не менш важливо, клятву, дану на цьому списі, неможливо порушити.

Одін зважив спис у руці.

— Дуже гарна робота, — тільки й мовив він.

— А ось, — промовив Локі з гордістю, — ціла копиця золотого волосся. Зроблено зі справжнього золота. Це волосся чіпляється на голову людини, яка його потребує, і росте й функціонує, як справжнє. Сто тисяч золотих волосин.

— Я перевірю, як воно працює, — сказав Тор. — Сіф, іди-но сюди.

Сіф, голова якої була вкрита, встала й підійшла до них, а тоді зняла хустину. Боги дружно скрикнули, коли побачили голову жінки — лису і рожеву. Красуня обережно одягнула золоту перуку гномів і потрусила волоссям. Боги спостерігали, як основа перуки з'єднується зі шкірою на голові, й ось перед ними постала нова Сіф — ще більш осяйна і вродлива, ніж до того.

— Вражаюче, — оцінив Тор. — Чудова робота!

Сіф струснула своїм новим золотим волоссям і вийшла з зали на залите сонцем подвір'я, щоб похизуватися перед подругами.

Останній подарунок синів Івальді був невеличким і загорненим, як сукно. Локі поклав його перед Фрейром.

— Що це? Схоже на шовковий шарф, — промовив Фрейр розчаровано.

— Схоже, — погодився Локі. — Але якщо ти розгорнеш цей «шарф», то побачиш корабель, що зветься «Скідбладнір». Йому завжди сприятиме попутній вітер, де б він не плавав. І хоча цей корабель такий велетенський, що навіть важко уявити, він згортається, як сувій сукна, тому ти зможеш носити його у своїй сумці.

Фрейра це вразило, і Локі відчув полегшення. Усі три подарунки були чудовими.

Тепер настала черга Брокка. Його повіки почервоніли й опухли, а збоку на шиї виднівся страшний комашиний укус. Локі подумав, що Брокк тримається аж надто самовпевнено, особливо з огляду на те, які дивовижні речі зробили сини Івальді. Брокк взяв до рук золотий браслет і поклав його перед Одін, який височів на своєму троні.

— Цей браслет називається «Драупнір», — сказав Брокк. — Тому що кожної дев'ятої ночі з нього стікають краплини золота, що перетворюються у вісім золотих браслетів такої самої краси, але не чарівних. Ти можеш нагороджувати ними або зберігати їх, і тоді твоє багатство буде примножуватись.

Одін оглянув браслет, а тоді одягнув його на руку, почепивши прямо на біцепс. Браслет сяяв.

— Дуже гарна робота, — похвалив він.

Локі пригадав, що Одін говорив те ж саме і про спис.

Брокк підійшов до Фрейра і зняв сукно, під яким виявився величезний вепр із золотою щетиною.

— Мій брат зробив цього вепра для твоєї колісницьі, — пояснив Брокк. — Він мчатиме по небу і через моря швидше за найпрудкішого коня. Нема такої ночі, яку не освітить його золота щетина, щоб ти міг бачити, куди прямуєш. Він ніколи не втомлюється і не підводить. Цей вепр зветься Гуллінбурсті, тобто «той, що має золоту щетину».

Фрейр видавався враженим. А все ж, подумав Локі, чарівний корабель, який можна згорнути, як сукно, — це не менш вражаюче, ніж безупинний вепр, що світиться в пільмі. Голова Локі все ще була в безпеці. Останнім подарунком, який мав представити Брокк, був той, що його Локі спромігся зіпсувати.

Брокк дістав з-під сукна молот і поклав його перед Тором.

Тор поглянув на нього і хмикнув.

— Руків'я закоротке, — зауважив він.

Брокк кивнув.

— Так, — погодився він. — Це моя помилка. Я працював за міхами. Та перш ніж ти відмовишся, дозволь розказати, чому цей молот такий особливий. Він називається «Мйольнір», тобто «той, що метає блискавки». По-перше, цей молот незламний — як би сильно ним не вдарили, він завжди залишається неушкодженим.

Тор зацікавився. За своє життя він переламав силу-силенну зброї, здебільшого тому, що вдарила нею об що-небудь.

— По-друге, кидаючи цей молот, ти завжди влучаєш у ціль.

Торова цікавість зростала. Він загубив купу чудової зброї, кидаючи її в те, що його дратувало, і промазуючи, та не раз бачив, як кинута зброя зникала в далечині раз і назавжди.

— Як би ти сильно або далеко його не кидав, він завжди буде повертатися тобі до рук.

Тепер Тор аж заусміхався, а громовержець це робив нечасто.

— Ти можеш змінювати розмір молота. Він здатен більшати або меншати до настільки крихітних розмірів, що поміститься під сорочкою.

Від захвату Тор сплеснув у долоні, так що Асгардом прокотилося відлуння грому.

— Проте, як ти вже зауважив, — завершив Брокк із сумом, — руків'я молота і справді закоротке. Це моя провина. Я не зміг рівно піддувати міхами, поки мій брат Ейтрі його кував.

— Те, що руків'я коротке, — це зовнішня дрібниця, — відповів Тор. — Цей молот захистить нас від крижаних гігантів. Це найкращий подарунок, який я бачив у своєму житті.

— Він захистить Асгард. Захистить усіх нас, — схвально докинув Одін.

— На місті гігантів я б тремтів од страху перед Торovým молотом, — приєднався Фрейр.

— Так. Це чудовий молот. Але як же волосся, Торе? Прекрасне золоте волосся Сіф! — запитав Локі з ноткою відчаю у голосі.

— Що? А, так. У моєї дружини дуже гарне волосся, — відповів Тор. — А, тепер, Брокку, покажи мені, як робити молот більшим або меншим.

— Торів молот навіть кращий, ніж мій дивовижний спис і чудесний браслет, — додав Один, схвально киваючи.

— Цей молот ліпший і більш вражаючий за мої корабель і вепра, — визнав Фрейр. — Із ним боги Асгарда будуть у безпеці.

Боги поплескали Брокка по спині й сказали, що вони з Ейтрі зробили найкращий подарунок з усіх, які боги отримували.

— Радий це чути, — сказав Брокк. Він повернувся до Локі: — Що ж, тепер я можу відрізати твою голову, син Лаувейї, й забрати її з собою. Ейтрі дуже зрадіє. Ми перетворимо її на щось корисне.

— Я... хочу викупити свою голову, — запропонував Локі. — У мене є скарби, якими я можу з тобою розплатитись.

— В нас із Ейтрі вже і так є всі скарби, які потрібно, — відповів Брокк. — Ми *творимо* скарби. Ні, Локі. Я хочу твою голову.

Локі на мить замислився, а тоді сказав:

— Добре, забирай. Якщо спіймаєш. І він підстрибнув увись, а тоді кинувся навтьоки високо в них над головами. За мить його вже не було видно.

Брокк поглянув на Тора.

— Ти можеш його спіймати?

Тор стенив плечима.

— Взагалі, мені не слід цього робити, — відповів він. — А втім, я радий нагоді випробувати мій новий молот.

За хвилину Тор повернувся, міцно тримаючи Локі. Той палав од люті та безсилля.

Гном Брокк дістав свого ножа.

— Ходи-но сюди, Локі, — промовив він. — Мені пора відтяти тобі голову.

— Звісно, — сказав Локі. — Звісно, ти можеш відтяти мені голову. Але — і в цьому я апелюю до могутнього Одіна — якщо ти відріжеш хоч шматочок моєї шиї, то порушиш умови нашої угоди, за якою тобі обіцяно мою голову і нічого більше.

Одін схилив голову набік.

— Локі має рацію, — промовив він. — Ти не маєш права відрізати його шию.

Брокка це роздратувало.

— Але я не можу відрізати його голову, не зачепивши шиї, — сказав він.

Локі був задоволений собою.

— От бачиш, — почав він, — якби люди задумувалися над значенням власних слів, вони б не наважувалися змагатись із Локі, наймудрішим, найрозумнішим, найхитрішим, найкмітливішим, найкрасивішим...

Брокк щось пошепки запропонував Одіну.

— Це буде справедливо, — погодився той.

Брокк дістав смужку шкіри і ніж. Він приклав шкіру до рота Локі й спробував зробити в ній дірки вістрям ножа.

— Нічого не виходить, — мовив він за якийсь час. — Мій ніж не може тебе поранити.

— Можливо, це тому, що я завбачливо подбав про захист від ножів, — скромно відповів Локі. — На випадок, якщо мій виверт із шиєю не спрацює. Тому, боюся, жоден ніж не зможе мене поранити!

Брокк щось пробурчав, тоді дістав шило – довгу голку з ручкою, яку використовують в обробці шкіри, – і почав протикати шкіряну смужку, дірявлячи губи Локі. Потім узяв міцну нитку і зшив губи до купи.

Брокк пішов, а Локі залишився з міцно зашитим ротом, не в змозі скаржитись.

Для Локі біль мовчання був навіть болючішим за біль від того, що його губи пришили до шкіри.

Отже, тепер ви знаєте, як боги отримали свої найбільші скарби. Виною всьому був Локі. Навіть молот Тора – провина Локі. В цьому була його фішка. Ви не могли терпіти Локі навіть тоді, коли були надзвичайно вдячні йому, і були вдячні навіть тоді, коли ненавиділи його всім серцем.

БУДІВЕЛЬНИХ СПРАВ МАЙСТЕР

Тор вирушив на схід, щоб воювати із троями. Без нього в Асгарді стало спокійніше, але й менш безпечно. Це було ще в сиву давнину, невдовзі після того, як аси з ванами уклали мирний договір, коли боги все ще будували свій дім і Асгард був незахищеним.

— Ми не можемо весь час покладатися на Тора, — сказав Одін. — Нам потрібен захист. Прийдуть велетні, а з ними і тролі.

— І що ти пропонуєш? — запитав Хеймдалль, охоронець богів.

— Побудувати стіну, — відповів Одін. — Таку високу, щоб її не могли подолати крижані гіганти. Таку товсту, щоб крізь неї не міг пробитись навіть найсильніший троль.

— Будівництво такої стіни — настільки високої та товстої — займе у нас багато років, — сказав Локі.

Одін кивнув на знак згоди.

— Так чи інакше, — мовив він, — а нам потрібна стіна.

Наступного дня в Асгард прибув чужинець. Це був дужий чоловік, убраний в одяг коваля, а за ним плентався кінь — чималий сірий жеребець із широкою спиною.

— Подейкують, що вам потрібно збудувати стіну, — почав чужинець.

— Продовжуй, — звелів Одін.

— Я можу збудувати вам стіну, — вів далі чужинець. — Вона буде такою високою, що навіть найвищий гігант не зможе через неї перелізти, і такою товстою, що й найсильніший троль її не проб'є. Я можу збудувати її, кладучи камені так щільно один до одного, що навіть мураха не знайде, де пролізти. Я побудую стіну, яка вистоїть багато тисяч років.

— Це ж скільки часу треба, щоб звести таку стіну, — докинув Локі.

— Часу потрібно зовсім небагато, — відповів чужинець. — Я можу збудувати її за три сезони*. Завтра перший день зими. Пройде зима, літо, потім іще одна зима — і стіна буде готова.

— Якби тобі вдалося це зробити, — мовив Одін, — що б ти попросив за свою роботу?

— За свої послуги я прошу небагато, — сказав чоловік. — Всього три речі. По-перше, руку прекрасної богині Фрейї.

— Це не так вже й «небагато», — зауважив Одін. — І я не здивуюсь, якщо Фрейя матиме власну думку з цього приводу. Які дві інші речі?

Обличчя чужинця розплилося в зухвалій посмішці.

— Якщо я збудую вам стіну, — сказав він, — то за це ви дасте мені руку Фрейї, а також сонце, яке світить на небі вдень, і місяць, який дає нам світло уночі. Ось три речі, які я прошу у богів за будівництво стіни.

Усі боги звернули погляд на Фрейю. Вона мовчала, стиснувши губи, а її обличчя пополотніло від

* Рік у скандинавів поділявся на два сезони — літо й зиму, по 6 місяців кожен.

гніву. На шиї у неї висіло намисто Брісінгамен, яке, торкаючись шкіри, світилося, мов полярне сяйво, а волосся було перев'язане золотою стрічкою, майже такою ж яскравою, як воно саме.

— Іди почекай надворі, — звелів Одін чужинцю. Чоловік пішов, але спершу запитав, де знайти харч і воду для свого жеребця, якого звали Свадільфарі, що означає «Той, хто вирушає у нещасливу подорож».

Одін потер лоба, а тоді повернувся і поглянув на усіх богів.

— Ну? — запитав він.

Боги водночас заговорили, висловлюючи невдоволення.

— Тихо! — спинив їх Одін. — Говоріть по одному!

Боги і богині висловили свою точку зору: всі вони схилилися до однієї думки: Фрейя, сонце і місяць були надто важливими та цінними, щоб віддавати їх чужинцю, навіть якщо він зможе побудувати потрібну стіну за три сезони.

Окрім того, Фрейя також вважала, що чоловіка треба побити за зухвалість, а тоді викинути з Асгарда, щоб він забирався геть.

— Отже, — сказав Бог-отець Одін, — рішення прийнято. Відмовляємось.

У кутку зали хтось сухо прокашлявся. Так кашляють, коли намагаються привернути до себе увагу, тож боги обернулися і поглянули в той бік. Вони побачили Локі, який усміхався, піднявши вгору вказівного пальця, немов хотів оголосити щось важливе.

— Гадаю, мені слід звернути вашу увагу на те, — почав він, — що ви упускаєте дещо важливе.

— Не думаю, що ми щось упустили, о найневгамовніший із богів, — в'їдливо мовила Фрейя.

— Жоден із вас не звернув увагу на той факт, — продовжив він, — що, чесно кажучи, чужинець пропонує зробити щось вкрай неможливе. Ніхто з живих істот не може побудувати таку високу і товсту стіну, як він описав, та ще й за 18 місяців. Таке не під силу ні велетню, ні богу, не кажучи вже про смертних. Ставлю на це свою школу.

На цих словах усі боги закивали, схвально забубоніли, та й узагалі здавалися враженими. Усі, крім Фрейї, — вона вочевидь розлютилась. — Ви дурні, — заявила вона. — Особливо ти, Локі, бо вважаєш себе найрозумнішим.

— Те, що чужинець пропонує, — вів далі Локі, — здійснити неможливо. Отже, ось що я думаю: давайте погодимося на його вимоги та ціну, але висунемо жорсткі умови: він будуватиме стіну без жодної допомоги і не за три сезони, а за один. Якщо до першого дня літа стіна не буде готова — а цього не буде, — то ми йому нічого не заплатимо.

— З якого дива він на це погодиться? — запитав Хеймдалль.

— І чим це краще, ніж взагалі не мати стіни? — запитав Фрейр, брат Фрейї.

Локі ледве стримав роздратування. *Невже всі боги — дурні?* Він почав пояснювати, немов малій дитині:

— Коваль почне будувати стіну, але закінчити її не встигне. Шість місяців він працюватиме задурно. Наприкінці цих шести місяців ми його виженемо — може, навіть поб'ємо за нахабство, — а тоді

використаємо те, що він набудував, як основу для нашої майбутньої стіни. Ми не ризикуємо втратити Фрейю, а тим паче сонце чи місяць.

— Чому ти думаєш, що чужинець погодиться будувати стіну за сезон? — запитав Тюр, бог війни.

— Може, й не погодиться, — не став сперечатися Локі. — Проте він здається пихатим і самовпевненим, а такі не відмовляються від викликів.

Боги схвально загомоніли, поплескали Локі по спині, кажучи, що він — дуже хитрий хлопець, і добре, коли такий хитрун на твоєму боці, бо тепер їм задарма побудують фундамент, а тоді похвалили одне одного за свою кмітливість і вміння торгуватись.

Фрейя промовчала. Вона намацала своє блискуче намисто, подарунок Брісінгів. Це було те саме намисто, яке Локі в подібі тюленя вкрав, коли вона купалась, і яке Хеймдалль, змагаючись з ним у тій же подібі, намагався повернути. Фрейя не довіряла Локі. Їй не подобалось, куди завершила розмова.

Боги покликали будівельника до зали.

Він обвів богів поглядом. Усі вони, здавалося, були в гуморі: раділи, широко всміхались і штовхали одне одного ліктями. Всі, окрім Фрейї.

— Ну, що? — запитав будівельник.

— Ти просив три сезони, — почав Локі. — Ми дамо тобі один — не більше й не менше. Завтра перший день зими. Якщо не впораєшся до першого дня літа, ми не заплатимо і ти підеш геть. Проте якщо ти завершиш будувати стіну, таку високу, товсту і неприступну, як ми домовлялись, то отримаєш все, що

просив: місяць, сонце і прекрасну Фрейю. Але ніхто не повинен тобі допомагати: ти маєш сам побудувати цю стіну.

Кілька хвилин чужинець мовчав. Він дивився кудись вдалечінь і, схоже, обдумував слова й умови Локі. Потім поглянув на богів і стенов плечима.

— Ви сказали, що я не можу користатися з чужої допомоги. Проте я хотів би, щоб мій кінь Свадільфарі допомагав тягати камені — ті, з яких буде збудована стіна. Думаю, що це розумне прохання.

— Цілком розумне, — відповів Одін, а інші боги закивали, погоджуючись, що коні добре підходять для того, щоб тягати важке каміння.

Після цього вони — боги і чужинець — дали клятви, найміцніші з усіх клятв, що жодна зі сторін не обмане іншу. Вони присягнулися на своїй зброї, присягнулися на Драупнірі, золотому браслеті Одіна, і присягнулися на Гунгнірі, Одіновому списі, а клятва, дана на Гунгнірі, була непорушною.

Наступного ранку, коли зійшло сонце, боги вийшли подивитись, як чоловік буде працювати. Він поплював на руки і почав рити траншею, куди мали лягти перші камені.

— Він риє глибоко, — зазначив Хеймдалль.

— І швидко, — додав Фрейр, брат Фрейї.

— Ну, так, звісно, він майстер рити канали і траншеї, — неохоче визнав Локі. — Але уявіть собі, скільки каменів йому треба буде притягти з гір. Вирити траншею — це одне. Інша справа — самотужки натягати каміння за багато миль, а потім викласти їх один на одного так щільно, щоб навіть мураха не змогла

проповзти між ними, вище за найвищого гіганта, щоб спорудити стіну.

Фрейя поглянула на Локі з відразою, але промовчала. Коли сонце сіло за обрієм, будівельник осідлав коня і вирушив у гори збирати перші камені. Позаду нього волочилися порожні низькі сани, які кінь тягнув по м'якій землі. Боги проводили їх поглядом. Серед сутінок, високо на зимовому небі світив блідий місяць.

— Він повернеться через тиждень, — сказав Локі. — Цікаво, скільки каменів притягне його кінь. Він здається дужим.

Потім боги пішли до святкової зали, де почалися веселощі й залунав сміх, от тільки Фрейя не сміялась.

Перед світанком засніжило, і землю застелила легка біла вуаль — провісник глибоких снігів, які мали випасти пізніше взимку.

Хеймдалль, який бачив усе, що діялося навколо Асгарда, і нічого не попускав, розбудив богів ще затемна. Вони зібралися біля траншеї, яку чужинець вирив за день до цього. В сяйві прийдешнього світанку вони дивилися на будівельника, який ішов поряд з конем у їхньому напрямку.

Кінь впевнено тягнув два десятки гранітних блоків, таких важких, що сани залишали в чорноземі глибокі борозни.

Помітивши богів, чоловік помахав рукою і весело гукнув «Доброго ранку!», а тоді показав на схід сонця і підморгнув. Потім він відв'язав коня від саней і відпустив його пастися, а сам узявся переносити найперший блок граніту в попередньо вириту для цього траншею.

— Цей кінь на диво дужий, — сказав Бальдр, найвродливіший з асів. — Звичайним коням не під силу такі важкі камені.

— Він дужчий, ніж ми уявляли, — додав мудрець Квасір.

— Ой, — відмахнувся Локі. — Кінь скоро стомиться. Це був його перший день роботи. Він не зможе тягати стільки каменів щоночі. Крім того, наближається зима. Сніги будуть рясні, замети глибокі, а хуртовини валитимуть з ніг, тож вибиратися у гори стане важко. Нічого хвилюватися. Все йде за планом.

— Ти не уявляєш, як я тебе ненавиджу, — промовила Фрейя, що стояла поряд із Локі, й на її обличчі не було ані тіні усмішки. Вона повернулась до Асгарда на світанку, не залишаючись, щоб подивитись, як чужинець кладе фундамент стіни.

Щоночі будівельник і його кінь із порожніми саннями вирушали у гори. Щоранку вони повертались, і кінь тягнув наступних двадцять блоків граніту, кожен із яких був більшим за будь-яку людину.

З кожним днем стіна росла, а на вечір ставала дедалі вищою і вражала своїми розмірами ще більше, ніж до того.

Одін скликав богів.

— Стіна росте, як на дріжджах, — почав він. — А ми дали непорушну клятву — на браслеті й на зброї, що коли цей чоловік вчасно побудує стіну, то ми подаруємо йому сонце, місяць і руку прекрасної Фрейї.

Мудрець Квасір сказав:

— Жодна людина не здатна зробити те, що робить цей умілий будівельник. Я підозрюю, що він зовсім не людина.

— Велетень, — висловив здогад Одін. — Можливо.

— От був би з нами Тор, — зітхнув Бальдр.

— Тор молотить тролів далеко на сході, — нагадав Одін. — Та навіть якби він повернувся — наші клятви міцні й незламні.

Локи спробував їх підбадьорити.

— Та що ми, як старі бабці — розхвилювалися на рівному місці. Будівельник не зможе спорудити стіну до першого дня літа, навіть якщо він наймогутніший велетень на світі. Бо зробити це неможливо.

— Якби ж то поряд був Тор, — сказав Хеймдалль. — Він би знав, що робити.

Почало сніжити, але глибокий сніг не спиняв будівельника й не сповільняв Свадільфарі, його коня. Сірий жеребець тягнув сани, навантажені доверху камінням, крізь замети й хуртовини, вверх крутими пагорбами, а потім знову вниз, через крижані ущелини.

Дні стали довшати.

З кожним днем світало дедалі раніше. Сніги почали танути, а на їх місці з'явилася мокра багнюка, густа і важка — така, що чіпляється до черевиків і не відпускає.

— Кінь нізащо не зможе тягати камені через це багно, — промовив Локи. — Вони будуть грузнути, і він валитиметься з ніг.

Але Свадільфарі ступав твердо та стійко навіть по найбільш в'язкій і слизькій багнюці й тягав камені

до Асгарда, хоч санки важили стільки, що глибоко врізалися у схили пагорбів. Тепер будівельник тягав камені на сотні футів угору, примощуючи кожен із них на своє місце.

Багно висохло і на його місці проросли весняні квіти — жовта мати-й-мачуха та незліченні білі анемони, а стіна, що виростала навколо Асгарда, здавалась величною й розкішною. Зрештою, вона стане неприступною: жоден гігант, троль, гном чи смертний не зможе її подолати. Чужинець продовжував будувати стіну з незмінно гарним настроєм. Здавалося, він не зважав на дощ чи сніг, як і його кінь. Кожного ранку вони привозили камені з гір; кожного дня будівельник викладав нові гранітні блоки на попередній ряд.

Настав останній день зими, і стіна була на крок від завершення.

Боги сіли на свої трони в залі Асгарда й задумались.

— Сонце, — сказав Бальдр. — Ми віддали наше сонце.

— Ми повісили місяць на небо, щоб відміряти дні й тижні в році, — похмуро мовив Брагі, бог поезії. — Тепер у нас не буде місяця.

— А Фрейя? Що ми робитимемо без Фрейї? — запитав Тюр.

— Якщо цей будівельник справді велетень, — сказала Фрейя холодно, — то ми одружимося і я вирушу з ним до Йотунхейма. Цікаво буде дізнатися, кого я ненавидітиму більше: чужинця — за те, що забрав мене з собою, чи всіх вас — за те, що віддали мене йому.

— Чого ти, не треба так говорити, — почав було Локі, але Фрейя перервала його:

— Якщо цей велетень все ж забере мене разом із сонцем і місяцем, я матиму всього лише одне прохання до богів Асгарда.

— Кажі, — промовив Бог-отець Одін, який досі мовчав.

— Перш ніж піти, я хочу побачити, як вб'ють того, хто заварив усю цю кашу, — відповіла Фрейя. — Думаю, це буде цілком справедливо. Якщо мені доведеться вирушити до Країни крижаних велетнів, якщо місяць і сонце зірвуть з неба й світ порине у вічну темряву, то той, хто нас у це втягнув, має бути позбавлений життя.

— Ох... — промовив Локі. — Але ж визначити винного так непросто. Хіба хтось пам'ятає, хто там що пропонував? Наскільки я пам'ятаю, всі боги однаково причетні до цієї прикрої помилки. Це була наша спільна пропозиція, і ми спільно погодились...

— Це була *твоя* пропозиція, — розлютилась Фрейя. — *Ти* вмовив цих ідіотів. І я побачу твою смерть, перш ніж залишу Асгард.

— Ми всі... — почав Локі, але помітив вирази облич решти богів в залі й затих.

— Локі, сину Лаувейї, — промовив Одін, — усе це сталося через твою недолугу пораду.

— Та й решта твоїх порад були не кращими, — додав Бальдр.

Локі кинув на нього ображений погляд.

— Треба, щоб будівельник програв парі, — продовжив Одін. — Без порушення клятви. Не можна, щоб він упорався.

— Не знаю, чого ти від мене очікуєш, — буркнув Локі.

— Я від тебе нічого не очікую, — відповів Один. — Але якщо будівельнику вдасться спорудити стіну до кінця завтрашнього дня, то твоя смерть буде болісною і довгою, й більше того, прикрою та ганебною.

Локі дивився то на одного бога, то на іншого, але на кожному обличчі бачив свою смерть, бачив гнів і обурення. Не варто було чекати пощади або прощення.

Смерть буде дійсно жахливою. Але яка цьому альтернатива? Що тут поробиш? Він би не відважився нападати на будівельника. Хоча з іншого боку...

Локі кивнув:

— Залиште це мені.

Він пішов із зали, і жоден із богів не намагався його зупинити.

Будівельник закінчив викладати останні камені на стіну. Завтра, у перший день літа, коли сонце сідатиме за обрій, він добудує стіну, а тоді залишить Асгард із платнею на руках. Залишилося всього двадцять гранітних блоків. Він спустився із грубого дерев'яного риштування і свиснув до коня.

Свадільфарі, як завжди, пасся у високій траві на узліссі майже за півмилі від стіни, проте він миттю прибігав на свист свого хазяїна.

Будівельник взявся за упряж, прив'язану до пустих саней, і приготувався запрягти свого великого сірого коня. Сонце вже наблизилось до горизонту, але зайти мало тільки за кілька годин, та й диск місяця, хоч і блідий, а все ж виднівся високо у небесах.

Незабаром обидва світила, велике й мале, належатимуть йому, як і богиня Фрейя, прекрасніша за сонце чи місяць. Та будівельник не звик радіти передчасно. Він працював так важко і так довго, цілу зиму...

Чоловік знову свиснув до коня. Дивно – раніше йому ніколи не доводилось свистіти двічі. Нарешті він побачив Свадільфарі, який тряс головою і ледь не гарцював серед польових квітів на весняному луку. Кінь ступав крок уперед, а потім назад, так наче відчував щось манливе у теплому повітрі весняного вечора, але не міг розібрати, що то був за аромат.

– Свадільфарі! – гукнув будівельник. Жеребець нашорошив вуха і риссю побіг через луку до свого хазяїна.

Будівельник дивився, як наближається кінь, і відчував задоволення. Цокіт копит ширився лукою і розходився знову й знову луною, що відбивалася від високої сірої гранітної стіни, тож на мить чоловік уявив, що до нього мчить цілий табун коней.

«Ні, – подумав він, – кінь у мене лише один».

Цієї миті він похитав головою, збагнувши власну помилку. Не один кінь. Не одна пара копит. Дві...

Поряд із його конем була гніда кобила. Будівельник одразу визначив, що це кобила, – йому не треба було заглядати їй між ноги. Кожна її риса, кожен дюйм її тіла – все у гнідій кобилі виказувало самицю. Свадільфарі кружляв, бігав лукою, а тоді сповільнився, став дибки і голосно заіржав.

Гніда кобила не звернула на це уваги. Вона спинилася, так наче його не було, а тоді опустила голову

і, здавалося, скубла траву, поки Свадільфарі наздоганяв її. Проте коли він наблизився на десяток ярдів, кобила пустилась навтьоки, спочатку риссю, а тоді галопом, і сірий жеребець біг за нею, намагаючись спіймати, постійно на один-два корпуси позаду, клацав зубами, націлившись на круп і хвіст, але вхопити не міг.

Разом вони бігли лукою у м'якому золотому світлі західного сонця, сірий кінь і гніда кобила, й на боках у них блищав піт. Здавалося, ніби вони пустилися в танок.

Будівельник щосили плескав у долоні, свистів і кликав Свадільфарі, але жеребець не зважав на нього.

Тоді він сам побіг на луку, щоб піймати коня і привести його до тями, але гніда кобила ніби знала, що чоловік задумав, бо сповільнилась, потерлась вухами і гривою об жеребцеву голову, а тоді чкурнула так, наче за нею гнались вовки, в напрямку узлісся. Свадільфарі гайнув за нею, і вже за мить вони обоє розчинилися у тінях лісу.

Будівельник вилаявся, плюнув і став чекати, доки його кінь повернеться.

Тіні довшали, а Свадільфарі все не з'являвся.

Будівельник підійшов до розвалень. Він поглянув на ліс, а потім поплював на руки, взявся за мотузки і потягнув розвальні через луг із його травами і весняними квітами до гірського кар'єру.

На світанку він не повернувся. Сонце було вже височенько, коли будівельник з'явився в Асгарді, тягнучи за собою сани.

На них лежало десять блоків — все, на що вистачило його сил. Він з натугою тягнув сани і проклинав камені, але ривок за ривком наближався до стіни.

Біля брами за його зусиллями спостерігала прекрасна Фрейя.

— Ти привіз лише десять блоків, — сказала вона. — Щоб добудувати нашу стіну, треба вдвічі більше каменів.

Чоловік не відповів. Він і далі тягнув блоки до незавершеної брами з застиглим, немов маска, обличчям. Більше не було ні усмішок, ні підморгувань.

— Тор повертається зі сходу, — продовжила Фрейя. — Скоро він буде з нами.

Боги Асгарда вийшли подивитися, як будівельник тягав камені до стіни. Вони приєдналися до Фрейї, обступивши її захисним колом.

Спочатку боги дивилися мовчки, а тоді почали усміхатися й підсміюватись над будівельником.

— Агов! — крикнув Бальдр. — Ти отримаєш сонце, тільки якщо добудуєш стіну. Як думаєш, тобі вдасться забрати сонце додому?

— І місяць теж, — додав Брагі. — Шкода, що твій кінь кудись подівся. Він міг би притягнути всі ті камені, що тобі потрібні.

Боги засміялись.

Чоловік кинув мотузки саней і обернувся до них.

— Ви мене обдурили! — вигукнув він. Його обличчя було багровим від напруження і люті.

— Зовсім ні, — заперечив Одін. — А якщо й обдурили, то не більше, ніж ти обдурив нас. Думаєш, ми дозволили б тобі будувати нашу стіну, якби знали, що ти велетень?

Будівельник підняв гранітний блок і бахнув ним об інший, розламавши, таким чином, надвоє. Він обернувся до богів, тримаючи в кожній руці по шматку каменя, і вмить став двадцять, тридцять, п'ятдесят футів заввишки. Його обличчя перекосило; він більше не скидався на спокійного та врівноваженого чужинця, що прибув до Асгарда сезон тому. Тепер його лице нагадувало гранітну скелю, висічену та спотворену гнівом і ненавистю.

— Я — гірський велетень, — мовив він. — А ви, боги, нікчемні шахраї та підлі клятвопорушники. Якби я досі мав коня, то завершив би спорудження стіни. Забрав би тоді красуню Фрейю, а з нею сонце й місяць, zostавивши вас наодинці з холодною питьмою, де не було б навіть краси на втіху душі.

— Ми не порушували клятв, — відказав Одін. — Втім, жодна клятва не захистить тебе від нас тепер.

Гірський велетень люто заревів і кинувся на богів, тримаючи в кожній руці по величезній брилі граніту, що слугували йому за зброю. Боги розступились, і тільки зараз гігант побачив, хто стояв за ними. То був велетенський бог, дужий і рудобородий, в залізних рукавицях і з залізним молотом у руках, яким він розмахнувся лише раз. Націлившись на велетня, бог відпустив молот.

Коли молот полетів з руки Тора, ясне небо прорізав спалах блискавки, а за ним гулко прогуркотів грім.

Гірський велетень дивився, як молот швидко збільшується, наближаючись до нього, і це було останнє, що він бачив у своєму житті.

Боги самі добудували стіну, хоча в них пішло чимало тижнів на те, щоб видобути останніх десять блоків й витягти їх із кар'єрів високо у горах, а потім доправити до Асгарда і встановити на самісінькому верху споруди. Ці блоки були не так гарно вирізані й покладені, як ті, над якими працював майстерний будівельник.

Дехто з богів вважав, що варто було дозволити велетневі добудувати стіну трохи більше, і тільки потім попросити Тора його вбити. Тор був радий, що боги підготували для нього таку розвагу на честь повернення зі сходу.

Локі, як не дивно, кудись зник, що було зовсім на нього не схоже: його б мали похвалити за те, як він заманив коня Свадільфарі. Ніхто не знав, куди він подівся, однак дехто говорив, що бачив чудову гніду кобилу на луках під Асгардом. Локі не було більшу частину року, а коли він повернувся, поряд із ним ступало сіре лоша.

Коник був гарний, хоч і мав вісім ніг замість звичних чотирьох. Він усюди слідував за Локі, горнувся до нього і сприймав його за матір, ким той, власне, і був.

З лошати виріс кінь на ім'я Слейпнір – великий сірий жеребець, найшвидший і найсильніший кінь у всьому світі, кінь, який міг перегнати навіть вітер.

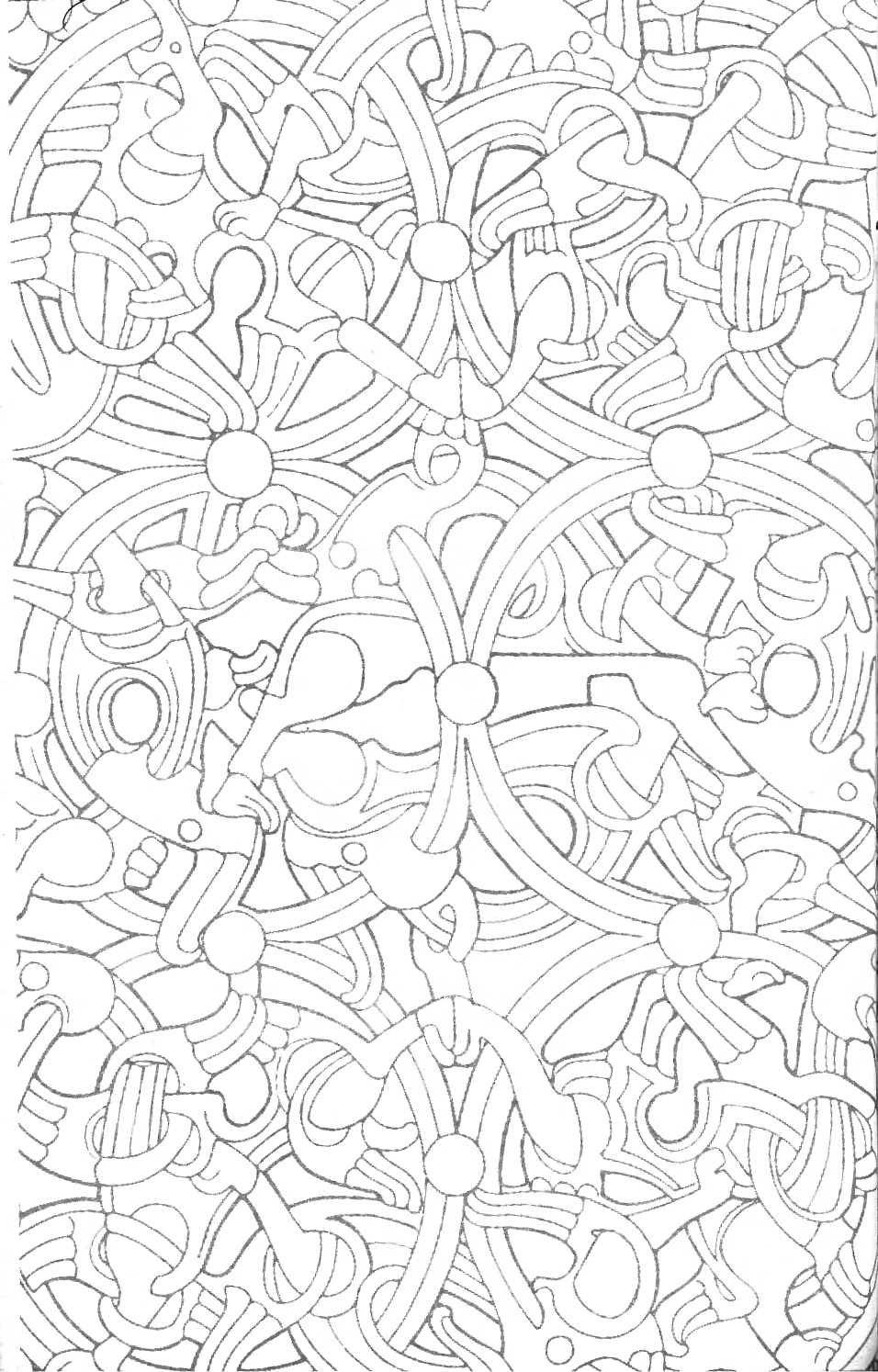
Локі вручив Слейпніра у подарунок Одінові – як найкращого коня, якого тільки бачили боги й люди.

Багато хто захоплювався конем Одіна, але тільки хоробрий згадував його походження в присутності Локі, а робити це двічі не наважувався ніхто. Локі

БУДІВЕЛЬНИХ СПРАВ МАЙСТЕР

зробив би усе можливе, щоб отруїти вам життя, якби почув, що ви говорите про те, як він виманив Свадільфарі у хазяїна і врятував богів од власної невдалої ідеї. Локі не забував жодної образи.

Ось так у богів з'явилася стіна.

ДІТИ ЛОКІ

Локі був вродливим і чудово це розумів. Йому симпатизували й довіряли, але в кращому випадку він виявлявся ненадійним та егоїстичним, а в гіршому – шкідливим і лихим. Він одружився з жінкою на ім'я Сігюн, яка була щасливою і вродливою, коли Локі сватався. Однак тепер завжди мала такий вигляд, ніби чекала на прикрі новини. У подружжя народився син Нарві, а згодом ще один син, Валі.

Іноді Локі надовго зникав, не даючи про себе знати, й тоді Сігюн, здавалося, чекала найгірших новин. Але Локі завжди повертався до неї, при цьому мав вигляд таємничий і винуватий, але водночас був нібито надзвичайно гордий собою.

Тричі він пропадав і тричі, зрештою, вертався.

Коли Локі повернувся до Асгарда втретє, Одін викликав його до себе.

– Мені наснився сон, – мовив старий і мудрий одноокий бог, – що в тебе є діти.

– В мене є син, Нарві. Він чемний хлопчик, хоча, мушу зізнатись, не завжди слухається свого батька; а ще я маю сина Валі – цей слухняний і стриманий.

– Я не про них. У тебе є троє інших дітей, Локі. Ти таємно проводив дні й ночі у Країні крижаних велетнів з велеткою Ангрбодою. І вона народила тобі трьох дітей. Я бачив їх внутрішнім зором, коли спав,

і мої видіння підказали, що в майбутньому вони стануть запеклими ворогами богів.

Локі не відповів. Він намагався набути присоромленого вигляду, але натомість випромінював самовдоволеність.

Одін скликав до себе богів на чолі з Тюрором і Тором і звелів привести в Асгард із далекого Йотунхейма, Країни велетнів, дітей Локі.

Боги вирушили у Країну велетнів. Щоб дісталися фортеці Ангрбоди, їм довелося подолати чимало перешкод. Велетка не чекала на них, а тому залишила дітей гратися у великій залі. Боги були вражені, побачивши, якими на вигляд були діти Локі й Ангрбоди, але це їх не зупинило. Вони схопили дітей, зв'язали їх і попрямували в Асгард. Найстаршого несли посередині, прив'язавши його до обчищеного стовбура сосни, на другу дитину вдягли намордник із вузлуватої верби і накинули на ший мотузяний повідець, ну, а третя дитина, страшна та похмура, йшла поряд.

Ті, хто був справа від третьої дитини, бачили гарненьку дівчинку, а от ті, хто йшов зліва, намагалися на неї не дивитись, бо перед ними поставав мрець, в якого шкіра й плоть зогнили дочорна.

— Ти нічого не помітив? — запитав Тор у Тюра на третій день зворотної мандрівки через Країну крижаних велетнів. Вони зупинились на ночівлю посеред невеличкої галявини, і Тюр саме чухав пухнастий загривок середньої дитини Локі своєю велетенською правицею.

— Що саме?

— Вони не переслідують нас — я маю на увазі, велетні. Навіть мати цих створінь не кинулась за нами. Складається враження, ніби їм хочеться, щоб ми забрали дітей Локі з Йотунхейма.

— Дурниці, — відказав Тюр. Біля вогнища було тепло, проте ці слова змусили його здригнутись.

Пройшло ще два дні важкої подорожі, й ось вони увійшли до зали, де сидів Один.

— Це діти Локі, — пояснив Тюр коротко.

Перша дитина Локі була прив'язана до сосни, але вже стала довшою за саму сосну. Дитину звали Йормунганд і це був змій.

— Він виріс на багато футів за ті дні, що ми його несли, — додав Тюр.

— Будь обережним, — застеріг Тор. — Він плюється пекучою чорною отрутою. Якось плюнув на мене, але промахнувся. Тому ми й прив'язали його голову до дерева.

— Він дитина, — сказав Один. — Тому й досі росте. Ми відправимо його туди, де він не завдасть нікому шкоди.

Один відніс змія на узбережжя моря, що простягається поза всіма світами, моря, що оточує Мідгард, і там, на березі, відпустив Йормунганда й дивився, як він плазує та ковзає під хвилями, як відпливає, звиваючись і петляючи.

Один стежив за ним своїм єдиним оком, поки змій не зник за обрієм, і думав, чи правильно вчинив, бо не знав цього напевне. Він зробив так, як підказали йому сни, але снам відомо більше, ніж вони показують навіть наймудрішому з богів.

Змій буде рости у сірих водах світового океану, рости, поки не охопить всю землю. В народі Йор-мунганда прозвуть змієм Мідгарда.

Одін повернувся до великої зали й наказав дочці Локі підійти до нього.

Він поглянув на дівчинку: на правій стороні обличчя — біло-рожева щока, зелене, як у Локі, око, червоні повні губи; на лівій — шкіра плямиста, в борознах, розпухла від ударів смерті, незряче око біле та гниле, а безгубий рот зморщений і натягнутий на мертві коричневі зуби.

— Як тебе звать, дівчинко? — запитав Бог-отець.

— Мене звати Хель, — відповіла вона, — коли ваша ласка, Боже-отче.

— Ти чемне дитя, — зауважив Одін. — Цього в тебе не відбереш.

Хель мовчки дивилася на нього своїми різними очима: одним зеленим, холодним, як лід, другим — мертвотно-блідим, тьмяним, зогнилим і неживим, — і не було страху в її погляді.

— Ти жива? — запитав Одін дівчинку. — Чи, може, ти труп?

— Я — це я, Хель, донька Ангрбоди і Локі, — відповіла вона. — І понад усе мені подобаються мертві. Їм притаманна простота, і вони говорять до мене з повагою. А живі дивляться на мене з відразою.

Розглядаючи дівчину, Одін пригадав свої сни. Він мовив:

— Це дитя буде правителькою найглибшого і найтемнішого царства, правителькою мертвих з усіх дев'яти світів. Вона буде королевою тих бідолашних

душ, які померли не геройською смертю — через хворобу або старість, нещасний випадок чи пологи. Воїни, що померли в бою, завжди відходитимуть до нас у Вальхаллу. А всі ті, хто загинув інакше, потраплять під її крило і будуть прислужувати їй у п'їтмі.

Вперше з того часу, як її розлучили з матір'ю, дівчинка Хель усміхнулась — половиною рота.

Одін відвів Хель до Царства мороку і показав їй неосяжну залу, де вона прийматиме своїх підданих, а тоді спостерігав, як вона називає свої нові пожитки.

— Моя миска називатиметься Голод, — сказала Хель. Вона взяла до рук ніж: — Це буде Лихоліття. А ліжко нехай зоветься Ложем хворого.

Так Одін прилаштував двох дітей Локи й Ангрбоди. Одне дитя відправили в океан, інше — в п'їтму під землею. Але що робити з третім?

Коли боги привели третього й наймолодшого нащадка Локи з Країни велетнів, він був завбільшки з цуцика. Тюр чухав йому загривок, гладив голову і грався з ним, знявши вербовий намордник.

Це було сіро-чорне вовчєня з очима кольору темного бурштину.

Воно їло м'ясо сирим, але говорило як людина, мовою смертних і богів, і було гордим. Маленького звіра прозвали Фєнріром.

Він також швидко ріс. Одного дня був розміром як вовк, наступного — вже завбільшки з печерного ведмеда, а далі зрівнявся з гігантським оленем*. Боги

* Печерний ведмідь і гігантський олень — вимерлі види тварин. Основна їх відмінність від сучасних видів — більші розміри. Крім цього, печерний ведмідь, на відміну від більшості представників свого роду, був травоїдною твариною.

його боялись — усі, крім Тюра. Той продовжував гратись і вовтузитись із ним, і лише він щодня годував вовка м'ясом. Кожного дня звір їв більше, ніж до того, і з кожним днем він помітно ріс, роблячись дедалі лютішим і сильнішим.

Одін споглядав, як росте вовчєня, з недобрим передчуттям, адже в його снах вовк з'являвся в кінці всього суцього, і останнє, що Бог-отець бачив у будь-яких своїх видіннях майбутнього, — це були вогняні очі та гострі білі ікла вовка Фєнрїра.

Боги порадились між собою і вирішили, що Фєнрїра треба закувати.

Вони змайстрували у своїх кузнях важкі ланцюги та кайдани і принесли їх вовку.

— Ось! — сказали боги, так наче пропонуючи нову гру. — Ти дуже швидко виріс, Фєнрїре. Настав час випробувати твою силу. Ми принесли найважчі ланцюги і кайдани. Як думаєш, ти зможеш їх розірвати?

— Думаю, зможу, — відповів вовк Фєнрїр. — Заковуйте мене.

Боги обмотали величезні ланцюги навколо Фєнрїра і одягнули йому на лапи кайдани. Вони посміхалися один до одного, заковуючи гігантського вовка, який весь цей час стояв нерухомо.

— Давай! — крикнув Тор.

Фєнрїр напружився, напнув м'язи лап, і ланцюги хруснули, немов сухе галуззя.

Вовчисько завив на місяць, і в цьому завиванні було чути радість перемоги й задоволення.

— Я порвав ваші ланцюги, — промовив він. — Не забувайте про це.

— Не забудемо, — відповіли боги.

Наступного дня Тюр прийшов погодувати вовка м'ясом.

— Я розірвав окови, — похвалився Фенрір. — Причому це було завиграшки.

— Я знаю, — сказав Тюр.

— Як думаєш, вони повторять випробовування? Я расту і з кожним днем стаю сильнішим.

— Так, повторять. Можу поставити на це свою праву руку, — відповів Тюр.

Вовк ставав дедалі більшим, а боги працювали у кузнях, виковуючи нові ланцюги. Окремі ланки в них були такі важкі, що звичайна людина не змогла б їх підняти. Метал ланцюгів був найміцнішим із усіх, які богам вдалося знайти: залізо землі, сплавлене з залізом, що впало з неба. Вони назвали ці ланцюги Дромі.

Боги притягли їх туди, де спав Фенрір. Вовк розплющив очі.

— Що, знову? — запитав він.

— Якщо тобі вдасться скинути ці пута, — сказали боги, — тоді про твої силу і міць дізнаються у всьому світі. Ти станеш знаменитим. Коли ці окови не зможуть тебе стримати, значить, ти сильніший за будь-кого із богів чи гігантів.

У відповідь Фенрір кивнув і поглянув на ланцюги, що називались Дромі, — більші за будь-які пута у світі, міцніші за найсильніші окови.

— Не буває слави без ризику, — промовив вовк, подумавши. — Гадаю, я зможу порвати ці кайдани. Заковуйте мене.

І боги закували його.

Вовчисько пнувся і тужився, але ланцюги не піддавались. Боги поглянули один на одного, і в їхніх очах з'явилися проблески тріумфу, але тут звір почав крутитися і звиватись, хвицаючи ногами і напинаючи кожен м'яз і жилку. Його очі та зуби блищали, а з паші летіла піна.

Він гарчав і важко дихав. Вовк боровся з усіх сил.

Боги мимоволі відступили на крок від нього — і правильно зробили, бо ланцюги почали тріщати, а тоді луснули з такою неймовірною силою, що шматки заліза злетіли високо вгору, і боги ще багато років потому знаходили частини порваних кайданів у вітах велетенських дерев чи на схилі гори.

— Вдалося! — закричав Фенрір по-людськи і завив на знак перемоги по-вовчому.

Однак йому здалося, що боги, які бачили все це, не надто зраділи його перемозі. Тюр також не був винятком. Фенрір, дитя Локі, зажурився, не розуміючи, що відбувається.

А тим часом Фенрір-вовк із дня в день ставав дедалі більшим і ненаситнішим.

Одін думав, гадав і міркував. У його розпорядженні була вся мудрість колодязя Міміра і мудрість, яку він здобув, повісившись на світовому дереві й принісши себе в жертву. Зрештою він покликав до себе світлого альва Скірніра, посланця Фрейра, і описав йому ланцюг, який назвав Глейпніром. Скірнір поїхав верхи через міст-веселку до Свартальхейма, щоб передати гномам вказівки про те, як зробити цей небачений досі ланцюг.

Почувши, що саме Скірнір хотів замовити, гноми здригнулися, а тоді назвали свою ціну. Скірнір погодився, як наказував йому Один, хоча ціна гномів була високою. Гноми зібрали складники, необхідні для того, щоб зробити Глейпнір.

Ось шість речей, які зібрали гноми:

По-перше, кроки кішки.

По-друге, бороду жінки.

По-третє, корені гори.

По-четверте, сухожилля ведмедя.

По-п'яте, подих риби.

А шосте, і останнє, це плювок птаха.

Всі ці речі вони використали, щоб створити Глейпнір. (Хочете сказати, нічого подібного ви не зустрічали? Звісно, що ні. Адже гноми забрали все це для Глейпніра.)

Закінчивши майструвати, гноми вручили Скірніру дерев'яну скриньку. Всередині лежало щось схоже на довгу шовкову стрічку, гладеньку і м'яку на дотик. Стрічка була невагомою і майже прозорою.

Скірнір узяв скриньку і поїхав назад до Асгарда. Він прибув пізно ввечері, по заході сонця. Коли боги побачили те, що Скірнір привіз із майстерні гномів, то були дуже вражені. Всі разом вони пішли на берег Чорного озера й гукнули Фенріра. Він кинувся до них бігцем, як собака на посвист, і боги здивувалися, побачивши, який Фенрір великий і могутній.

— Що нового? — запитав вовк.

— Ми дістали найміцніші пута, — похвалились боги. — Навіть ти не зможеш їх порвати.

Вовк набундючився.

— Я можу порвати будь-які окови, — відказав він гордовито.

Одін простягнув руку і показав Глейпнір. Стрічка мерехтіла у місячному сяйві.

— Оце і є ваші пута? — запитав вовк. — Сміх та й годі.

Боги натягнули Глейпнір, щоб показати, який він міцний.

— Ми не можемо його порвати, — сказали вони.

Вовк, примружившись, поглянув на тонку стрічку, розтягнуту богами, яка мигтіла, мов слід равлика чи місячне сяйво на хвилях, і байдуже відвернувся.

— Ні, — фиркнув він. — Принесіть мені справжні ланцюги, справжні кайдани — важкі, величезні, — тоді я покажу вам свою силу.

— Це Глейпнір, — пояснив Одін. — Він міцніший за будь-які ланцюги чи кайдани. Чи ти боїшся, Фенріре?

— Боюся? Анітрохи. Але який мені зиск із того, що я порву цю тоненьку стрічку? Думаєте, це принесе мені визнання і почесі? Думаєте, люди будуть дивуватись і говорити: «Знаєте, який вовк Фенрір сильний і дужий? Він такий дужий, що порвав шовкову стрічку!» Я не здобуду слави за те, що розірву Глейпнір.

— Ти боїшся, — наполягав Одін.

Великий звір приюхався до повітря.

— Я відчуваю зраду і обман, — промовив вовк, і його жовті очі зблиснули у світлі місяця. — І хоч я думаю, що ваш Глейпнір, швидше за все, просто стрічка, але не хочу, щоб мене ним зв'язували.

— І це кажеш ти? Той, хто порвав найміцніші й найважчі у світі ланцюги? Ти боїшся цієї шворки? — здивувався Тор.

— Я не боюсь нічого, — прогарчав вовк. — Гадаю, що це ви, дрібні створіння, боїтеся мене.

Одін почухав своє бородате підборіддя.

— Ти ж не дурний, Фенріре. Немає ніякої зради. Але я розумію твою нехіть. Тільки відважний воїн погодиться бути зв'язаним путами, які він не зможе розірвати. Як батько богів, я запевняю: якщо ти не зможеш порвати цю шворку — просту шовкову стрічку, як ти кажеш, — тоді богам нічого буде боятися, і ми відпустимо тебе на волю.

Вовк протяжно загарчав.

— Ти брешеш, Боже-отче. Брешеш, як дихаєш. Якби тобі вдалося закувати мене в окови, які я не зміг би скинути, то не думаю, що ти б мене звільнив. Гадаю, ти б залишив мене тут. Схоже, ти збираєшся покинути і зрадити мене. Я не погоджуюсь, щоб мене зв'язали цією стрічкою.

— Гарні слова, і хоробрі, — сказав Одін. — Слова, які приховують страх і доводять, що ти боягуз, вовче Фенріре. Ти боїшся бути зв'язаним шовковою стрічкою. Все зрозуміло.

Вовк висолопив язика, а тоді засміявся, показавши гострі зуби, кожен розміром з людську руку.

— Замість того, щоб сумніватися в моїй відвазі, краще доведіть, що ви не спланували зраду. Можете зв'язати мене, якщо один із вас покладе свою руку мені до пащі. Я легенько зімкну зуби, але не кусатиму. Якщо не буде ніяких підступів, я відкрию пащу, коли

скину стрічку або коли ви мене звільните, і тоді з рукою нічого не станеться. Будь ласка. Клянусь: якщо у мене в пащі буде людська рука, я дозволю зв'язати себе цими путами. Отже, хто кластиме руку?

Боги презирнулися між собою. Бальдр поглянув на Тора, Хеймдалль — на Одіна, Хьонір — на Фрейра, але жоден із них не ворухнувся. Тоді Тюр, син Одіна, зітхнув, ступив крок вперед і підняв праву руку.

— Я покладу свою руку до твоєї пащі, Фенріре, — сказав він.

Фенрір ліг на бік, і Тюр вклав свою праву руку до його пащі, як у давні часи, коли Фенрір був цуцням і вони разом бавились. Фенрір легенько зімкнув зуби, поки вони не охопили руку Тюра до зап'ястя, не ріжучи шкіру, а тоді заплющив очі.

Боги зв'язали його Глейпніром. Мерехтливий слід равлика огортав гігантського вовка, сковував йому лапи, так що він зовсім не міг рухатись.

— Готово, — сказав Одін. — Нумо, вовче Фенріре, розірви свої пута. Покажи всім нам, який ти дужий.

Вовк звивався і тужився; він напинав і напружував кожен нерв і м'яз, щоб порвати стрічку, яка його тримала. Але з кожним новим зусиллям це зробити ставало ніби ще важче, і що більше вовк старався, то міцнішою робилася блискуча стрічка.

Спочатку боги посміхались. Потім почали підсміюватись. І, зрештою, переконавшись, що звір повністю скутий і їм нічого боятись, розреготались.

Тільки Тюр мовчав і не сміявся. Він відчував гострі зуби вовка Фенріра на своєму зап'ясті, його вогкий і теплий язик — на долоні й пальцях.

Фенрір перестав боротись. Він лежав і не рухався. Якби боги збиралися його звільнити, вони мали б зробити це зараз.

Але боги тільки ще дужче зареготали. Торів грубий розкотистий регіт, гучніший за грім, змішався з сухим кахканням Одіна, з дзвінким сміхом Бальдра...

Фенрір поглянув на Тюра. Той відповів йому хоробрим поглядом, а тоді заплющив очі й кивнув.

— Давай, — прошепотів він.

Фенрір вгризся в Тюрове зап'ястя.

Тюр навіть не писнув. Він просто обхопив лівицею обрубок правої руки і щосили стиснув його, щоб кров не юшила; тепер вона тільки крапала.

Фенрір спостерігав, як боги взяли один кінець Глейпніра, пропустили його через камінь розміром з гору і закріпили під землею. Тоді ще одним каменем забили в землю перший — глибше за найглибший океан.

— Зрадливий Одіне! — вигукнув вовк. — Якби ти не збрехав мені, я був би другом богів. Але тебе підвів власний страх. Я вб'ю тебе, Батьку богів. Я чекатиму до кінця всього суцього, а тоді з'їм сонце, а разом з ним і місяць. Проте найбільшу насолоду я отримаю, коли уб'ю тебе.

Боги намагалися триматися подалі від лап Фенріра, але коли вони забивали камінь вглиб, вовк викрутився і кинувся на них. Бог, який стояв найближче, швидко зметикував і встромив свого меча Фенріру в піднебіння. Ефес притиснувся до нижньої щелепи, від чого паща вовка назавжди залишилась роззявленою.

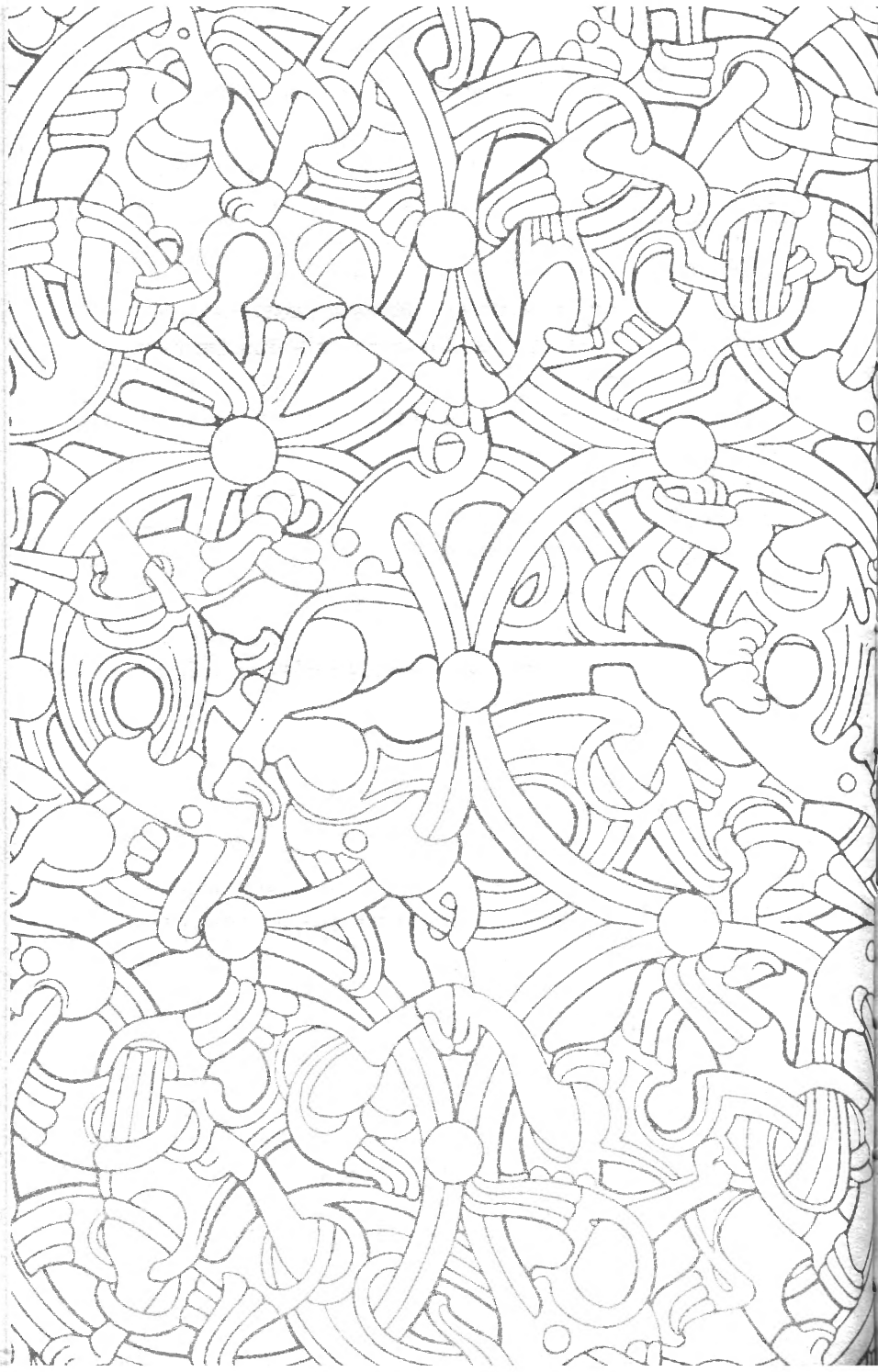
ДІТИ ЛОКІ

Вовк дико гарчав, із його пащі полилась слина, утворивши річку. Якщо не знати, що перед вами вовк, то можна було подумати, що це невелика гора з печерою, з якої витікає ріка.

Боги залишили те місце, де ріка слини впадала в темне озеро, і йшли мовчки, але відійшовши подалі, знову почали сміятись, плескали одне одного по спині й тішитись, так ніби вважали, що зробили щось вкрай розумне.

Тюр не радів і не сміявся. Туго обмотавши обрубок руки сукном, він повертався разом із богами в Асгард, тримаючи свої думки при собі.

Ось якими були діти Локі.

**НЕЗВИЧНЕ ВЕСІЛЛЯ
ФРЕЙЇ**

Тор, бог грому, наймогутніший з асів, найсильніший, найвідважніший і найхоробріший воїн, ще до кінця не прокинувся, але вже відчував: щось було не так. Він потягнувся до молота, який завжди тримав під рукою, коли спав.

Помацав рукою, не розплющуючи очей. Пошарудів, шукаючи навпомацки зручне, знайоме руків'я свого молота.

Немає молота.

Тор розплющив очі. Підвівся і сів. Тоді встав. Обійшов кімнату.

Молота ніде не було — він зник.

Торів молот мав ім'я Мйольнір. Його для Тора зробили гноми Брокк і Ейтрі. Молот був одним із скарбів богів. Коли Тор завдавав ним удару, він завжди був нищівним. Коли він кидав молот, то завжди влучав у ціль, а потім молот повертався назад, просто в руку. Тор міг зменшувати молот і ховати його під сорочкою, а потім знову збільшувати. Ідеальний в усьому, цей молот мав лише один недолік: його руків'я було закоротке, а тому Тору доводилось розмахувати ним однією рукою.

Молот захищав богів Асгарда від будь-яких загроз, що поставали перед ними та світом. Крижані гіганти і огри, тролі та монстри будь-яких мастей боялися молота Тора.

Тор любив свій молот. Але зараз молот взяв і кудись зник.

Існував певний порядок дій, якого Тор дотримувався, коли щось ішло не так. Насамперед він запитував себе, чи не винен у тому, що сталося, Локі. Тор замислився. Потому вирішив, що навіть Локі не посмів би украсти молот. Отже, Тор перейшов до наступного кроку, який робив, коли щось ішло не так, — пішов просити поради в Локі.

Локі — кмітливий хлопець. Він придумає, що робити.

— Ніхто не повинен про це знати, — сказав Тор Локі, — але молот богів викрали.

— Це не надто приємні новини, — скорчив гримасу Локі. — Подивимось, що мені вдасться вивідати.

Локі пішов до зали Фрейї. Це була найвродливіша з богинь. Її золоте волосся спадало на плечі, виблискуючи в ранковому сяйві. Кімнатою Фрейї походжали дві кішки, що полюбляли возити колісницю. На шиї Фрейї, таке ж золоте і блискуче, як її волосся, сяяло намисто Брісінгамен, яке для неї глибоко під землею створили гноми.

— Я хотів би позичити твій плащ із пір'я, — сказав Локі. — Той, у якому можна літати.

— Навіть не сподівайся, — відрізала Фрейя. — Цей плащ — найцінніша з усіх речей, які в мене є. Він цінніший від золота. Я не дозволю, щоб ти в ньому всюди тинявся, роблячи свої капості.

— У Тора вкрали молот, — пояснив Локі. — Мені треба його знайти.

Це прозвучало переконливо, і Фрея принесла одержину.

Локі одягнув плащ із пір'я і зринув у небо в подобі сокола. Він пролетів над Асгардом, і, видивляючись щось незвичне, дістався далекої Країни велетнів. Внизу Локі помітив величезний курган, на якому сидів і плів собачі ошийники огр — найбільший і найбридкіший з усіх, яких він тільки бачив. Помітивши Локі в подобі сокола, огрисько вишкірився гострозубою посмішкою і помахав йому.

— Як там аси, Локі? Що нового в альвів? І чому ти прибув один до Країни велетнів?

Локі приземлився поряд з огром.

— В Асгарді самі лиш кепські новини, та й в альвів вони не кращі.

— Справді? — запитав огр і загіготів, так ніби був надзвичайно вдоволений якимось своїм вчинком і від того вважав себе напрочуд розумним. Локі впізнав цей смішок. Іноді він і сам так сміявся.

— Зник молот Тора, — вів далі Локі. — Ти щось про це знаєш?

Огр почував під пахвою.

— Можливо, — знову гикнув він. А тоді додав: — Як там Фрейя? Вона справді така краля, як розповідають?

— Якщо тобі такі подобаються, — відповів Локі.

— О, подобаються, — закивав огр. — Ще й як подобаються.

Знову запала незручна тиша. Огр поклав готовий собачий ошийник на купу інших і заходився плести наступний.

— Торів молот у мене, — сказав огр Локі. — Я заховав його так глибоко під землею, що ніхто не зуміє його знайти, навіть Одін. Я — єдиний, хто може підняти його на поверхню. І я поверну його Тору, якщо ти принесеш мені те, що я хочу.

— Я можу запропонувати викуп, — відповів Локі. — У мене є золото і бурштин, є незліченні скарби...

— На біса воно мені, — відрізав огр. — Я хочу взяти Фрейю за дружину. Приведи її до мене через вісім днів. Я поверну молот богів як весільний подарунок у ніч, коли одружусь із Фрейєю.

— Хто ти? — запитав Локі.

Огр вдоволено вишкірився, виставивши криві зуби.

— О, Локі, син Лаувейї, я Трім, повелитель огрів.

— Я впевнений, що ми зможемо домовитись, великий Тріме, — сказав Локі.

Він закутався у плащ Фрейї, а тоді розправив крила і зринув у небо. Світ внизу здавався Локі дуже малим: він дивився на дерева і гори, крихітні, мов дитячі цяцьки, і проблеми богів від того теж здавалися йому дрібними.

Тор чекав у дворі богів, і не встиг Локі приземлитися, як його вже стиснули могутні руки громовержця.

— Ну? Ти щось знаєш — по обличчю бачу. Розкажуй мені все, що дізнався, і то хутко. Я не довіряю тобі, Локі, тому хочу знати, що тобі відомо, просто зараз, доки ти не встиг щось вигадати чи перебрехати.

Локі, який вигадував і перебріхував так природно, як вдихав і видихав, усміхнувся на Торів гнів і наївність.

— Твій молот викрав Трім, повелитель огрів, — сказав він. — Я вмовив його повернути молот тобі, але він вимагає жертву.

— Логічно, — сказав Тор. — Що за жертва?

— Рука Фрейї.

— Він хоче тільки руку? — запитав Тор з надією в голосі. Зрештою, в жінки було дві руки, а тому, можливо, вдасться переконати її віддати одну з них без особливих заперечень. Тюр же віддав, і нічого.

— Не тільки руку, а й решту Фрейї, — пояснив Локі. — Він хоче на ній одружитись.

— Ох, — зітхнув Тор. — Це їй не сподобається. Що ж, говоритимеш ти. Тобі краще вдається переконувати людей без молота в руках.

Вони пішли разом до двору Фрейї.

— Ось твій плащ із пір'я, — сказав Локі.

— Дякую, — відказала Фрейя. — Ти дізнався, хто вкрав у Тора молот?

— Трім, повелитель огрів.

— Чула про нього. Паскудний тип. Що він хоче за молот?

— Тебе, — відповів Локі. — Він хоче одружитися на тобі.

Фрейя кивнула.

Тор зрадів, що вона, здавалось, так легко прийняла свою долю.

— Одягай вінчальну корону, Фрейє, і збирайся, — сказав він. — Ви з Локі вирушаєте до Країни велетнів. Ми повинні видати тебе заміж за Тріма, поки він не передумав. Я хочу повернути собі молот.

Фрейя мовчала.

Тор помітив, що земля, а з нею і стіни почали трястись. Коти Фрейї нявкнули і зашипіли, а тоді забилися під скриню з хутрами і не висовувались.

Руки Фрейї були міцно стиснуті в кулаки. Намисто Брісінгамен полетіло з шиї на підлогу, та вона, здається, цього не помітила. Фрейя свердлила Тора й Локі очима так, наче вони були найнікчемнішими та найбридкішими у світі паразитами.

Тору навіть трохи полегшало, коли вона нарешті заговорила.

— За кого ви мене маєте? — запитала вона майже пошепки. — Ви думаєте, я настільки дурна? Настільки доступна? По-вашому, я схожа на людину, яка одружиться з огром просто для того, щоб витягнути вас з халепи? Якщо ви двоє думаєте, що я вирушу до Країни велетнів, що одягну вінчальну корону й фату і піддамся дотику та... та похоті огра... що я вийду за нього заміж... тоді... — вона затнулась. Стіни знову задрижали, і Тор злякався, що на них може обвалитись уся будівля.

— *Забирайтесь*, — мовила Фрейя. — За яку жінку ви мене маєте?

— Але ж... мій молот... — промимрив Тор.

— Замовкни, Торе, — відрізав Локі.

Громовержець замовк, і вони пішли.

— Вона така гарненька, коли злиться, — сказав Тор. — Не дивно, що той огр хоче з нею одружитися.

— Замовкни, Торе, — повторив Локі.

Вони скликали зібрання богів у великій залі. Прийшли всі боги та богині, окрім Фрейї, яка відмовилась виходити з дому.

Весь день вони говорили, дискутували та сперечалися. Не викликало сумнівів, що Мйольнір треба повернути, але як? Кожен бог і богиня щось пропонували, проте Локі відхиляв пропозиції одна за одною.

Зрештою, залишився лише один бог: гостроокий Хеймдалль, який наглядає за світом. Хеймдалль бачить все, що відбувається навкруги, а іноді йому навіть відкриваються події, які ще не настали.

— Гаразд, — мовив Локі. — А що ти скажеш, Хеймдаллю? Є якісь ідеї?

— Є одна, — відповів Хеймдалль. — Але вам вона не сподобається.

Тор гупнув кулаком по столу.

— Не має значення, сподобається нам чи ні, — сказав він. — Ми боги! Немає такого, чого б будь-хто із присутніх тут не зробив, аби тільки повернути Мйольнір, молот богів. Викладай свою ідею — якщо вона гарна, ми її приймемо.

— Вам вона не сподобається, — знову застеріг Хеймдалль.

— Сподобається! — відрізав Тор.

— Добре, — сказав Хеймдалль. — Я думаю, що треба убрати нареченою Тора. Одягнемо на нього намисто Брісінгамен, начепимо вінчальну корону. Наб'ємо його сукню так, щоб він був схожий на жінку. Лице закриємо фатою. Обвішаємо його дзвінками ключами, як у жінок*, коштовностями...

— Мені це не подобається! — запротестував Тор. — Люди вирішать... ну, як мінімум, вони подумують, що

* Ймовірно, мається на увазі давня традиція, за якою жінка носила на поясі в'язку ключів, що надавало їй статусу господині.

я ношу жіночий одяг. Про це не може бути й мови. Я не хочу вбиратися жінкою. І не збираюся одягати фату. Нікому ж не до вподоби ця ідея, правда? Жахлива, просто жахлива ідея. В мене ж борода. Я не можу збрить бороду.

— Припини, Торе, — сказав Локі, син Лаувейї. — Це чудова ідея. Якщо ти не хочеш, щоб гіганти вторглися в Асгард, то вдягнеш фату, яка закриє твоє обличчя — і бороду.

— Це справді чудова ідея, — підтримав його Боготець Одін. — Молодець, Хеймдаллю. Нам треба повернути молот, і це — найліпший вихід. Богині, приготуйте Тора до його весілля.

Богині поприносили жіночий одяг. Фріг і Фулла, Сіф, Ідунн та інші, навіть Скаді, мачуха Фрейї, допомагали вбирати Тора. Вони підбрали для нього такі розкішні шати, які вдягла б кожна знатна богиня на своє весілля. Фріг навідалась до Фрейї й повернулася з намистом Брісінгамен, яке вчепила Торіві на шию.

Сіф, дружина Тора, повісила йому на пояс свої ключі.

Ідунн принесла всі свої коштовності, якими обвішала Тора так, що при світлі свічки він весь сяяв і виблискував; а ще сотні перснів, з червоного золота і білого, щоб одягти Торіві на пальці.

Богині закрили його лице фатою, тож було видно тільки очі, а Вар, богиня шлюбу, вдягнула на голову Тора сяючу прикрасу: вінчальну корону — високу, широку, розкішну.

— Не знаю, що робити з очима, — задумалась Вар. — Вони якісь не дуже жіночні.

— Дуже на це сподіваюсь, — буркнув Тор.

Вар поглянула на нього.

— Якщо я опущу корону нижче, їх не буде видно, а він усе ще зможе перед собою бачити.

— Роби, що зможеш, — сказав Локі. А тоді звернувся до Тора: — Я буду твоєю служницею, і ми разом вирушимо до Країни велетнів. — Локі перевтілювався, і тепер мав голос і подобу гарної молодії дівчини. — Ну, ось. Як я тобі?

Тор щось промимрив собі під ніс, і, мабуть, добре, що ніхто того не почув. Локі з Тором забралися в колісницю громовержця, і запряжені в неї цапи Рикун і Скреготій, охочі до мандрівок, здійнялись у небеса. Вони летіли, а під ними розривались навпіл гори і палала полум'ям земля.

— В мене погане передчуття, — сказав Тор.

— Просто мовчи, — відповів Локі в подібій служниці. — Говорити весь час буду я. Запамятай це, добре? Якщо ти заговориш, все може піти шкереберть.

Тор щось пробурчав на знак згоди.

Вони приземлилися на внутрішньому дворі. Перед ними стояли нерухомо велетенські, чорні, як смола, воли. Кожна тварина була більшою за будинок; на кінчиках рогів у них блищало золото, а в повітрі витав різкий сморід їхніх кізків.

З гігантської високої зали долинав гучний голос:

— Рухайтеся, бовдури! Постеліть чисту солому на лавах! Що це ти, в біса, робиш? Так підними чи прикрий соломою — не лишай, щоб гнило. До нас прибуде не хто інший, як Фрейя, донька Ньйорда,

найпрекрасніше створіння на землі. Вона не захоче бачити нічого подібного.

Через внутрішній двір була викладена стежка зі свіжої соломи, тож, вибравшись із колісниці, замаскований Тор і служниця, якою був Локі, пішли до зали, притримуючи поли спідниць, щоб ті не волочилися по гною.

Там на них чекала велетка. Вона назвалася сестрою Тріма, а тоді нахилилася і ущипнула Локі за гарненьку щічку кінчиками пальців, після чого потикала Тора своїм гострим нігтем.

— Це і є найвродливіша у світі жінка? Щось не дуже схоже. І коли вона піднімала спідницю, мені здалося, що в неї гомілки завтовшки з невеличкі стовбури дерев.

— Це був обман зору. Вона найкрасивіша богиня на землі, — відповіла служниця-Локі спокійно. — Я обіцяю: коли Фрейя зніме фату, її краса вас неабияк вразить. А де, до речі, наречений? Де весільний бенкет? Вона з таким нетерпінням цього чекала, що мені ледь вдавалось її стримувати.

Сонце вже сідало за обрій, коли їх відвели до великої зали на весільний бенкет.

— А що як він захоче, щоб я сидів біля нього? — запитав Тор у Локі впівголоса.

— Ти й повинен сидіти біля нього. Це місце нареченої.

— Але він може захотіти покласти свою руку мені на ногу, — стривожено прошепотів Тор.

— Я сяду між вами, — вирішив Локі. — Скажу йому, що це наш звичай.

Трім сів на чолі столу, поряд з ним вмовстився Локі, а наступне місце на лаві зайняв Тор.

Трім сплеснув у долоні, й до зали увійшли слуги-велети. Вони несли п'ять смажених волів, яких мало вистачити на гігантів; двадцять запечених лососів, кожен завбільшки як десятирічний хлопчик, і десяток таць із маленькими тістечками та пундиками, призначеними для жінок.

За ними увійшли ще п'ятеро слуг, кожен з яких ніс по бочці меду. Бочки були такі величезні, що гіганти згиналися під їхньою вагою.

— Цей бенкет — для прекрасної Фрейї! — вигукнув Трім, і він був готовий сказати іще щось, але Тор вже почав частуватись, і було б неввічливо говорити, коли наречена їсть.

Тацю з тістечками, які подавали для жінок, поставили перед Локі та Тором. Локі старанно вибрав найменше тістечко. Тор не менш старанно змів решту тістечок — під звуки плямкання вони зникли за фатою. Інші жінки, які до цього кидали голодні погляди на випічку, тепер розчаровано вп'ялися очима в «прекрасну Фрейю».

Але «прекрасна Фрейя» ще тільки починала.

Тор самотужки з'їв цілого вола. Проковтнув сім лососів, не залишивши нічого, крім хребтів. Щоразу, коли до нього підносили тацю з солодощами, він зжирав усі тістечка і печиво на ній, а тому решта жінок і далі залишалися голодними. Іноді Локі штурхав його під столом, але Тор не зважав на це і продовжував їсти.

Трім поплескав Локі по плечу.

— Даруйте, — мовив він, — але чарівна Фрейя щойно видудлила свою третю бочку меду.

— Так і є, — погодилась служниця, якою був Локі.

— Дивина. Я ще не бачив жодної жінки, яка б частувалася так жадібно. Ніколи не бачив, щоб жінка так багато їла або стільки пила.

— Цьому, — сказав Локі, — є очевидне пояснення. — Він глибоко вдихнув, спостерігаючи, як Тор поглинає ще одного лосося й витягає кістки з-під фати. Це скидалося на якийсь фокус. Локі замислився, яким могло бути це «очевидне пояснення».

— Це вже восьмий лосось за вечір, — зауважив Трім.

— Вісім днів і вісім ночей! — раптом вигукнув Локі. — Вона не їла вісім днів і вісім ночей, так їй кортіло поїхати в Країну велетнів і кохатися зі своїм чоловіком. Тепер, поряд з тобою, вона знову може їсти. — «Служниця» обернулася до Тора. — Я така рада, що ти знову їси, моя люба!

Тор кинув на Локі лютий погляд крізь фату.

— Я маю її поцілувати, — вирішив Трім.

— Не раджу цього робити. Не поспішай, — заперечив Локі, але Трім вже перехилився і почав цмокати губами. Однією велетенською рукою він потягнувся до фати Тора. Служниця-Локі виставила руку, щоб його зупинити, але було запізно. Трім припинив цмокати і відсахнувся, приголомшений.

Він поплескав служницю, якою був Локі, по плечу.

— Можна з вами поговорити? — запитав він.

— Звісно.

Вони підвелися і перетнули залу.

— Чому очі Фрейї такі... такі страхітливі? — запитав Трім. — Мені здалося, ніби в них палає вогонь. Це не очі прекрасної жінки!

— Певно що ні, — спокійно відповіла служниця-Локі. — Не варто цього й чекати. Вона не спала вісім днів і вісім ночей, могутній Тріме. Фрейю настільки поглинули думки про тебе, що вона не могла стулити повік, так їй хотілося відчутти твоє кохання. В середині вона уся палає, прагнучи тебе! Ось що ти бачив в її очах. Вогонь пристрасті.

— А-а... — протягнув Трім. — Зрозуміло. — Він усміхнувся і облизав губи язиком, більшим за людську подушку. — Тоді добре.

Вони повернулися до столу. Сестра Тріма сіла на місце Локі, поряд із Тором, і постукувала нігтями по його руці.

— Буде краще, якщо ти віддаси мені свої персні, — казала вона. — Усі свої гарні золоті персні. Ти будеш чужою в цьому замку. Хтось має за тобою наглядати, бо інакше тобі буде дуже важко так далеко від дому... В тебе стільки перснів! Подаруй мені кілька штук на честь весілля. Вони такі гарні, червоні й золоті...

— Хіба ще не час одружуватись? — запитав Локі.

— Пора! — погодився Трім. І заволав на весь голос:

— Принесіть молот, щоб освятити наречену! Я хочу, щоб Мйольнір поклали на коліна прекрасної Фрейї. Нехай Вар, богиня заручин між чоловіком і жінкою, благословить та засвідчить нашу любов.

Щоб підняти молот Тора, довелося покликати аж чотирьох велетнів. Вони принесли його з дальнього

кінця зали. Молот поблискував у світлі вогню. Велетні насилу поклали молот на коліна Торові.

— Ну, ось, — сказав Трім. — Тепер дозволь мені почувти твій чудовий голос, моя кохана, моя голубко, моя мила. Скажи, що кохаєш мене. Скажи, що станеш моєю дружиною. Дай мені обіцянку, яку жінки дають чоловікам, а чоловіки — жінкам ще з незапам'ятних часів. Що скажеш?

Тор узяв руків'я молота обвішаною золотими перснями рукою. Він стиснув його, і це принесло неймовірну втіху. Руків'я було таким знайомим і зручно лежало в долоні. Тоді Тор засміявся лунким, розколистим сміхом.

— Скажу, — мовив Тор голосом, подібним до грому, — що не треба було забирати в мене молот.

Він ударив Тріма молотом лиш один раз, але цього було достатньо. Огри один за одним падали на встелену соломою підлогу і більше не вставали.

Всі велетні та огри полягли від молота Тора: всі гості на весіллі, яке не судилось зіграти. Навіть сестра Тріма отримала весільний подарунок, якого не чекала.

Коли в залі запала тиша, Тор гукнув:

— Локі?

Локі виліз з-під столу, тепер у власній подобі, і оглянув наслідки бійні.

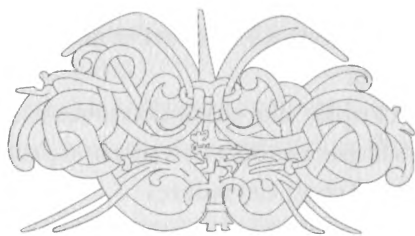
— Що ж, — сказав він, — схоже, ти вирішив проблему.

Тор вже знімав із себе жіноче вбрання, відчуючи полегшення. Невдовзі він стояв у самісінькій сорочці посеред кімнати, повної мертвих велетнів.

СКАНДИНАВСЬКА МІФОЛОГІЯ

— Ну от, вийшло не так вже й погано, як я думав, — сказав він весело. — Я повернув свій молот. А крім того, гарно повечеряв. Гайда додому.

ΜΕΔ ΠΟΕΤΙΒ

Чи замислювались ви, звідки з'являється поезія? Звідки в нас пісні, які ми співаємо, та історії, які оповідаємо?

Чи запитували ви себе: як так, що деякі люди багатьох величній, мудрі, прекрасні видіння і передають їх світові у формі поезії, яку будуть співати й переказувати, доки сонце сходить і сідає, доки місяць прибуває й убуває? Чи ви коли-небудь задумувались, чому одні люди можуть писати чудові пісні, вірші та оповідки, а інші — ні?

Це довга історія, яка не робить честі нікому: в ній є вбивство, хитрість, обман і дурість, спокуса та переслідування. Отож, слухайте.

Історія ця почалася ледь не на зорі часу, коли точилася війна поміж богів: аси тоді воювали з ванами. Аси були войовничими богами битв і завоювань; вани — спокійнішими, близькими між собою богами й богинями, які дбали про родючу землю і врожай, та це не робило їх менш могутніми.

Вани і аси виявились рівними за силою. Ніхто з них не міг виграти війну. Ба більше: під час війни сторони усвідомили, що потрібні одна одній: бойова звитяга не приносить радості, якщо немає чепурних полів і ферм, які нагодують тебе на бенкеті.

Боги зібралися, щоб домовитися про мир, і коли переговори скінчились, засвідчили свою угоду тим,

що кожен із асів і ванів один за одним плюнули у чан. Коли їхня слина змішалась, угоду можна було вважати укладеною.

Потім вони влаштували бенкет. Їли смачні наїдки, пили мед, раділи і жартували, балакали, вихвалялися та реготали, аж доки від багаття не zostалися самі жаринки, а на небокрай видерлося сонце. І коли аси і вани вже були готові розійтися — підвелися, щоб загорнутися в хутра, надягти вовняне вбрання і ступити на хрусткий сніг у вранішню імлу, Один сказав:

— Шкода просто так залишати нашу змішану слину.

Фрейр і Фрейя, брат і сестра, головні вани, які відтепер, за умовами перемир'я, мали жити з асами в Асгарді, кивнули.

— Ми могли б із неї щось зробити, — сказав Фрейр.

— Зробимо чоловіка, — вирішила Фрейя і сягнула рукою до чану.

Від рухів її пальців слина почала змінюватись і набирати форми, а вже за мить набула подоби чоловіка, який постав перед ними голий.

— Твоє ім'я — Квасір, — мовив Один. — Тобі відомо, хто я такий?

— Ти Всевишній Один, — відповів Квасір. — Тебе звуть Грімнір і Третій. Ти також маєш інші імена, яких надто багато, аби зараз перелічити, але я знаю їх усі, і до кожного у мене є вірші, поспів'я й кеннінги.

Квасір, створений від злиття асів і ванів, був наймудрішим із богів: у ньому поєдналися сили розуму та серця. Боги часом навіть сперечались між собою,

хто перший поставить йому питання, бо відповіді на них неодмінно виявлялись мудрими. Він був уважним спостерігачем і вірно трактував побачене.

Якось Квасір звернувся до богів:

— Тепер я вирушу у мандри. Я хочу побачити дев'ять світів, побачити Мідгард. Я повинен знати відповіді на питання, яких мені ще не ставили.

— Але ж ти повернешся до нас? — запитали боги.

— Так, повернусь, — відповів Квасір. — Зрештою, існує загадка сітки, яку одного дня доведеться розплутати.

— Загадка чого? — перепитав Тор. Але Квасір лише всміхнувся, залишивши богів ламати голову над сказаним, накинув дорожній плащ і попрямував із Асгарда на міст-веселку.

Квасір ходив від міста до міста, від села до села. Він зустрічав людей усілякого крою, був приязним і відповідав на їхні запитання, й не було такого місця, де Квасірові не варто було зупинитись.

В ті дні в замку біля моря жили два темних альви. Там вони займались магією і вправлялись в алхімії. Як і решта гномів, вони робили різні речі — чудові, дивовижні — у своїй майстерні та кузні. Проте дещо досі було їм не до снаги, й це не давало їм спокою. Гноми були братами і звалися Ф'ялар і Галар.

Почувши, що Квасір приїде в сусіднє місто, вони вирушили на зустріч із ним. Ф'ялар і Галар знайшли Квасіра у великій залі, де він із притаманною йому мудрістю відповідав на запитання жителів міста. Він розповів людям, як очищати воду і як робити тканину з кропиви. Розказав одній жінці, хто саме вкрав її

ніж і чому. Коли Квасір закінчив говорити і жителі міста його нагодували, підійшли гноми.

— Ми хочемо поставити тобі запитання, яке раніше ніхто не ставив, — сказали вони. — Але це треба зробити у нас вдома. Підеш із нами?

— Піду, — погодився Квасір.

Вони рушили до лісу. У небі кричали чайки, а важкі сірі хмари були того ж відтінку, що і хвилі. Гноми привели Квасіра до своєї майстерні, влаштованої в лісі за стінами замку.

— Що це? — запитав Квасір.

— Це чани. Вони називаються Сон і Бодн.

— Зрозуміло. А он там що?

— Як ти можеш бути мудрецем, коли не знаєш таких речей? Це чайник. Ми називаємо його Одрерірі — «Той, що бадьорить дух».

— А тут у вас, я бачу, відра зібраного меду. Він розпечатаний і рідкий.

— Саме так, — сказав Ф'ялар.

Обличчя Галара скривилося у презирливій гримасі:

— Якби ти був таким мудрим, як про тебе кажуть, то відразу здогадався б, яке у нас до тебе запитання. І знав би, нащо всі ці речі.

Квасір кивнув, ніби вже змирився зі своєю долею.

— Мені здається, — мовив він, — що якби ви були розумними й водночас лихими, то вирішили б убити свого гостя і злити його кров у чани Сон і Бодн. Потім ви б трішечки підігріли його кров у своєму чайнику Одрерірі, а тоді змішали б її з розпечатаним медовим збором і залишили бродити, щоб вийшов

питний мед – найліпший мед, напій, що одурманить будь-кого, хто його вип'є, але також подарує кожному, хто його скуштує, дар поезії й ерудиції.

– Ми розумні, – погодився Галар. – І, мабуть, є такі, хто вважає нас лихими.

На цих словах він розсік Квасірові горло, і вони підвісили його за ноги над чанами, доки кров не стекла до останньої краплини. Гноми підігріли кров із медом в чайнику Одрерір і так-сяк приготували напій за власним рецептом. Вони кинули у суміш ягоди і помішали палицею. Суміш почала булькотіти, а тоді перестала, і обидва гноми відсърбнули її й засміялись, бо кожен із них знайшов у собі слова та вірші, яких досі не вимовляв.

Вранці до них прийшли боги.

– Квасір, – сказали вони. – Востаннє його бачили з вами.

– Так, – підтвердили гноми. – Він прийшов разом із нами, але коли збагнув, що ми всього лиш гноми, дурні й нетямущі, подавився власними знаннями. Ми навіть не встигли поставити йому запитання.

– Ви хочете сказати, що він помер?

– Так, – відповіли Ф'ялар та Галар і віддали богам безкровне тіло Квасіра, яке треба було повернути в Асгард для похорону і для того, щоб бог (адже боги не такі, як всі, і смерть для них не завжди є остаточною) колись мав змогу повернутися.

Ось так мед мудрості та поезії став власністю гномів, і якщо хтось бажав його скуштувати, то мусів просити їх про це. Але Галар і Ф'ялар давали мед лише тим, хто їм подобався, а подобалися братам лише вони самі.

Проте декому гноми заборгували. Наприклад, велетню Гіллінгу та його дружині. Гноми запросили їх до своєї фортеці, й одного зимового дня подружжя завітало в гості.

— Гайда поплаваємо на човні, — запропонували гноми Гіллінгу.

Від ваги велетня човен просів, і гноми скерували його на каміння, яке ховалось під водою. Раніше їхній човен завжди спокійно пропливав над камінням. Але не цього разу. Суденце врізалось в каміння і накренилось, викинувши велетня в море.

— Пливи до човна, — гукнули брати Гіллінгу.

— Я не вмію плавати, — відповів він, і це були останні слова велетня, бо хвиля наповнила його відкритий рот солоною водою, голова вдарилась об каміння, і вже за мить він щез з очей.

Ф'ялар і Галар вирівняли човен і повеслували додому. Там на них чекала дружина Гіллінга.

— Де мій чоловік? — запитала вона.

— Чоловік? — перепитав Галар. — А, так, він помер.

— Потонув, — додав Ф'ялар послужливо.

Почувши це, дружина велетня заголосила й зайшлася плачем, і кожен зойк наче виривався у неї з самісінької душі. Вона кликала свого мертвого чоловіка і присягалася, що любитиме його до скону, вона ридала, стогнала і хлипала.

— Годі! — крикнув Галар. — Твої ридання й стогін болісні для моїх вух. Вони занадто голосні. Певно, тому, що ти велетка.

Але дружина велетня тільки заридала ще сильніше.

— Послухай, — сказав Ф'ялар. — Тобі стане легше, якщо ми покажемо, де помер твій чоловік?

Вона шморгнула носом і кивнула, але продовжувала плакати, стогнати і тужити за своїм чоловіком, який вже ніколи до неї не повернеться.

— Стань-но он там, і ти зможеш побачити це місце, — звелів Ф'ялар, показуючи їй, де саме стати: вона мала вийти через великі двері й зупинитись під стіною фортеці. Потім він кивнув своєму братові, й той поспішив сходами на верх стіни.

Коли дружина Гіллінга вийшла з дверей, Галар звалив величезну каменюку їй на голову, і велетка впала ниць із проломленим черепом.

— Гарна робота, — сказав Ф'ялар. — Ці жахливі звуки страх як набридли.

Гноми зіштовхнули бездиханне тіло велетки зі скелі в море. Пальці сірих хвиль поволокли її з собою, тож Гіллінг і його дружина возз'єднались після смерті.

Гноми стенули плечима і вирішили, що вони дуже розумні у своїй фортеці біля моря.

Щовечора вони пили мед поезії й читали один одному величні, прекрасні вірші. Брати склали чудові саги про смерть Гіллінга і його дружини, які декламували на даху своєї фортеці; зрештою, вони щоночі засинали, наче вбиті, й прокидалися там, де сіли чи впали попередньої ночі.

Одного дня вони прокинулись, як завжди, але не у себе в фортеці.

Вони лежали зв'язаними на дні свого човна, який скеровував у хвилі невідомий їм велетень. Над чорним морем нависало темне небо, встелене грозовими

хмарами. Хвилі були високі й важкі, морська вода хлюпала за борт човна, заливаючи гномів.

— Хто ти такий? — запитали вони.

— Я Суттунг, — відповів велетень. — Я чув, як ви хвалилися вітру, хвилям і всьому світу, що вбили моїх батька і матір.

— А-а... — протягнув Галар. — То ти через це нас зв'язав?

— Через це, — підтвердив Суттунг.

— Мабуть, ти везеш нас до якогось пишного місця, — з надією мовив Ф'ялар, — де розв'яжеш, і ми будемо їсти, пити й веселитись і станемо найкращими друзями на світі.

— Я так не думаю, — відказав Суттунг.

Був відплив. З води стриміли камені. Це були ті самі камені, на яких під час припливу натрапив човен гномів і через які потонув Гіллінг. Суттунг по черзі взяв гномів, підняв із дна човна і посадив на камені.

— Коли буде приплив, ці камені поглине море, — сказав Ф'ялар.

— Але наші руки зв'язані за спиною. Ми не зможемо пливти. Якщо ти залишиш нас тут, ми безумовно потонемо.

— Саме так і має бути, — відповів Суттунг, а тоді вперше за весь час усміхнувся. — І коли ви будете тонути, я сидітиму тут, у вашому човні, й дивитимусь, як вас обох забирає море. Потім я повернусь додому в Йотунхейм і розкажу своєму братові Баугі та своїй доньці Гуннльод, як ви померли, і ми будемо задоволені тим, що як слід помстилися за моїх батька та матір.

Вода почала підніматись. Спочатку залила гномам ноги, потім дісталася до пупа. Згодом борода гномів плавали у піні, а в їхніх очах з'явилась паніка.

– Просимо пощади! – закричали вони.

– Тієї пощади, що ви дали моїм батькові з матір'ю?

– Ми компенсуємо їхню смерть! Ми відшкодуємо втрачене! Ми заплатимо тобі.

– Не думаю, що у вас, гномів, є те, що може компенсувати смерть моїх батьків. Я багатий велетень. Маю чимало слуг у своїй гірській твердині й усі багатства, про які тільки можна мріяти. В мене є золото, коштовне каміння й залізо, якого вистачить на тисячу мечів. Я володію могутньою магією. Що у вас є такого, чого немає у мене? – запитав Суттунг.

Гноми не відповіли.

Хвилі здіймалися дедалі вище.

– У нас є мед, мед поезії, – пролопотів Галар, коли вода торкнулась його губ.

– Він зроблений із крові Квасіра, наймудрішого з богів! – заверещав Ф'ялар. – Ми наповнили ним два чани і чайник! Цей мед є тільки в нас – більше ні в кого на світі його немає!

Суттунг почухав потилицю.

– Мені треба про це подумати. Треба все зважити, обміркувати.

– Що там думати! Поки ти будеш міркувати, ми потонемо! – заволав Ф'ялар, перекрикуючи шум хвиль.

Вода прибувала. Хвилі розбивалися об голови гномів, і вони ковтали ротом повітря, а їхні очі були

круглими від страху, коли велетень Суттунг потягнувся і висмикнув спершу Ф'ялара, а потім Галара із морської стихії.

— Мед поезії мене влаштує. Цього вистачить, якщо ви докинете ще кілька дрібничок, а я впевнений, що у вас, гномів, ці дрібнички є. Я пощаджу вас.

Він кинув їх, все ще зв'язаних і мокрих, на дно човна, де вони почали вовтузитися, наче пара бородатих омарів, і повеслував назад до берега.

Суттунг забрав мед, який гноми зробили з крові Квасіра. Він також захопив кілька інших дрібничок і пішов, залишивши фортецю і гномів, які, зрештою, були щасливі, що залишились живими.

Та згодом, коли люди проходили повз їхню фортецю, Ф'ялар і Галар почали розказувати історію про те, як жорстоко повівся з ними Суттунг. Вони розказували її на ринку, коли наступного разу пішли торгувати. Розказували, коли поряд були ворони.

В Асгарді на своєму високому троні сидів Одін, а його ворони Хугін і Мунін нашіптували йому, що бачили й чули, коли мандрували світом. Коли Одін почув історію про мед Суттунга, його єдине око спалахнуло.

Люди, які чули цю байку, називали мед поезії «кораблем гномів», бо він спустив Ф'ялара та Галара з каменів і повернув їх додому неушкодженими; його називали медом Суттунга; називали рідиною Одреріра, Бодна чи Сона.

Одін вислухав слова воронів. Він наказав принести його плащ і капелюх. Він послав по богів і сказав їм, щоб приготували три велетенські дерев'яні чани — найбільші, які зможуть змайструвати, — і поставили їх

біля воріт Асгарда. Він повідомив богам, що вирушає мандрувати світом, і це може зайняти певний час.

— Я візьму з собою дві речі, — сказав Одін. — Мені потрібен брусок, щоб точити леза. Найкращий з усіх, які тільки в нас є. А ще я хочу взяти бурав, свердло на ім'я Раті (це ім'я якраз і означало «свердло»).

Раті було найкращим свердлом богів. Воно могло проникати дуже глибоко і пробивало найтвердіший камінь.

Одін підкинув брусок у повітря, спіймав його і поклав у свою торбину до бурава. І пішов собі.

— Цікаво, що він збирається робити, — мовив Тор.

— Квасір знав би, — зітхнула Фрігг. — Він знав усе.

— Квасір мертвий, — нагадав Локі. — І мені, наприклад, однаково, куди йде Бог-отець або чому.

— Піду допоможу змайструвати дерев'яні чани, які просив зробити Бог-отець, — сказав Тор.

Суттунг віддав дорогоцінний мед своїй доньці Гуннльод, щоб вона наглядала за ним всередині гори Хнітборг, у самому серці Країни велетнів. Але Одін не пішов до гори. Натомість він рушив у напрямку угіддя, що належало брату Суттунга Баугі.

Стояла весна, і в полях височіла трава, з якої мали заготовляти сіно. В Баугі було дев'ять робітників-велетнів, і вони косили траву на сіно величезними косами, кожна завбільшки з деревце.

Одін спостерігав за ними. Коли сонце було в zenіті, робітники зробили перерву на обід. Одін неквапом підійшов до них і сказав:

— Я дивився, як ви працюєте. Скажіть мені, чому ваш господар дає вам такі тупі коси, щоб косити траву?

— У наших кіс не тупі леза, — відповів один з робітників.

— Що ти таке верзеш? — обурився інший. — Наші леза — найгостріші.

— Давайте я вам покажу, на що здатне гарно заточене лезо, — сказав Одін. Він дістав брусок із торбини і провів ним спочатку по одному лезу, потім по іншому, і вже згодом усі коси виблискували на сонці. Велетні ніяково стояли поряд, споглядаючи його за роботою. — А тепер, — мовив Одін, — спробуйте покосити.

Велетенські робітники замахали косами по луговій траві, ахаючи і охаючи від втоми. Леза були такими гострими, що косити траву стало напрочуд легко. Коси змітали найтовстіші стебла, не зустрічаючи жодного опору.

— Це чудово! — сказали вони Одіну. — Можна купити твій брусок?

— Купити? — перепитав Бог-отець. — Звісно, ні. Давайте краще зробимо дещо більш справедливе й веселе. Підходьте всі сюди. Станьте купкою і міцно тримайте свої коси. Ставайте ближче.

— Ми не можемо стати ще ближче, — відказав один із робітників-велетнів. — Наші коси надто гострі.

— А ти розумний, — похвалив Одін. Він підніс вгору свій брусок. — Пропоную вам ось що. Хто спіймає брусок, тому він і дістанеться! — і на цих словах Одін підкинув брусок у повітря.

Дев'ятеро велетнів стрибнули до падаючого бруска, і кожен потягнувся вільною рукою, не звертаючи жодної уваги на косу, яку тримав у другій (кожна

коса була нагострена Богом-отцем, заточена бруском до блиску).

Вони стрибнули, потягнулися, і леза зблиснули на сонці.

Червоні струмені та бризки пирснули у сонячному сяйві, тіла робітників сіпнулися, скорчилися і один за одним повалилися у свіжоскошену траву. Один переступив трупи велетнів, підняв брусок богів і поклав його назад у торбину.

Кожен із дев'яти робітників помер, бо його горло перерізала коса сусіда.

Потім Одін пішов до Баугі, брата Суттунга, і попросився в нього переночувати. — Мене звати Бьольверк, — назвався Одін.

— Бьольверк, — повторив Баугі. — Жахливе ім'я. Воно означає «Той, хто коїть лихо».

— Лихо від мене лише ворогам, — сказав чоловік, який назвався Бьольверком. — Мої ж друзі цінують те, що я роблю. Я можу працювати за дев'ятьох людей, при цьому не стомлююсь і не скаржусь.

— Можеш переночувати, — відповів Баугі, зітхаючи. — Але ти прийшов до мене у чорний день. Ще вчора я був багатим чоловіком, мав багато полів і дев'ятьох робітників, які працювали на полі та збирали врожай, займались господарством і будівництвом. Сьогодні у мене все ще є поля і худоба, але всі мої слуги мертві. Вони зарізали одне одного. Хтозна й чому.

— І справді чорний день, — погодився Бьольверк, себто Одін. — А ти не можеш знайти інших робітників?

— Цього року — ні, — зітхнув Баугі. — Вже весна. Всі хороші робітники вже працюють на мого брата Суттунга. Взагалі, сюди рідко приходять люди. Ти перший за багато років подорожній, який попросив мене про ночівлю і хліб-сіль.

— І тобі зі мною пощастило. Бо я можу працювати за дев'ятох чоловіків.

— Але ж ти не велетень, — зауважив Баугі, — а всього лиш дрібний карлик. Як тобі вдасться замінити одного з моїх робітників, а тим паче за дев'ятох?

— Якщо я не зможу працювати так, як твої дев'ять робітників, — відповів Бьольверк, — то можеш мені не платити. Але якщо зможу...

— То?..

— Навіть у наших далеких краях ми чули про дивовижний мед твого брата Суттунга. Кажуть, що він дарує хист до поезії будь-кому, хто його вип'є.

— Так, це правда. Суттунг ніколи не складав віршів, коли ми були молодими. Поетом у сім'ї був я. Але з того часу, як Суттунг повернувся з медом гномів, він став поетом і мрійником.

— Якщо я працюватиму на тебе, оброблятиму поля і збиратиму врожай замість твоїх дев'ятох мертвих робітників, то натомість хочу скуштувати мед твого брата Суттунга.

— Але... — Баугі наморщив лоб. — Але я не можу дати тобі мед, бо він належить не мені, а Суттунгу.

— Шкода, — відповів Бьольверк. — Тоді я бажаю тобі вдало зібрати врожай цього року.

— Зажди! Мед, звісно, не мій. Але якщо тобі вдасться зробити те, про що ти розповідаєш, то ми з тобою

навідаємось до мого брата Суттунга. І я зроблю все можливе, щоб ти зміг скуштувати його мед.

— Гаразд, — сказав Бьольверк, — домовились.

Ніколи ще не було такого старанного робітника, як Бьольверк. Він працював на землі важче, ніж не те що дев'ять, а двадцять чоловіків. Власноруч доглядав худобу. Власноруч збирав врожай. Він трудився на землі, і земля віддячила йому стократ.

— Бьольверку, — мовив Баугі, коли перші зимові тумани спустилися з гір, — тебе неправильно назвали. Адже ти робив тільки корисне.

— Я виконав роботу дев'яти чоловіків?

— Виконав, ще й як виконав.

— Тоді ти допоможеш мені скуштувати мед Суттунга?

— Мушу допомогти!

Наступного дня вони прокинулись на світанку й рушили в дорогу. Довго йшли, і під вечір залишили землі Баугі й дісталися володінь Суттунга, які починались на краю гір. До величезного помешкання Суттунга вони зайшли, коли вже настала ніч.

— Вітаю, брате, — сказав Баугі. — Це Бьольверк, мій робітник цього літа і друг. — Він розповів Суттунгу про свою угоду з чужинцем, а насамкінець додав: — Отже, як бачиш, я мушу попросити, щоб ти дав йому скуштувати мед поезії.

Очі Суттунга стали мов крижинки.

— Ні, — відрізав він.

— Ні? — перепитав Баугі.

— Ні, я не віддам жодної краплі свого меду. Ані краплинки. Я зберігаю його в безпечному місці у чанах

Бодн і Сон та чайнику Одрерірі. Ці чани зберігаються у горі Хнітбьорг, яка відкривається лише з мого наказу. Мед охороняє моя донька Гуннльод. Твоєму робітникові не можна його куштувати. І тобі теж не можна.

— Але ж це була компенсація за смерть наших батьків, — заперечив Баугі. — Хіба я не заслуговую на хоча б кілька крапель меду, щоб показати Бьольверку, що я чесний велетень?

— Ні, — відрізав Суттунг. — Не заслуговуєш.

Вони залишили залу.

Баугі був розбитий. Він ішов, зсутуливши плечі й похнюпивши голову. Кожних кілька кроків Баугі просив пробачення у Бьольверка. «Я не думав, що мій брат виявиться таким упертим», — повторював він.

— Він і справді надто впертий, — погодився Бьольверк, тобто Одін. — Але ми з тобою могли б якось пожартувати з ним, щоб він більше не був таким гордовитим і зарозумілим. Щоб наступного разу прислухався до свого брата.

— Ну, це можна, — сказав велетень Баугі, а тоді випростався, і кутики його рота зобразили щось віддалено схоже на посмішку. — Що будемо робити?

— Для початку, — промовив Бьольверк, — ми зійдемо на Хнітбьорг, неприступну гору.

Вони піднімались на Хнітбьорг разом — першим ступав велетень, а слідом, не відстаючи, рухався крихітний порівняно з ним Бьольверк. Спочатку вони дерлися стежками, які протоптали гірські барани й цапи, а тоді лізли по камінню, поки не вибралися високо на гору. Перші зимові сніги випали на лід, який не розтав іще з минулої зими. Навколо гори свистів

вітер. Далеко внизу кричали птахи. Але серед цих звуків вирізнявся іще один, що нагадував людський голос. Здавалося, що він лине понад скелями, але водночас лунає віддалено, немовби зсередины гори.

— Що це за звук? — запитав Бьольверк.

Баугі насупив брови.

— Схоже на спів моєї небоги Гуннльод.

— Тоді тут і зупинимось.

Бьольверк дістав зі своєї шкіряної торбини бурав Раті.

— Тримай, — сказав він. — Ти великий і сильний велетень. Спробуй пробурити гору цим буравом.

Баугі взяв бурав у руки. Він застромив його в гірську породу і заходився бурити. Вістря свердла врізалось у гору, як штопор у м'яку пробку. Баугі все крутив його і крутив, занурюючи далі й далі.

— Готово, — сказав він нарешті й витягнув бурав.

Бьольверк нахилився над просвердленим отвором і дмухнув у нього. На нього полетіли уламки й пил від каменю.

— Я щойно дізнався дві речі, — заявив Бьольверк.

— Які саме? — поцікавився Баугі.

— Поки що ми не просвердлили гору наскрізь, — відповів Бьольверк. — Продовжуй бурити.

— Але ж це тільки одна річ, — зауважив Баугі. Проте Бьольверк більше нічого не сказав. Він стояв на високій скелі, де крижані вітри штовхали й шарпали, проникаючи в саму душу. Баугі знову вклав бурав Раті в отвір і продовжив бурити.

Вже почало сутеніти, коли Баугі вдруге витягнув свердло з гори.

— Я пробився крізь гору, — сказав він.

Бьольверк нічого не сказав, а легенько дмухнув у отвір і цього разу побачив, як кам'яні крихти полетіли всередину.

Він відчув, що ззаду на нього щось насувається, і цієї ж миті змінив подобу: Бьольверк перекинувся на змію, і гострий бурав вривався в те місце, де щойно була його голова.

— Друге, про що я дізнався, — прошипіла змія до Баугі, який стояв шокований, тримаючи бурав, наче зброю, — це те, що ти збрехав мені, обіцяючи допомогу, а насправді хотів убити мене.

І, кругнувши хвостом, змія шмигнула в отвір гори.

Баугі вдарив буравом іще раз, але змія вже зникла; він з люттю пожбурих його подалі й почув, як Раті вдарився об каміння десь внизу. Баугі подумав було повернутись до Суттунга й розказати братові, що він допоміг могутньому чаклуну піднятися на Хнітбьорг і навіть пробратися всередину гори. Однак уявив, як Суттунг відреагує на цю новину, і, опустивши плечі й похнюпившись, спустився з гори й поплентався вниз, до своєї теплої та затишної домівки. Що б там далі не сталося із братом чи його дорогоцінним медалем, Баугі це аж ніяк не обходило.

А Бьольверк повз крізь отвір в горі у зміїній подобі, аж доки не опинився у велетенській печері.

Печеру освітлювало холодне сяйво кристалів. Один знову перетворився зі змії на чоловіка, але не на простого хлопця, а на дужого, ставного велетня, і рушив вперед, на звук пісні.

Гуннльод, донька Суттунга, стояла посеред печери перед замкненими дверима, за якими були сховані чани Сон і Бодн та чайник Одрерір. Вона тримала в руках гострий меч і наспівувала пісню.

— Вітаю, відважна діво! — промовив Одін.

Гуннльод здивовано поглянула на нього.

— Я тебе не знаю, — сказала вона. — Назвись, чужинцю, і скажи мені, чому я повинна залишити тебе в живих. Я Гуннльод, тутешній охоронець.

— Я Бьольверк, — відповів Одін. — Знаю, я заслуговую на смерть за те, що насмілився сюди прийти. Але не поспішай мене вбивати — дай хоч поглянути на тебе.

На це Гуннльод відповіла: — Мій батько, Суттунг, поставив мене на сторожі, щоб охороняти мед поезії.

Бьольверк стенив плечима.

— Яке мені діло до того меду? Я прийшов сюди тільки тому, що почув про вроду, відвагу та добродішність Гуннльод, доньки Суттунга. Я сказав собі: «Коли вона хоча б дозволить мені глянути на неї, це буде того варте. Якщо вона, звісно, така прекрасна, як розповідають». Отак я думав.

Гуннльод дивилася на вродливого велетня, що стояв перед нею.

— І як, це було того варте, Бьольверк-якому-скоро-кінець?

— Більш ніж варте, — відповів він. — Адже ти красивіша за будь-яку історію чи будь-яку з пісень, складених бардами. Красивіша за гірську вершину, красивіша за льодовик, красивіша за поле свіжого снігу на світанні.

Гуннльод опустила очі, а на її щоках загравав рум'янець.

— Можна, я сяду поряд? — запитав Бьольверк.

Гуннльод кивнула, не зронивши й слова.

Там, у горі, в неї були їжа та питво, тож вони почали їсти й пити, а потім ніжно цілувались у темряві.

Коли вони покохались, Бьольверк мовив сумно:

— От би скуштувати хоча б ковток меду з чана Сон.
Тоді я міг би скласти справжню поезію про твої очі,
яку співали б усі чоловіки як пісню про красу.

— Лише один ковток?

— Малесенький, такий, що ніхто й не помітить, — сказав він. — Але мені не горить. Ти важливіша за мед. Дай-но я покажу, яка ти для мене важлива.

І він притягнув її до себе.

Вони знову почали кохатися в темряві. Потім, коли вони лежали, пригорнулись, торкаючись одне одного голою шкірою й нашіптуючи ласкаві слова, Бьольверк сумно зітхнув.

— Що не так? — запитала Гуннльод.

— Шкода, що я не можу заспівати про те, які ніжні твої губи, які вони прекрасні, не такі, як у інших дівчат. Це була б чудова пісня.

— Це дійсно прикро, — погодилась Гуннльод, — бо мої губи дуже привабливі. Я часто думаю, що це найліпша з моїх рис.

— Можливо; а втім, у тебе стільки досконалих рис, що вибрати якусь одну вкрай важко. Та якби я відсьорбнув хоч краплю з чана Бодн, в моїй душі оселилася б поезія, і я зміг би написати вірш про твої губи, який жив би, доки сонце не з'їсть вовк.

— Хіба тільки *крихітний ковток*, — сказала вона. — Тому що батько дуже розлютився б, якби подумав, що

я роздаю мед кожному гарненькому чужинцю, який зміг пробратися в цю гірську твердиню.

Вони йшли печерами, тримаючись за руки, і раз у раз обмінювались поцілунками. Гуннльод показала Бьольверку двері й вікна, які відчиняла зсередини гори, коли Суттунг постачав їй їжу та питво, але чужинець, здавалося, не звертав на це жодної уваги; він повторював, що його не цікавить нічого, крім Гуннльод, її очей, її губ, її пальців чи волосся. Гуннльод розсміялася і сказала Бьольверку, що він це говорить нещиро і навряд чи хотів би кохатись із нею ще раз.

Бьольверк обірвав її поцілунком і вони знову почали кохатись.

Коли вони достоту вдовольнили одне одного, п'ятому прорізали ридання Бьольверка.

— Що не так, мій любий? — запитала Гуннльод.

— Вбий мене, — хлипав Бьольверк. — Вбий просто зараз! Бо я ніколи не зможу скласти вірш про те, які чудесні у тебе волосся і шкіра, які ніжні звук твого голосу і дотик твоїх пальців. Красу Гуннльод не можна описати.

— Ну, — мовила вона, — гадаю, скласти вірш непросто. Але я не думаю, що це неможливо.

— Може...

— Що?

— Може, маленький ковток із чайника Одреріра дав би мені поетичний хист, щоб описати твою красу для майбутніх поколінь, — припустив він, припинивши ридати.

— Може, й дав би. Але це має бути *найменший* із ковтків...

– Покажи мені чайник, і я покажу тобі, яким маленьким буде цей ковток.

Гуннльод відімкнула двері, й уже за мить вони разом із Бьольверком стояли перед чайником і двома чанами. Повітря сповнював п'янкий аромат меду поезії.

– Лише малесенький ковток, – нагадала вона йому. – На три вірші про мене, що пронесуться крізь віки.

– Звичайно, кохана. – Бьольверк вишкірився в темряві. Якби дівчина дивилася на нього тієї миті, то зрозуміла б, що тут якийсь підступ.

Першим ковтком він осушив чайник Одреріп.

Другим випив весь до краплі мед із чана Бодн.

А третім спорожнив чан Сон.

Гуннльод була не дурною. Збагнувши, що її зрадили, вона кинулась на чоловіка. Велетка була сильною і швидкою, але Одін не збирався з нею битись. Він вибіг із приміщення, притиснув двері й замкнув її всередині.

Вмить юнак перекинувся на величезного орла. Махаючи крилами, Одін пронизливо скрикнув – гірські двері відчинилися, і він злетів у небеса.

Крики Гуннльод прорізали світанкову тишу.

У своєму помешканні прокинувся й вибіг надвір Суттунг. Побачивши в небі орла, він зрозумів, що сталося. Суттунг теж прийняв орлину подобу.

Двоє орлів летіли так високо, що з землі здавалися лише дрібними цяточками в небі. Вони неслися, наче ураган, і їхній клекіт було чути по всіх усяодах.

В Асгарді Тор сказав: «Час настав».

Він витягнув три величезних дерев'яних чани надвір.

Боги Асгарда спостерігали за орлами в небі, що з криком неслися до них. Ще мить — і все могло обернутись провалом. Суттунг був швидким і летів впритул до Одіна, майже торкаючись дзьобом пір'я на його хвості, коли вони дісталися Асгарда.

Наблизившись до чанів, Одін почав у них плювати: фонтани меду один за одним виривалися з його дзьоба, так наче він був татком, який приносить їжу своїм пташеняткам.

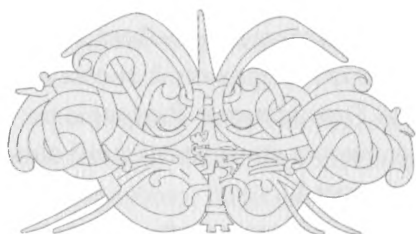
З тих часів кажуть, що люди, які здатні творити чудеса своїми словами, здатні складати вірші та саги і плести історії, скуштували мед поезії. Коли нам доводиться почути гарного поета, ми говоримо, що він отримав дарунок Одіна.

От і все. Ось така історія меду поезії та його появи у світі. Ця історія сповнена безчестя і обману, вбивств і хитрощів. Проте на цьому вона не закінчується. Треба розповісти вам іще одну річ. Вразливим людям краще затулити вуха або не читати далі.

Ось остання деталь, і вона доволі ганебна. Коли Бог-отець у подібі орла майже добрався до чанів із Суттунгом на хвості, Одін випорснув трохи меду, рідкого і смердючого, зі свого заду просто в обличчя Суттунга, осліпивши велетня і збивши його зі сліду.

Ніхто — ні тоді, ні зараз — не хотів би пити мед, що вилився з дупи Одіна. Втім, щоразу, коли вам доведеться чути, як нікчемні поети читають свою нікчемну поезію, повну дурних порівнянь і недолугих рим, ви знатимете, якого меду вони скуштували.

**ПОДОРОЖ ТОРА ДО
КРАЇНИ ВЕЛЕТНІВ**

Тьяльві та його сестра Рьосква жили зі своїм батьком Егілем і матір'ю на фермі, розташованій на межі з диким краєм. За їхньою фермою жили чудовиська, велетні та вовки, і Тьяльві не раз потрапляв у халепу й мусив давати драла. Він бігав швидше за будь-кого чи будь-що. Живучи на межі з дикою країною, Тьяльві та Рьосква звикли бачити чудеса та усілякі дива, що траплялися в їхньому світі.

Але найбільш дивним для них став день, коли двоє мандрівників з Асгарда, Тор і Локі, прибули на їхню ферму в колісниці, запряженій двома велетенськими цапами, яких Тор називав Рикуном та Скреготієм. Боги розраховували на нічліг і хліб-сіль. Вони були величезні й могутні.

— У нас немає їжі для таких, як ви, — сказала Рьосква вибачливо. — Ми маємо овочі, але зима видалась важкою, і в нас не залишилось навіть жодної курки.

Тор щось буркнув у відповідь. Він узяв ножа і вирізав обох своїх цапів, а тоді зняв із них шкуру. Він поклав цапів у величезну каструлю, що висіла над вогнем, поки Рьосква та її мати нарізали свої зимові запаси овочів і кидали їх туди ж.

Локі відвів Тьяльві вбік. Хлопчик боявся Локі: його зелених очей, його пошрамованих губ, його посмішки. Локі мовив:

— Послухай, мозок із кісток тих цапів — найкраща їжа для молодого парубка. Прикро, що Тор завжди залишає його весь собі. Якщо ти хочеш вирости таким сильним, як Тор, тобі треба скуштувати кістковий мозок його цапів.

Коли їжа була готова, Тор узяв собі цілого цапа за порцію, а м'ясо другого цапа розділив між п'ятьма людьми.

Він поклав цапині шкури на землю і, коли їв, кидав кістки на шкуру свого цапа.

— Складайте кістки на іншу шкуру, — наказав Тор іншим. — Не ламайте і не жуйте жодну з кісток. Їжте тільки саме тільки м'ясо.

Думаєте, ви їсте швидко? Ви б побачили, як жере Локі. Однієї миті страва стоїть перед ним, а іншої — тарілка вже порожня і він витирає масні губи рукою.

Решта їли повільніше. Але Тьяльві не міг забути, що йому сказав Локі, й коли Тор вийшов з-за столу за природною потребою, Тьяльві взяв ножа, розрізав одну кістку з ноги цапа і висмоктав із неї трохи мозку. Потім повернув пошкоджену кістку на цапину шкуру, заховавши її поміж цілих кісток, щоб ніхто ні про що не дізнався.

Тієї ночі всі спали разом у великій залі.

Вранці Тор укрив кістки цапиними шкурами. Він взяв свій молот Мйольнір, підніс його високо вгору і промовив: «Рикуне, зберися купи». Спалахнула блискавка: Рикун потягнувся, забекав і пішов пастись. Тор сказав: «Скреготію, зберися купи», — і Скреготій зробив те саме. Але раптом він похитнувся

і незграбно пошкунтильгав до Рикуну, а тоді тонко забикав, немовби від болю.

— У Скреготія зламана задня нога, — сказав Тор. — Принесіть мені палицю і шматок тканини.

Він зробив шину і наклав її на ногу цапові, а тоді поглянув на сімейство, і Тьяльві зрозумів, що в житті не бачив нічого страшнішого за червоні палаючі очі Тора. Його кулак стискав руків'я молота.

— Один із вас зламав цапину кістку, — прогрімів Тор страшним голосом. — Я дав вам, люди, їжу і попросив лиш про одне, а ви мене підвели.

— Це зробив я, — зізнався Тьяльві. — Я зламав кістку.

Локі намагався зберігати серйозний вигляд, та однаково всміхався кутиками вуст. І це була аж ніяк не підбадьорлива усмішка.

Тор здійняв свій молот.

— Я мав би знищити всю вашу ферму, — промирив він. Егіл мав переляканий вигляд, а його дружина почала ридати. Тоді Тор мовив: — Скажіть мені, чому я не повинен рознести тут все на друзки.

Егіл не вимовив ані слова. Тьяльві підвівся і сказав:

— Мій батько не винен. Він не знав, що я вчинив. Покарай мене, а не його. Поглянь на мене: я швидко бігаю і можу вчитись. Облиш моїх батьків, і я стану твоїм рабом.

Тут піднялась його сестра Рьосква.

— Він нікуди не піде без мене, — сказала вона. — Якщо забираєш його, забирай нас обох.

Тор на якийсь час замислився, а потім відповів:

— Гаразд. Рьоскво, ти поки що залишишся тут і будеш наглядати за Рикуном і Скреготієм, поки у Скреготія не заживе нога. Коли я повернусь, то заберу вас усіх трьох. — Далі він обернувся до Тьяльві: — А ти підеш зі мною й Локі. Ми вирушаємо в Утгард.

II

За фермою починалися дикі землі. Тор, Локі та Тьяльві рушили на схід: до Йотунхейма, дому велетнів, у напрямку моря.

В дорозі ставало дедалі холодніше. Завивали крижані вітри, що забирали у тіла останнє тепло. Незадовго до заходу сонця, коли ще можна було щось побачити, подорожні почали шукати місце для ночівлі. Тор і Тьяльві нічого не знайшли. Локі довго не було. Коли він повернувся, його обличчя мало спантеличений вираз.

— У тій стороні є якийсь дивний будинок, — сказав він.

— Тобто — дивний? — запитав Тор.

— Весь будинок — це одна величезна кімната. Вікон у нього немає, а дверний отвір гігантський, але без дверей. Нагадує велетенську печеру.

Від холодного вітру в усіх німіли пальці й горіли щоки. Тор мовив:

— Треба глянути.

Головна зала будинку простягалася далеко вглиб.

— Там далі можуть бути звірі або чудовиська, — сказав Тор. — Пропоную розташуватися біля входу.

Так і зробили. Будинок мав саме такий вигляд, як його описав Локі, — величезна будівля з одним приміщенням, а до нього була прилаштована довга кімната. Вони розклали багаття біля входу і поспали десь із годину, перш ніж їх розбудив якийсь шум.

— Що це? — запитав Тьяльві.

— Може землетрус? — припустив Тор. Землю під ними трясло. Щось заревло. Це могли бути вулкан чи обвал великих каменюк, або ж ревіння сотні розлючених ведмедів.

— Не думаю, — відповів Локі. — Давайте перейдемо в бічну кімнату. Так, про всяк випадок.

Локі та Тьяльві лягли спати у бічній кімнаті, а гуркіт і ревіння не припинялись до світанку. Тор цілу ніч чатував біля дверей будинку, не випускаючи з рук молот. Він був роздратований і бажав тільки одного — знайти і знешкодити те, що гуркотіло й трясло землю. Як тільки почало розвиднюватись, Тор, не будячи своїх супутників, рушив до лісу в пошуках джерела звуку.

Наблизившись до нього, він зрозумів, що звуків було кілька і вони мали певну послідовність. Спочатку лунав розкотистий рокіт, потім гудіння, а за ним ніби приглушений свист — такий нестерпний, що кожного разу, як Тор його чув, у нього боліла голова і зводило зуби.

Діставшись вершини пагорба, Тор поглянув униз.

Розпроставшись, у долині внизу лежав найбільший чоловік, якого Тор бачив у житті. Його волосся й борода були чорніші за вугілля, а шкіра світилась, мов засніжене поле. Велетень лежав, заплющивши очі, й рівномірно хропів: це й були рокіт, гудіння

і свист, які чув Тор. Щоразу, коли велетень хропів, здригалася земля — саме це тремтіння вони відчували вночі. Він був таким великим, що громовержець поряд із ним скидався на жука чи мураху.

Тор сягнув по свій пояс сили Мегінгйорд і затягнув пасок тугіше, подвоївши собі силу, щоб неодмінно подужати навіть найбільших гігантів.

Раптом велетень розплющив перед Тором очі — вони були пронизливі й блакитно-крижані. Утім, на перший погляд, гігант не становив загрози.

— Вітаю! — гукнув Тор.

— Доброго ранку! — гукнув у відповідь чорноволосяй гігант голосом, подібним до звуку лавини. — Мене звуть Скрімір, що означає «здоровань». Це, звісно, кумедно, що мене, такого дрібного хлопця, назвали Здорованем, але що є, те є. Так, а де моя рукавиця? Минулої ночі їх у мене було дві, але одну я кудись поклав. — Він підняв руки: на його правиці висіла величезна шкіряна рукавиця. Друга рука була без рукавиці. — А! Ось де вона.

Він нахилився до дальньої сторони пагорба, на який видерся Тор, і підняв те, що, схоже, мало бути другою рукавицею.

— Дивно. Всередині щось є, — сказав гігант і струснув її. Тор впізнав у рукавиці місце їхнього вчорашнього нічлігу якраз тоді, коли Тьяльві й Локі вивалились з отвору під руку і гепнулись у сніг.

Скрімір натягнув ліву рукавицю і радісно поглянув на свої руки.

— Можемо мандрувати разом, — запропонував він. — Якщо ви не проти.

Тор поглянув на Локі, Локі — на Тора, а тоді вони обидва подивилися на молодого Тьяльві, який стелував плечима. «Я не відставатиму», — сказав він, переконаний у своїй швидкості.

— Гарзд, — прокричав Тор.

Вони поснідали разом із гігантом: він витяг зі своєї торби з провіантом цілих корів і овець і, хрумкаючи, їх згриз; трійко супутників їли з меншим апетитом. Коли всі попоїли, Скрімір мовив:

— Давайте я понесу ваші харчі у своїй торбі. Вам так менше нести, а вечеряти сьогодні ми однак будемо разом.

Він зібрав їхню їжу в свою торбу, затягнув шнурки й поспішив на схід.

Тор і Локі бігли за гігантом невтомною ходою богів. Тьяльві біг швидше за будь-яку людину, та навіть йому за кілька годин стало важко витримувати темп; іноді здавалось, ніби велетень був всього лиш іще однією горою десь вдалині, а його голова губилась серед хмар.

Вони наздогнали Скріміра, коли настав вечір. Він знайшов для них привал під високим старим дубом і прилаштувався неподалік, підперши голову величезною брилою.

— Я не голодний, — сказав він їм. — Не хвилюйтесь за мене. Хочу рано лягти спати. Ваш провіант у моїй торбі, біля дерева. Добраніч.

Він захропів. Коли дерева затряслися від знайомих рокоту, гудіння й свисту, Тьяльві заліз на торбу з харчами, й невдовзі гукнув до Тора й Локі:

— Я не можу розв'язати торбу. Шнурки затягнуті надто туго. Таке враження, ніби їх зробили із заліза.

— Я можу гнути залізо, — сказав Тор, вистрибнув на верх торби з харчами й почав тягнути за шнурки.

— Ну, що? — запитав Локі.

Тор сопів і тягнув, тягнув і сопів. Згодом він стелав плечима.

— Не думаю, що ми сьогодні повечереємо, — сказав він. — Хіба що цей чортів гігант сам розв'яже шнурки на своїй торбі.

Тор поглянув на велетня. Поглянув на свій молот Мйольнір. А тоді зліз із торби і видерся на голову сплячого Скріміра. Підняв молот і лупонув ним у Скрімірове чоло.

Скрімір сонно розплющив одне око.

— Здається, мене розбудив листочок, який впав на голову, — сказав він. — Ви вже скінчили їсти? Хочеться спати? Не дивно, якщо так, — день був важкий. — І велетень перекинувся на другий бік, заплющив очі й знову захропів.

Локі та Тьяльві вдалося задрімати, незважаючи на шум, а от Тор заснути не міг. Він був злий і голодний, до того ж не довіряв цьому гігантові з диких східних країв. Опівночі він все ще хотів їсти, а хропіння його дістало до печінок. Тор знову вибрався на голову гіганта і вмовився поміж його брів.

Він поплював на руки, поправив пояс сили й підняв над головою Мйольнір. А тоді замахнувся й врізав, що мав сили. Тор був певен, що головка молота увійшла прямо у Скрімірове чоло.

У темряві колір гігантових очей не можна було роздивитись, але вони розплющились.

— Ой, — зронив здоровань. — Тор? Це ти там? Здається, щойно з дерева мені на голову впав жолудь. Котра зараз година?

— Вже північ, — відповів Тор.

— Що ж, тоді побачимося вранці. — Й від хропіння велетня здригнулася земля і затремтіли верхівки дерев.

Вже світало, але ще не зовсім розвиднілось, коли Тор, ще зліший, ніж досі, бо був голодний і не поспав, вирішив нанести останній удар, який мав заглушити хропіння назавжди. Цього разу він прицілився в гігантову скроню і бахнув Скріміра з усіх своїх сил. Світ ще не бачив такого удару. Тор почув, як луна від нього прокотилась по гірських вершинах.

— Уявляєш, — мовив Скрімір, прокинувшись, — здається, мені на голову щойно впав шматок пташиного гнізда. Якесь гілляччя чи що. — Він позіхнув і потягнувся, а тоді підвівся на ноги. — Що ж, я вже виспався. Пора вирушати в дорогу. Ви троє прямуєте в Утгард? Там вас гарно прийматимуть. Гарантую шалений бенкет, роги елю, а після цього боротьбу та змагання у швидкості й силі. В Утгарді вміють розважатись. Вам іти прямісінько на схід — це в той бік, де світлішає небо. А я піду на північ.

На обличчі велетня засяяла щербата посмішка, яка могла б здатися дурнуватою і безглуздою, якби не його блакитні, пронизливі очі.

Потім він нахилився і прикрив уста рукою, так наче не хотів, щоб це хтось підслухав, але його

шепіт все одно був настільки гучний, що міг оглушити.

— Я випадково почув, що ви, хлопці, говорили про те, який я велетенський. Певно, то, на вашу думку, був комплімент. Але якщо ви коли-небудь дістанетеся півночі, то зустрінете справжніх, дійсно здоровецьких гігантів. І от тоді побачите, яке я поряд з ними малятко.

Скрімір вдруге усміхнувся, а тоді почвалав на північ, і земля загула під його ногами.

III

Кілька днів вони йшли на схід через Йотунхейм, постійно орієнтуючись на сонце.

Спочатку їм здавалося, що попереду, недалеко від них, височіє звичайна фортеця; вони рухались вперед, набираючи темп, але фортеця не збільшувалась, не мінялась і не ближчала. За наступні дні вони збагнули, наскільки вона велика і як до неї далеко.

— Це і є Утгард? — запитав Тьяльві.

Локі був майже серйозним, коли сказав:

— Так. Звідси походить моя сім'я.

— Ти бував тут раніше?

— Ні.

Вони піднялись до фортечної брами, але там нікого не було. Зсередини долинали звуки, що нагадували вечірку. Брама була вищою за більшість соборів. Її вкривали металеві пруті такого розміру, що жодні небажані гіганти не підступилися б і на крок.

Тор погукав, та йому ніхто не відповів.

— Зайдемо? — запитав він у Локі та Тьяльві.

Вони пригнулись і пролізли під прутами брами. Проїшовши внутрішній двір, мандрівники зазирали до великої зали. Там стояли лави заввишки як дерева, а на них сиділи велетні. Тор зайшов до зали. Тьяльві був наляканий, але не відставав від Тора, а Локі крокував останнім.

Вони побачили короля велетнів, що сидів на найвищому стільці в кінці зали. Трійця перетнула залу і низько вклонилась.

Король мав довгасте мудре обличчя і вогненно-руду бороду, а його очі були кольору криги. Він поглянув на мандрівників і звів брову.

— Боже милостивий, — мовив він. — До нас вторглися карапузики. А, ні, прошу вибачення. Ти, певно, знаменитий ас Тор, а от *ти* мав би бути Локі, сином Лаувейї. Я був знайомий із твоєю матір'ю. Вітання, малий родичу. Я Утгарда-Локі, тобто Локі з Утгарда. А ти хто такий? — звернувся він до хлопця.

— Тьяльві, — назвався той. — Я Торів раб.

— Вітаю вас усіх в Утгарді, — сказав Утгарда-Локі, — найкращому місці на світі для видатних людей. Кожен, кого не перевершити в майстерності чи хитрощах, тут бажаний гість. Хтось із вас має особливі вміння? Як щодо тебе, малий родичу? Що незвичайного вмієш робити ти?

— Я вмію їсти швидше, ніж будь-хто, — відповів Локі, не хизуючись.

— Дуже цікаво. Ось мій слуга. Як не дивно, його звати Логі. Хочеш позмагатися з ним в їді на швидкість?

Локі стеновав плечима, так наче йому було байдуже.

Утгарда-Локі сплеснув у долоні, й до зали внесли довге дерев'яне корито з різноманітною печенею: гусьми, волами та баранами, цапами, кролями й оленями. Коли він сплеснув удруге, Локі почав їсти, рухаючись із дальнього кінця корита до середини. Він їв старанно, їв зосереджено, їв так, наче в його житті була лише одна ціль: з'їсти якомога більше та якомога швидше. Його руки і рот злилися в одну пляму.

Логі та Локі зустрілися на середині столу.

Утгарда-Локі подивився з висоти свого трону.

— Що ж, — мовив він, — непогано. Ви обидва їли з однаковою швидкістю. Однак Логі їв також кістки тварин, як і, схоже, корито, в якому їх подали. Локі, звичайно, з'їв усе м'ясо, але ледь торкнувся кісток і навіть не брався за корито. Отже, в цьому раунді перемагає Логі.

Потім Утгарда-Локі поглянув на Тьяльві.

— А ти, хлопчику? — запитав він. Що ти вмієш робити?

Тьяльві стеновав плечима. Він був швидшим за всіх, кого знав: міг обганяти наляканих кролів або долати птаха в польоті.

— Я вмію бігати, — сказав він.

— Тоді, — вирішив Утгарда-Локі, — бігатимеш.

Вони вийшли надвір — там, на рівнині, була доріжка, яка чудово годилась для бігу. Чимало велетнів поставали обабіч доріжки, розтираючи руки і дмухаючи на них, щоб зігрітись.

— Ти лише дитина, Тьяльві, — мовив Утгарда-Локі, — тому не можеш змагатимешся в бігові з дорослим чоловіком. Де наш малий Хугі?

Вперед виступив хлопчик-гігант — такий худий, що його можна було й не помітити, ледь більший за Локі чи Тора. Малий поглянув на Утгарда-Локі й не зронив ані слова, але всміхнувся. Тьяльві не знав, де був хлопчик, коли його покликали. Але зараз він стояв перед ним.

Хугі й Тьяльві стали пліч-о-пліч на лінії старту, очікуючи сигналу.

— Руш! — вигукнув Утгарда-Локі голосом, подібним до грому, і хлопці побігли. Тьяльві біг, як ніколи раніше, але Хугі вирвався вперед і досягнув фінішу, коли його суперник не подолав іще й половини шляху.

— Переможцем стає Хугі, — оголосив Утгарда-Локі. А тоді присів біля Тьяльві й мовив: — Якщо ти хочеш здолати Хугі, то треба бігти швидше. — І додав: — А все ж я ще не бачив, щоб люди так бігали. Біжи швидше, Тьяльві.

Тьяльві знову став поряд із Хугі на лінії старту. Він задихався, його серце щосили гупало. Хлопець знав, що біг дуже швидко, та однак Хугі пробіг швидше, до того ж здавалося, що малий велетень зовсім не відчуває втоми. Він навіть дихав спокійно. Хугі поглянув на Тьяльві й знову всміхнувся. Він чимось нагадував Утгарда-Локі, і Тьяльві подумав, чи не був хлопчик-велетень його сином.

— Руш!

Хлопці побігли. Тьяльві біг, як ніколи раніше, він мчав, не помічаючи навколо нікого, — були тільки

він і Хугі. Та однак всю дорогу малий велетень був попереду. Він добіг до фінішу, коли Тьяльві залишалося бігти ще п'ять, а то й десять секунд.

Тьяльві знав, що цього разу був близький до перемоги, знав, що йому просто треба було викластись на повну.

— Дозвольте ще один забіг, — промовив він, засапавшись.

— Добре, — погодився Утгарда-Локі. — Можете пробігти ще раз. Ти швидкий, юначе, але я не думаю, що тобі вдасться перемогти. Та все ж нехай переможця визначить останній забіг.

Хугі підійшов до лінії старту. Тьяльві став поряд. Він навіть не чув, як Хугі дихає.

— Зичу успіху, — сказав Тьяльві.

— Цього разу, — відповів Хугі голосом, що нібито звучав у Тьяльві в голові, — ти побачиш, який я насправді швидкий.

— Руш! — вигукнув Утгарда-Локі.

Тьяльві біг швидше за будь-кого із живих істот. Він біг так, як пікірує сапсан, біг так, як рине буревій, біг як Тьяльві, а ніхто не біг так, як Тьяльві, — ні до, ні після цього.

Але Хугі легко вирвався вперед, рухаючись швидше, ніж будь-коли. Не встиг Тьяльві пробігти і половини шляху, як Хугі вже був біля кінця доріжки і рушив назад.

— Досить! — гукнув Утгарда-Локі.

Вони повернулися до великої зали. Гіганти тепер були веселішими й поводитись більш невимушено.

— Ах, — зітхнув Утгарда-Локі. — Що ж, поразку цих двох, гадаю, можна зрозуміти. Зате тепер ми побачимо те, що має нас вразити. Зараз настала черга Тора, бога грому, наймогутнішого з героїв. Тора, чії діяння оспівують в усіх світах. Історії про твої подвиги розказують і смертні, й боги. Чи покажеш ти нам, на що здатен?

Тор не зводив з нього очей.

— Почну з того, що я вмю пити, — сказав Тор. — Немає такого питва, яке я не зміг би здолати.

Утгарда-Локі задумався.

— Гаразд, — погодився він. — Де мій виночерпій? — Один із гігантів виступив уперед. — Принеси мій особливий ріг.

Виночерпій кивнув і пішов, а за кілька хвилин повернувся з довжелезним рогом. Це був найдовший ріг, який тільки Тор бачив у своєму житті, проте його це не злякало. Врешті-решт, він був Тором, і не існувало рога, який він не зміг би осушити. Збоку на ріг були нанесені руни та візерунки, а отвір для рота мав срібне оздоблення.

— Це ріг нашого замку — сказав Утгарда-Локі. — Ми всі свого часу його осушували. Найсильніші й наймогутніші з нас долають його за раз; декому, змушений визнати, необхідно для цього дві спроби. Проте я радий повідомити, що серед нас немає нікого настільки слабкого та немічного, кому б знадобилося три ковтки на ріг.

Ріг був довгим, але це не зупинило Тора, тож він приклав наповнений по вінця ріг до губ і почав пити. Мед гігантів був холодним і солоним, але Тор все

одно пив і пив, поки не перехопило дихання і не скінчились сили.

Тор сподівався, що ріг спорожніє, але він залишився ледь не таким же повним, як напочатку.

— Мені здавалося, ти вмієш пити краще, — сказав Утгарда-Локі сухо. — Втім, я вірю, що ти зможеш осушити ріг із другого разу, як і решта з нас.

Тор глибоко вдихнув, приклав вуста до рога, а тоді почав пити, демонструючи своє вміння. Він знав, що цього разу мав би точно осушити ріг, проте коли відхилив його від вуст, то побачив, що той спорожнів лише на один палець.

Гіганти поглянули на Тора і почали глузувати, але він кинув на них лютий погляд, і жарти стихли.

— Ах, — зітхнув Утгарда-Локі. — Отже, історії про могутнього Тора — не більше ніж історії. Але навіть у такому разі ми дозволимо тобі осушити ріг із третьої спроби. Зрештою, скільки там залишилося того меду.

Тор приклав ріг до своїх вуст і почав пити — він пив так, як п'є бог, пив так довго і багато, що Локі з Тьяльві не могли відвести від нього здивованих очей.

Але коли він відклав ріг, меду в ньому знову поменшало не більше ніж на палець.

— З мене досить, — сказав Тор. — І я сумніваюся, що це всього лише простий мед.

Утгарда-Локі наказав виночерпїю віднести ріг.

— Настав час випробувати силу. Ти можеш підняти кішку? — запитав він у Тора.

— Що за питання? Звісно, я можу підняти кішку.

— Ну, — відказав Утгарда-Локі, — ми всі побачили, що ти не такий сильний, як нам здавалося. У нас в Утгарді юнаки тренуються, піднімаючи мою кішку. Однак я повинен попередити: ти менший за будь-кого з нас, а моя кішка — то кішка гіганта, тож я зрозумію, коли тобі не вдасться її підняти.

— Я підніму твою кішку, — відрізав Тор.

— Вона, певно, спить біля печі. Ходімо, навідаємося до неї.

Кішка спала, але піднялася, коли вони увійшли, і стрибнула на середину кімнати. Вона мала сіру шерсть і була завбільшки з людину, але Тор був сильнішим за будь-кого з людей, тож він взяв кішку за череву і підхопив її обома руками, намагаючись підняти високо над головою. Кішку це, здається, не вразило: вона вигнула спину дугою, зробившись вищою, через що Торові довелося добряче витягнутися.

Але Тор не збирався зазнати поразки в цій простій грі з піднімання кішки. Він впирався і тужився, тож зрештою одна з ніг кішки піднялася над землею.

Десь вдалині Тор, Тьяльві та Локі почули якийсь шум, ніби великі камені терлися один об одного: це задвигтіли гори.

— Досить, — мовив Утгарда-Локі. — Це не твоя провина, що ти не можеш підняти мою домашню кішку, Торе. Вона величезна, а ти всього лиш сухорлявий карлик порівняно з нами, гігантами. — Він вишкірився.

— Сухорлявий карлик? — перепитав Тор. — Та я поборю будь-кого з вас...

— Після всього, що ми бачили, — сказав Утгарда-Локі, — я був би жахливим господарем, якби дозволив

тобі змагатися зі справжнім велетнем. Ти можеш постраждати. Крім того, я боюсь, що ніхто з моїх людей не боротиметься з тим, хто не зміг осушити мій ріг чи навіть підняти мою домашню кішку. Але ось що ми можемо зробити. Якщо ти хочеш боротись, то можеш позмагатися з моєю старою прийомною матір'ю.

— З твоєю прийомною матір'ю? — Тор не міг повірити своїм вухам.

— Вона, звісно, стара, але саме мати давним-давно навчила мене боротись. Сумніваюсь, що вона забула, як це робиться. З віком матір стала нижчою, тож вона буде ближче тобі за зростом. І вона звикла гратися з дітьми. — А тоді, помітивши вираз обличчя Тора, додав: — Її звати Еллі, і я бачив, як вона перемагала в боротьбі чоловіків, які на вигляд були сильнішими за тебе. Не будь таким самовпевненим, Торе.

— Я б волів боротися з чоловіками, — сказав Тор. — Але якщо на те пішло, то я поборюся з твоєю старою нянькою.

Велетні послали по стару жінку, і ось вона прийшла: така квола, сіра, висохла і зморщена, що, здавалося, її може здути вітром. Так, вона була з велетнів, але не надто вищою від Тора. На її старій голові виднілося рідке й тонке волосся. Тор задумався, скільки ж цій жінці років. Вона здавалася старішою за всіх, кого він зустрів. Тор не хотів зробити їй боляче.

Вони стали одне навпроти одного. Переможцем мав бути визнаний той, хто першим повалить суперника на землю. Тор штовхав стару і смикав, пробував зрушити її з місця, перекинути, звалити, але все

марно — вона була неначе витесана з каменю. Весь цей час стара не зводила з нього погляду своїх безбарвних старечих очей і не казала ні слова.

А потім вона потягнулася і легенько торкнулась ноги Тора. Він відчув, як нога слабшає від її дотику і спробував відштовхнути стару, але вона обхопила його руками і потягла вниз, на землю. Тор опирався з усіх сил, але це нічого не дало, і вже згодом його поставили на одне коліно...

— Годі! — гукнув Утгарда-Локі. — Ми побачили достатньо, великий Торе. Ти не можеш побороти навіть мою стару прийомну матір. Не думаю, що після такого мої люди захочуть із тобою змагатись.

Тор поглянув на Локі, а тоді вони обидва подивились на Тьяльві. Трійця сіла біля великого вогнища, і велетні гостинно їх прийняли — їжа була смачною, а вино не таке солоне, як мед із величезного рога, — але всі троє говорили менше, аніж під час будь-якого іншого бенкету.

Мандрівники мовчали і почувались ніяково, приніжені власною поразкою.

Вони залишили фортецю Утгарда на світанні, а проводжав їх сам король Утгарда-Локі.

— Ну, що? — запитав Утгарда-Локі. — Сподобалося вам у нас?

Вони поглянули на нього похмуро.

— Не дуже, — відповів Тор. — Я завжди пишався своєю силою, а тепер відчуваюсь нікчемою, пустим місцем.

— Я думав, що вмю швидко бігати, — зітхнув Тьяльві.

— А мене ніколи не перемагали в їді на швидкість, — докинув Локі.

Вони вийшли крізь браму, яка позначала межі твердині Утгарда-Локі.

— Насправді, — мовив велетень, — ви не нікчеми. І не пусте місце. Чесно кажучи, якби минулого вечора я знав те, що знаю зараз, то нізащо не запросив би вас до свого дому, і я простежу, щоб вас нізащо не пустили вдруге. Бачите, я обманув вас, усіх вас, ілюзіями.

Мандрівники поглянули на велетня, який посміхався до них, дивлячись згори вниз.

— Пам'ятаєте Скріміра? — запитав він.

— Гіганта Скріміра? Звичайно.

— Цим гігантом був я. Я використав ілюзію, щоб зробитися велетенським і змінити свою подобу. Сумку з провіантом я зав'язав незламний залізним дротом, який можна було розв'язати лише магією. Коли я прикидався сплячим, а ти бив мене своїм молотом, Торе, я знав, що навіть найменший із твоїх ударів означив би для мене смерть. Тому, скориставшись магією, я взяв гору і поклав її, невидиму, між твоїм молотом і своєю головою. Поглянь он туди.

Вдалині виднілася гора у формі сідла, в якій зяяли заглибини: три квадратні долини, остання з яких була найбільшою.

— Це гора, якою я скористався, — пояснив Утгарда-Локі. — Долини — це сліди від твоїх ударів.

Тор промовчав, але його вуста зробилися тонкими, ніздрі роздулися, а червона борода стала сторч.

— Розкажи про минулий вечір у замку, — попросив Локі. Це теж була ілюзія?

— Звичайно. Ти коли-небудь бачив, як вогонь пожежі спускається долиною, випалюючи все на своєму шляху? Думаєш, що вмієш швидко їсти? Ти ніколи не зможеш їсти так швидко, як Логі, бо Логі — це втілення вогню, і він поглинув дерев'яне корито з їжею, спаливши їх. Я ще не бачив, щоб хтось їв так швидко, як ти.

В зелених очах Локі спалахнули гнів і водночас захоплення, адже він настільки ж любив гарні фоккуси, наскільки й ненавидів, коли його обдурювали.

Потім Утгарда-Локі повернувся до Тьяльві.

— Як швидко ти думаєш, хлопче? — запитав він. — Швидше, ніж бігаєш?

— Звісно, — відповів Тьяльві. — Я думаю швидше за будь-що.

— Саме тому ти змагався в бігу з Хугі, тобто думкою. Не має значення, як швидко ти біг, — хоча жоден з нас не бачив іще, щоб хтось бігав швидше за тебе, Тьяльві, — бо навіть ти не можеш випередити думку.

Тьяльві не відповів. Він хотів сказати щось, заперечити чи запитати, коли Тор промовив низьким, як гуркіт грому, голосом, що відбився луною від далекої гірської вершини:

— А я? Що я насправді зробив минулої ночі?

Утгарда-Локі більше не посміхався.

— Чудо, — відповів він. — Ти зробив неможливе. Ти не усвідомлював цього, але кінець рога був занурений у найглибшу з глибин моря. Ти випив стільки, що понизив рівень океану і створив припливи та відпливи. Через тебе, Торе, морська вода буде

прибувати й убувати до скону віків. Я був радий, що ти не зробив четвертий ковток, а то міг би осушити весь океан.

— Кішка, яку ти намагався підняти, була зовсім не кішкою, — вів далі він. — Це був Йормунганд, змія Мідгарда — змія, що обвиває світ. Підняти змія Мідгарда неможливо, але тобі це вдалося, і ти навіть зрушив один із його витків, коли відірвав лапу кішки від землі. Пам'ятаєте шум, який ви чули? Це був звук руху землі.

— А стара жінка? — запитав Тор. — Твоя колишня нянька? Ким вона була насправді? — Його голос звучав дуже м'яко, але рука звично охопила знайоме руків'я молота.

— Це була Еллі, тобто старість. Ніхто не може побороти старість, бо зрештою вона забирає всіх і кожного, робить нас дедалі слабшими, доки не стулить наші очі назавжди. Всіх і кожного, окрім тебе, Торе. Ти вступив у двобій зі старістю, і нас здивувало, що ти зміг встояти, і навіть, коли вона здолала тебе, ти припав лише на одне коліно. Ми ще не бачили нічого подібного до минулого вечора, Торе. *Ніколи.*

— А тепер, побачивши, на що ти здатен, ми зрозуміли, яким дурними були, коли дозволили тобі потрапити в Утгард. Я збираюся захистити свою фортецю на майбутнє, і найкраще буде зробити так, щоб ви ніколи не знайшли Утгард, ніколи його більше не побачили, і щоб незалежно від того, що станеться далі, ніхто з вас не міг сюди повернутись.

Тор підняв свій молот високо над головою, але Утгарда-Локі зник, перш ніж він зміг завдати удару.

— Погляньте, — мовив Тьяльві.

Фортеця зникла. Ні від твердині Утгарда-Локі, ні від землі, на якій вона стояла, не залишилося і сліду. Тепер трійко мандрівників стояли на пустельній рівнині, де не було жодних ознак життя.

— Ходімо додому, — сказав Локі. А тоді додав: — Це була гарна робота. Ілюзії — просто вищий клас. Гадаю, всі ми сьогодні чогось навчилися.

— Я розповім сестрі, що змагався у швидкості з думкою, — сказав Тьяльві. — Я скажу Рьоскві, що гарно пробіг.

І тільки Тор мовчав. Він думав про минулий вечір, про те, як боровся зі старістю, про те, як пив море. Думав про змія Мідгарда.

ЯБЛУКА БЕЗСМЕРТЯ

I

І знову трійця мандрівників блукала гірськими просторами поблизу Йотунхейма, домівки велетнів. Цього разу це були Тор, Локі та Хьонір. (Хьонір був богом-старожилом. Саме він подарував людям розум.)

В тутешніх горах бракувало їжі, тож три боги були голодними і з кожним днем ставали ще голоднішими.

Вони почули якийсь шум — десь далеко мукала худоба — і поглянули один на одного, обмінявшись голодними посмішками: сьогодні в них буде вечеря. Чоловіки спустилися в зелену долину, у вир життя, де величезні дуби і високі сосни облямували луги та струмки, й там, на траві, побачили стадо великої, гладкої худоби.

Вони вирили яму і розвели у ній багаття з гілля, потім забили вола, зарили його в купу гарячих вуглин і сіли чекати, поки їжа буде готова.

Та коли боги заглянули до ями, м'ясо досі було сире та з кров'ю.

Вони знову розвели багаття. Знову сіли чекати. І знову м'ясо навіть не нагрілось від тепла вогню.

— Ви це чули? — запитав Тор.

— Що саме? — здивувався Хьонір. — Я нічого не чув.

— А я чув, — відповів Локі. — Прислухайтесь.

Вони прислухались — цей звук не можна було ні з чим не сплутати. Хтось десь сміявся над ними — хтось величезний і вкрай потішений.

Троє богів роззирнулися навколо, але в долині не було нікого, крім них самих і худоби.

Тоді Локі поглянув угору.

На верхній гілці найвищого дерева сидів орел. Це був найбільший орел, якого вони бачили в житті — велетенський орлисько, — і саме він з них насміхався.

— Ти знаєш, чому наше багаття не готує їжу? — запитав Тор.

— Може, й знаю, — відповів орел. — Боже, ви дійсно голодні. Чого ж не їсте м'ясо сирим? Орли їдять. Ми шматуємо його дзьобом. Але у вас немає дзьобів, еге ж?

— Ми зголодніли, — сказав Хьонір. — Ти можеш допомогти нам приготувати вечерю?

— Я думаю, — мовив орел, — що на ваше багаття, мабуть, накладено якусь магію, яка висмоктує з нього тепло і силу. Якщо ви пообіцяєте віддати мені трохи свого м'яса, то я поверну силу вашому вогню.

— Ми обіцяємо, — відповів Локі. — Як тільки м'ясо буде готове для всіх нас, ти зможеш взяти собі частину.

Орел раз облетів луг, змахуючи крилами так сильно, що вугілля в ямі запалахкотіло, а боги були змушені триматися один за одного, щоб не звалитися з ніг, потім повернувся на своє сидало високо на дереві.

Цього разу боги зі спокійним серцем опустили м'ясо в яму з вогнищем і стали чекати. Було літо, коли сонце на півночі майже не сідає і день триває

безкінечно, отож пізньої, світлої як день ночі вони заглянули до ями, і їх зустрів прекрасний аромат запеченої яловичини, ніжною та готовою для їхніх ножів і зубів.

Як тільки яму відкрили, орел пікірував і схопив кігтями дві задні ноги вола разом із лопаткою й почав жадібно рвати їх своїм дзьобом. Коли Локі побачив, що більшу частину його вечері збираються зжерти, він так розлютився, що вдарив орла списом, сподіваючись, що той залишить свою нечесно здобуту поживу.

Орел шалено замахав крилами, здійнявши такий сильний вітер, що боги ледь не попадали, і випустив здобич. Та Локі не зміг насолодитися тріумфом, бо виявив, що спис застряг у боці великого птаха, і, зринувши в небо, той потягнув його за собою.

Локі хотів відпустити спис, але його руки прилипли до ратища. Він ніяк не міг відчепитися від нього.

Птах летів низько, стираючи ноги Локі об каміння та гравій, об гірські схили та дерева. Тут діяла магія – магія, контролювати яку Локі було не під силу.

– Прошу тебе! – змолвився він. – Зупинись! Ти повириваєш мені руки. Від мого взуття вже нічого не залишилось. Ти мене вб'єш!

Орел злетів із гірського схилу й повільно закружляв у небі – лише свіже повітря відділяло їх від землі.

– Мабуть, таки вб'ю, – погодився орел.

– Я віддам все що завгодно, аби ти тільки опустив мене на землю, – вирвалося в Локі. – Все, що хочеш. Благаю.

— Я хочу... — протягнув орел, — Ідунн. І ще хочу її яблука. Яблука безсмертя.

Локі висів у повітрі, а до землі було далеко.

Ідунн була одружена із Брагі, богом поезії, і була милою, чуйною та доброю жінкою. Вона носила з собою скриньку, зроблену з ясена, в якій лежали золоті яблука. Коли боги відчували, що до них підкрадається старість — волосся сивіє чи починають боліти суглоби, вони приходили до Ідунн. Вона відкривала свою скриньку і давала богові чи богині з'їсти одне яблуко. Коли вони його з'їдали, до них поверталася молодість і сила. Без яблук Ідунн боги були б не такими вже й богами...

— Ти не відповідаєш. Думаю, — сказав орел, — я потягаю тебе по кількох гірських вершинах та камінні. А ще цього разу можна спробувати занурити тебе у кілька глибоких річок.

— Я дістану тобі яблука, — пообіцяв Локі. — Клянусь. Тільки опусти мене на землю.

Орел не відповів, а лише смикнув крилом і почав спускатись на зелений луг, з якого здіймався дим від багаття. Він пікірував туди, де з відкритими ротами стояли і дивилися в небо Тор і Хьонір. Коли орел пролітав над ямою з вогнищем, Локі відчув, що падає, досі тримаючись за свій спис, а згодом гепнувся на траву. Орел із пронизливим криком замахав крилами, здійнявся в повітря, а вже за мить перетворився на крихітну цятку в небі.

— Цікаво, до чого це все було, — промовив Тор.

— Хотілось би знати, — відповів Локі.

— Ми залишили тобі трохи їжі, — додав Хьонір.

Локі втратив апетит, що його друзі вважали наслідком польоту.

Дорогою додому з ними не сталося більше нічого цікавого чи незвичного.

II

Наступного дня Ідунн походжала Асгардом, вітаючи богів і придивляючись до їхніх облич, щоб вчасно виявити, якщо хто-небудь почав старіти. Вона наблизилась до Локі. Зазвичай він не звертав на жінку уваги, але цього ранку всміхнувся і привітався.

— Ідунн! Дуже радий тебе бачити! Я відчуваю, як до мене наближається старість. Мені треба скуштувати одне з твоїх яблук.

— Щось не схоже, щоб ти постарів, — відповіла вона.

— Бо я це старанно приховую, — пояснив Локі. — Ой! Щось у спині штрикнуло. Старість — не радість, Ідунн.

Ідунн відкрила свою ясеневу скриньку і простягнула Локі золоте яблуко.

Він з'їв його з великою охотою, проковтнувши навіть насіння, а потім скорчив гримасу.

— Ой, леле, — мовив він. — Я чомусь думав, що у тебе будуть ліпші яблука.

— Таке я чую вперше, — здивувалась Ідунн.

Про її яблука ще ніколи так не озивались. Зазвичай боги говорили лише про те, який неймовірний у них смак і як це чудово — знову почуватись молодим.

— Локі, це яблука богів. Яблука безсмертя.

На Локі це не справило враження.

— Може, й так, — сказав він. — Але якось я бачив у лісі яблука, що були набагато кращими за ці: й на вигляд, і на запах, і на смак. Гадаю, то теж були яблука безсмертя. Мабуть, якогось кращого безсмертя, ніж твоє.

Він спостерігав за тим, як змінювався вираз обличчя Ідунн: спочатку на ньому була недовіра, тоді збентеження, а за ним — занепокоєння.

— Це єдині яблука безсмертя, які є на світі, — відповіла вона.

Локі стенив плечима.

— Я просто розповідаю тобі про те, що бачив.

Він попрямував далі, а Ідунн йшла поряд із ним.

— Де ці яблука? — запитала вона.

— Он там. Не впевнений, що мені вдасться пояснити, як туди дістатись, але я можу провести тебе через ліс. Це недалеко.

Ідунн кивнула.

— Але як ми порівняємо лісові яблука, — сказав Локі, — з тими, що залишились в Асгарді у твоїй ясеневій коробці? Тобто я, звичайно, можу сказати: «Вони значно кращі за твої яблука», а ти відповіси: «Дурниці, Локі, це якісь зморщені дички», але що це нам дасть?

— Ну що ти як маленький, — відповіла Ідунн. — Я візьму свої яблука з собою і ми зможемо все порівняти.

— О, — мовив Локі. — Це гарна ідея. Що ж, тоді ходімо.

Він повів її до лісу. Руки Ідунн міцно стискали ясеневу коробку з яблуками безсмертя.

Вони блукали вже півгодини, й нарешті Ідунн озвалась:

— Локі, мені починає здаватись, що ніяких інших яблук чи яблунь тут немає.

— Мені прикро і неприємно таке чути, — відповів Локі. — Яблуня росте на вершині он того пагорба.

Вони видерлися на вершину пагорба.

— Тут немає яблуні, — сказала Ідунн. — Тільки висока сосна, на якій сидить орел.

— Це орел? — перепитав Локі. — Такий величезний.

Немов почувши їх, орел розправив крила і злетів з верхів'я сосни.

— Я не орел, — промовив він, — а гігант Тьяцці в орлиній подобі, і я прилетів сюди, щоб забрати прекрасну Ідунн. Ти складеш компанію моїй доньці Скаді. І, можливо, зможеш мене покохати. Та хай там як, а в богів Асгарда закінчилися час і безсмертя. Так кажу я! Так каже Тьяцці!

Орел схопив Ідунн однією кігтистою лапою, а ясеневу коробку з яблуками — другою і, здійнявшись у небо над Асгардом, зник.

«То он хто він такий, — сказав Локі подумки. — Я так і знав, що це був не простий орел». І він рушив додому зі слабкою надією на те, що так відразу ніхто не помітить зникнення Ідунн та її яблук, а коли вже її відсутність стане очевидною, то ніхто не зможе пов'язати це із прогулянкою Локі та Ідунн до лісу.

III

— Ти бачив її останнім, — сказав Тор, потираючи кісточки пальців на правиці.

— Ні, не бачив, — заперечив Локі. — З чого ти це взяв?

— А ще ти не *постарів*, як усі інші, — додав Тор.

— Постарів, просто мені щастить, — сказав Локі. — Старість мене прикрашає.

Тор щось буркнув, не вірячи жодному слову Локі. Від рудого кольору його бороди залишилося лише кілька світло-оранжевих волосин, а решта була біло-сніжною — немов гаряче багаття перетворилося на білий попіл.

— Вдар його ще раз, — мовила Фрейя.

Її волосся було довгим і сивим, а на обличчі з'явилися глибокі старечі зморшки. Вона досі була вродливою, але це була врода літньої жінки, а не золотоволосої дівки.

— Він знає, де шукати Ідунн, і знає, де знайти яблука.

Намісто Брісінгамен досі висіло у неї на шиї, але воно було бляклим і тьмяним і більше не світилось.

Одін, батько всіх богів, тримав свою палицю вузлуватими, побитими артритом пальцями, покрученими та жилавими. Його голос, зазвичай гучний і владний, став ламким і скрипучим.

— Не бий його, Торе, — сказав він старечим голосом.

— Бачите? Я знав, що принаймні ви, Боже-отче, будете роозсудливим, — зрадів Локі. — Я тут ні до

чого! Чому б Ідунн кудись зі мною ходила? Я їй навіть не подобався!

— Не бий його, Торе, — повторив Одін і поглянув на Локі єдиним зрячим оком, яке тепер стало тьмяно-сірим. — Я хочу, щоб він був цілий і неушкоджений, коли його катуватимуть. Боги вже готують вогнища, гострять леза і збирають каміння. Хоч ми й старі, проте досі можемо катувати і вбивати не гірше, ніж у часи молодості, коли яблука Ідунн підтримували у нас життя.

До ніздрів Локі донісся запах розжареного вугілля.

— А якщо... — затнувся він. — Якщо я зможу виправити те, що сталося з Ідунн, і якимось чином поверну її неушкоджену разом із яблуками до Асгарда, ви забудете про тортури і смерть?

— Це твій єдиний шанс вижити, — сказав Одін таким слабким і ламким голосом, що Локі зауважив його подібність до жіночого. — Поверни Ідунн до Асгарда. А з нею і яблука безсмертя.

Локі кивнув.

— Зніміть із мене кайдани, — попросив він. — Я все зроблю. Але мені буде потрібен соколиний плащ Фрейї.

— Мій плащ? — перепитала Фрейя.

— Боюсь, що так.

Фрейя почовгала геть і повернулася з плащем, який вкривало пір'я сокола. З Локі зняли кайдани, і він потягнувся по плаща.

— Не думай, що ти можеш просто полетіти звідси й не вертатись, — сказав Тор і значуще погладив свою

сиву бороду. — Може я вже й старий, — продовжив він, — але якщо ти не повернешся, я вистежу тебе, незважаючи на вік, і мій молот принесе тобі смерть, де б ти не сховався. Бо я досі Тор! І я досі сильний!

— Ти досі надзвичайно нестерпний, — відповів Локі. — Краще прибережи сили, бо треба буде викласти гору тирси перед стінами Асгарда. Велетенську гору. Тобі доведеться зрубати купу дерев і настругати з них тонку стружку. Гора вздовж стіни має бути височенною, тож починай уже зараз.

На цих словах Локі щільно закутався в плащ із пір'я, замахав крилами і в подобі сокола злетів у небо, навіть швидше, ніж орел, і зник з очей, прямуючи на північ, до Країни крижаних велетнів.

IV

Сокіл Локі летів без упину, аж доки не дістався фортеці гіганта Тьяцці в глибині Країни крижаних велетнів. Там він сів на високий дах, спостерігаючи за всім, що відбувалося внизу.

Він побачив, як Тьяцці в подобі гіганта вийшов зі своєї твердині та подибавав по гальці до гребного човна, більшого за найбільших китів. Гігант спустив човен з берега у холодні води північного океану і розмашисто повеслував уперед. Згодом він зник з очей.

Тоді Локі в соколиній подобі почав літати навколо фортеці, заглядаючи до кожного вікна. В найдалшій кімнаті він побачив крізь загразоване вікно Ідунн, яка сиділа й ридала, і примостився біля ґрат.

— Припини ридати! — промовив сокіл. — Бо я, Локі, прийшов тебе врятувати!

Ідунн кинула на нього лютий погляд своїх почервонілих очей.

— Саме ти, Локі, втягнув мене у цю халепу, — нагадала вона.

— Ну, може, й так. Але це в далекому минулому. То був колишній Локі. А теперішній Локі прийшов, щоб звільнити тебе і повернути додому.

— Як? — запитала Ідунн.

— Яблука при тобі?

— Я богиня-ас, — відповіла Ідунн. — Де я, там і яблука.

І вона показала йому скриньку з яблуками.

— Тоді все просто, — сказав Локі. — Заплющ очі.

Вона заплющила очі, й він перетворив її на лісовий горіх у шкаралупі, навколо якої досі трималася зелена оболонка. Локі стрибнув крізь віконні ґрати, обхопив горіх кігтями і рушив у далеку дорогу додому.

У Тьяцці видався поганий день — риба зовсім не клювала. Гігант вирішив, що буде більше користі, якщо він повернеться у фортецю і позалицяється до Ідунн. Він дражнитиме її, розповідаючи, що тепер, коли вона і її яблука зникли, всі боги стали кволими і зморшкуватими — слиняві, паралізовані, тремтячі незграби, недоумкуваті та покалічені як тілом, так і душею. Гігант приплив до берега і швидким кроком попрямував до кімнати Ідунн.

Вона була порожня.

Тьяцці побачив на підлозі пір'їну сокола і вмить збагнув, куди поділась Ідунн і хто її викрав.

Він здійнявся в небо у подібі орла — ще більшого і могутнішого, ніж будь-коли раніше, — змахнув крилами і полетів, все швидше й швидше, до Асгарда.

Внизу мінялися краєвиди, а навколо свистів вітер. Гігант полетів ще швидше, так швидко, що саме повітря загуло від його руху.

Тьяцці не зупинявся. Він залишив Країну велетнів і опинився в Країні богів. Помітивши попереду сокола, Тьяцці люто скрикнув і полетів іще швидше.

Боги Асгарда, почувши пташині крики і шум крил, поспішили до високих стін, щоб подивитися, що відбувається. Вони побачили, як до них наближається маленький сокіл, а відразу за ним, мало не торкаючись його хвоста, летить гігантський орел. Сокіл був уже зовсім близько...

— Зараз? — запитав Тор.

— Зараз, — підтвердила Фрейя.

Тор підпалив тирсу. Перш ніж вона зайнялася, пройшла якась мить — мить, достатня для того, щоб сокіл пролетів і сховався в замку, й тільки тоді тирса вмить спалахнула. Над стінами Асгарда, наче виверження вулкану, здійнявся вир вогню: страхітливий і неймовірно пекучий.

Тьяцці в орлиній подібі не міг зупинитися, пригальмувати чи змінити курс. Він влетів просто в полум'я. Пташине пір'я зайнялось, кінчики крил обгоріли, і, втративши здатність літати, обсмалений орел врізався в землю з такою силою, що фортеця богів здригнулась.

Обгорілий, приголомшений, оглушений і голий орел не міг зрівнятись за силою навіть зі старими богами. Тьяцці не зразу вдалося перетворитися знову

на гіганта, а коли він це нарешті зробив, удар Торо-
вого молота забрав його життя.

V

Идунн була рада поверненню до свого чоловіка. Боги поїли яблук безсмертя і повернули собі молодість. Тож Локі сподівався, що на цьому все й скінчиться. Але не так сталося, як гадалося. Донька Тьяцці, Скаді, одягла лати, взяла зброю і прибула в Асгард, щоб помститися за свого батька.

— Мій батько значив для мене більше, ніж будь-хто на світі, — сказала вона. — А ви його вбили. Смерть батька сповнила моє життя слізьми та стражданнями. Я перестала радіти життю. Тому прийшла, щоб помститись або отримати відшкодування.

Аси і Скаді довго і нудно домовлялися про компенсацію. В ті дні кожне життя мало свою ціну, а життя Тьяцці цінувалося високо. По закінченні перемовин боги і Скаді дійшли згоди, що смерть батька дівчині відшкодують у три способи.

По-перше, їй дадуть чоловіка, який займе місце її покійного батька. (Всім богам і богиням було зрозуміло, що Скаді поклала око на Бальдра, найвродливішого з богів. Вона не зводила з нього погляду і все підморгувала, аж доки Бальдр не відвернувся, зніжковівши й почервонівши).

По-друге, боги мусять розсмішити Скаді, адже вона не усміхалася і не сміялась від того часу, як її батька вбили.

І по-третє, боги мають зробити так, щоб її батька ніколи не забули.

Боги дозволили Скаді вибрати собі за чоловіка одного з них, але поставили умову: вона не повинна бачити обличчя свого майбутнього нареченого. Всі боги мали стояти за завісою, щоб виднілися лише ступні, й так Скаді мала вибрати собі чоловіка.

Один за одним боги підходили до завіси і Скаді оглядала їхні ноги.

— Бридкі ступні, — говорила вона про кожную пару ніг.

Аж раптом дівчина зробила паузу і радісно вигукнула:

— Ось ноги мого майбутнього чоловіка! Ці ступні найкрасивіші! Вони, мабуть, належать Бальдру — в нього все красиве.

І хоч Бальдр дійсно був красенем, ноги, які обрала Скаді, як з'ясувалося, коли підняли завісу, належали Ньйорду, богу колісниць, батьку Фрейра та Фрейї.

За нього Скаді й вийшла заміж. На весіллі, яке справляли невдовзі, її обличчя було сумнішим, аніж аси могли уявити.

Тор штурхнув Локі ліктем.

— Давай, — мовив він. — Розсміши її. Зрештою, це все — твоя провина.

Локі зітхнув.

— Ти серйозно?

Тор кивнув і значуще постукав по руків'ю свого молота.

Локі похитав головою. Він вийшов надвір, до загонів з худобою, і повернувся на весілля, привівши з собою великого і надзвичайно злого цапа. Локі

розізлив цапа ще більше, туго прив'язавши до його бороди міцну мотузку.

Інший її кінець Локі прив'язав до власних причандалів.

Він потягнув мотузку на себе. Цап замакав, відчувши, як його бороду боляче сіпають, і потягнув голову назад. Тим самим він боляче смикнув Локі за причандали. Той закричав і знову взявся за мотузку, смикнувши її на себе.

Боги засміялись. Не те щоб їх було складно розсмішити, проте такої потіхи боги не знали вже давно. Вони робили ставки на те, що відірветься першим — борода цапа чи причандали Локі. Вони глузували з того, як Локі кричав.

— Завиває, мов лисиця серед ночі! — вигукнув Бальдр, задихаючись від сміху.

— Локі верещить, як мале дитя! — загіготів Бальдрів брат Хьод, який був сліпим, але все одно сміявся щоразу, коли чув крики Локі.

Скаді не сміялася, однак на кутиках її губ почала з'являтися тінь посмішки. Щоразу, коли мекав цап чи верещав Локі, посмішка ставала трохи ширшою.

Спочатку потягнув Локі. Тоді потягнув цап. Локі завищав і смикнув за мотузку. Цап заревів і потягнув на себе ще сильніше.

Мотузка тріснула.

Локі зробив пірует у повітрі, стискаючи свій пах, і ляпнувся прямо на коліна Скаді, скиглячи, немов побитий пес.

Скаді розсміялася з гуркотом гірської лавини. Вона розсміялася так гучно, наче розколовся льодовик.

Велетка сміялася так довго і сильно, що в її очах заблищали сльози, і, сміючись, вона вперше потягнулася до свого новоспеченого чоловіка Ньйорда і стиснула його руку.

Локі зліз з її колін і пошкутильгав геть, стискаючи обома руками в себе між ногами й ображено зиркаючи на всіх богів та богинь, які реготали ще голосніше.

— Що ж, от і все, — сказав Бог-отець Одін доньці гіганта Скаді, коли весілля скінчилось. — Ну, майже все.

Він показав Скаді на вихід, і вона вийшла з зали разом з Одіном, а поряд ступав її чоловік. Поряд з похоронним багаттям, яке боги розклали для останків велетня, стояли дві величезні кулі, всередині яких грало світло.

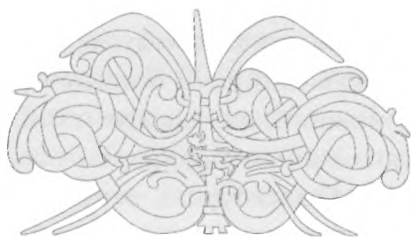
— Ці кулі, — сказав Одін Скаді, — були очима твого батька.

Бог-отець взяв два ока і підкинув їх у нічне небо, де вони разом спалахнули та засяяли одне поряд з одним.

Погляньте в нічне небо у середині зими, і ви побачите зірки-близнючки, що світять одна коло одної. Ці дві зірки — очі Тьяцці. Вони досі сяють на небі.

ІСТОРІЯ ПРО ГЕРА І ФРЕЙРА

I

Фрейр, брат Фрейї, був наймогутнішим із ванів. Він був вродливим і шляхетним, чудовим воїном і коханцем, але йому не вистачало чогось у житті, і Фрейр не знав, чого саме.

Смертні Мідгарда шанували Фрейра. Вони вважали, що він править порами року. Фрейр робив землі плодючими і вдихав у мертвий ґрунт життя. Люди поклонялися Фрейру й любили його, але це не могло заповнити порожнечу в його душі.

Фрейр оглянув свої речі: його меч був такий могутній і дивовижний, що міг вести бій сам по собі. Але це не вдовольнило Фрейра.

У нього був Гуллінбурсті, вепр із золотою щетиною, створений гномом Брокком і його братом Ейтрі. Гуллінбурсті тягнув колісницю Фрейра. Він міг рухатися в повітрі та в воді, мчати швидше за будь-якого коня, бігти навіть у найтемнішу ніч – завдяки яскравому сяйву золотої щетини. Але Гуллінбурсті не вдовольнив Фрейра.

У нього був Скідбладнір – корабель, збудований трьома гномами, відомими як сини Івальді. Це був не найбільший корабель на світі (ним був Нагльфар, корабель мертвих, зроблений із необрізаних нігтів покійників), але на ньому могли поміститися всі аси. Коли

Скідбладнір вирушав у плавання, його завжди супроводжував попутній вітер, і він міг відвезти куди завгодно. І хоча це був другий за величиною корабель у світі й на ньому поміщалися всі аси, Фрейр міг скласти Скідбладнір як скатертину і носити в сумці. Кращий корабель годі й уявити. Але Скідбладнір не вдовольнив Фрейра.

Йому належала найліпша резиденція після Асгарда. Це був Альвхейм, дім світлих альвів, де його завжди чекали і вважали королем. Не було у світі місця, подібного до Альвхейма, але і він не вдовольнив Фрейра.

Фрейрів слуга, Скірнір, належав до світлих альвів. Він був найкращим слугою, мудрим і кмітливим.

Фрейр наказав Скірніру запрягти Гуллінбурсті, й вони разом вирушили до Асгарда.

Діставшись туди, вони пішли до Вальхалли — великої зали убитих. В Одіновій Вальхаллі живуть ейнгерії, «ті, хто воюють одні», — всі чоловіки, які померли відважною смертю в бою з початку часів. Їхні душі забирають з поля бою валькірії, діви-воївниці, на яких Одін поклав завдання приносити душі шляхетно загиблих, полеглих у бою воїнів, до їхнього останнього пристановища.

— Певно, їх там багато — сказав Скірнір, який ще не бував у Вальхаллі.

— Багато, — підтвердив Фрейр. — А в майбутньому буде ще більше. Нам знадобиться чимало воїнів, щоб здолати вовка.

Наблизившись до полів, що оточували Вальхаллу, вони почули звук бою; долинув брязкіт металу, а з ним і глухі удари зброї об тіло.

Вони побачили могутніх воїнів різного віку та походження у повному обладунку, які зійшлись у рівному бою, і кожен з них боровся не на життя, а на смерть. Невдовзі близько половини чоловіків лежали мертвими на траві.

— Досить, — пролунав голос. — На сьогодні бій закінчено!

Й відразу ж ті, хто вистояв у бою, допомогли мертвим підвестися з землі. Фрейр і Скірнір дивилися, як їхні рани затягуються, і ось уже воїни сідають на своїх коней. Всі, хто взяв участь у бою того дня, переможені та переможці, поїхали додому в Вальхаллу, призначену для шляхетно полеглих.

Вальхалла становила собою величезну залу. В ній було 540 дверей, і в кожні двері могли в ряд пройти 800 воїнів. Вона вмщала більше людей, ніж можна собі уявити.

Починався бенкет, і воїни веселились. Вони їли вепряче м'ясо, яке готували у гігантському казані. Це було м'ясо вепра Сехрімніра: щоночі воїни ним частувались, і щоранку гігантський звір оживав, готовий бути вбитим знову і віддати своє життя та тіло, щоб нагодувати шляхетно загиблих. Скільки б не було воїнів, м'яса завжди вистачало кожному.

На стіл подали мед.

— Це ж скільки треба меду, щоб їх всіх напоїти, — сказав Скірнір. — Звідки він береться?

— Його дає коза Хейдрун, — пояснив Фрейр. — Вона стоїть на даху Вальхалли й об'їдає листя з дерева Лерад — так називається гілка світового дерева

Ігдрасілля. З її вимені тече найкращий мед. Його завжди вистачатиме на кожного воїна.

Вони наблизились до високого стола, за яким сидів Один. Перед ним стояла миска з м'ясом, але він його не їв — лише час від часу наколював шматочок на ніж і кидав на підлогу, де м'ясо пожирали вовки Гері та Фрекі.

На плечах Одіна сиділи два ворони, яких він теж годував м'ясом, поки вони нашіптували йому про те, що відбувалося десь далеко у світі.

— Він не їсть, — прошепотів Скірнір.

— Йому й не треба їсти, — відповів Фрейр. — Він п'є вино, і цього достатньо. Ходімо. Нам тут більше нічого робити.

— Чому ми сюди приходили? — запитав Скірнір, коли вони вийшли через одні з 540 дверей Вальхалли.

— Бо я хотів пересвідчитись, що Один тут, у Вальхаллі, разом із воїнами, а не у своїй залі, на Глідск'яльві, де він спостерігає за світом.

Вони зайшли до зали Одіна.

— Чекай тут, — сказав Фрейр.

Він сам зайшов до зали Одіна і піднявся на Глідск'яльв — трон, з якого Бог-отець бачив усе, що відбувалося у дев'яти світах.

Фрейр почав роздивлятися світи. Він поглянув на південь, на схід і на захід, але не знайшов того, що шукав.

А тоді перевів погляд на північ і побачив те, чого йому не вистачало у житті.

Скірнір чекав біля дверей, коли його хазяїн повернувся. На обличчі Фрейра був вираз, якого Скірнір досі не бачив, і це його налякало.

Вони мовчки залишили залу.

II

Фрейр скерував колісницю, яку тягнув Гуллінбурсті, назад до помешкання свого батька. Коли вони прибули, Фрейр не перекинувся ні з ким ані словом: ні з батьком Ньйордом, покровителем мореплавців, ні з мачухою Скаді, повелителькою гір. Він пішов до своєї кімнати з похмурим, як ніч, обличчям, і більше не виходив.

На третій день Ньйорд послав по Скірніра.

— Фрейр не виходив три дні й три ночі, — сказав Ньйорд. — Він нічого не їсть і не п'є.

— Це правда, — погодився Скірнір.

— Чим ми його так розсердили? — запитав Ньйорд. — Мій син, який завжди був таким милим і щедрим на добрі, мудрі слова, тепер мовчить і тільки зиркає на нас із люттю. Чим ми його так засмутили?

— Не знаю, — відповів Скірнір.

— Тоді, — мовив Ньйорд, — ти повинен піти до нього й дізнатися, що відбувається. Запитай, чого він такий сердитий, що не хоче ні з ким говорити.

— Я б волів цього не робити, — сказав Скірнір. — Проте не можу вам відмовити, пане. Він перебуває в такому дивному і жахливому настрої, що я боюсь навіть його запитувати.

— Запитай його, — повторив Ньйорд. — І зроби для нього все, що можеш. Він твій господар.

Світлий альв Скірнір пішов туди, де стояв, дивлячись на море, Фрейр. Його обличчя було похмуре і зосереджене, тож Скірнір якийсь час вагався, перш ніж підійти до нього.

— Фрейре? — озвався Скірнір.

Фрейр не відповів.

— Фрейре? Що трапилось? Ти злий. Чи засмучений. Щось трапилось. Ти маєш мені пояснити, що з тобою коїться.

— Мене покарали, — сказав Фрейр глухим, чужим голосом. — Я піднявся на святий трон Бога-отця і поглянув на світ. За мою самовпевненість, за те, що я скористався можливістю піднятися на трон, я був назавжди позбавлений радості. Я заплатив за свій злочин і досі відбуваю покарання.

— Мій володарю, — запитав Скірнір, — що ви там побачили?

Фрейр не відповів, і Скірнір подумав, що він знову поринув у свої думки. Але згодом все ж заговорив:

— Я поглянув на північ і побачив там один будинок — то був розкішний дім. І до цього дому йшла жінка. Я ще ніколи не бачив таких жінок. Ні подібних їй вродою, ні подібних ходою. Коли вона підняла руки, щоб відчинити двері свого дому, по них ковзнуло світло, яке немов розлилось у повітрі й осяяло море. Лише від того, що вона є на світі, все навколо здається більш яскравим і красивим. А коли я відвів погляд, вона зникла, і світ для мене став темним, безнадійним і порожнім.

— Хто вона? — запитав Скірнір.

— Велетка. Її батько Гюмір, земляний гігант, а мати — Аурбода, гірська велетка.

— А чи є в цього прекрасного створіння ім'я?

— Її звати Герд.

Фрейр знову замовк.

Скірнір мовив:

— Твій батько за тебе хвилюється. Ми всі хвилюємось. Чи можу я чимось зарадити?

— Я б віддав будь-що за те, щоб ти пішов і попросив її руки. Я не можу без неї жити. Приведи Герд, щоб вона стала моєю дружиною, незалежно від того, що скаже її батько. Я дуже добре тобі заплачу.

— Ви просите чимало, мій володарю, — зауважив Скірнір.

— Я дам тобі все, що захочеш, — палко відповів Фрейр.

Скірнір кивнув.

— Я зроблю це, володарю, — він завагався, а тоді попросив: — Фрейре, можна поглянути на твій меч?

Фрейр витягнув меч і простягнув його Скірніру.

— Цей меч — єдиний на світі. Він може воювати сам, окремо від твоїх рук. Він завжди захистить тебе. Жоден інший меч, яким би могутнім він не був, не зможе прорватися крізь його оборону. Кажуть, що цей меч може навіть здолати палаючий клинок вогняного демона Сурта.

Скірнір стенив плечима.

— Це гарний меч. Якщо хочеш, щоб я привів Герд, то заплати мені цим мечем.

Фрейр кивнув на знак згоди. Він віддав Скірніру свого меча і звелів сідлати для нього коня.

Скірнір довго їхав на північ, аж доки не дістався дому Гюміра. Він сказав, що завітав у гості, назвав себе й пояснив, хто його послав. Скірнір розповів прекрасній Герд про свого господаря Фрейра.

— Фрейр — найпрекрасніший із усіх богів, — сказав він їй. — Він править дощем, погодою та сонцем і дарує людям Мідгарда гарні врожаї та спокійні дні й ночі. Він стежить за процвітанням і добробутом. Всі люди люблять Фрейра і поклоняються йому.

Скірнір повідав Герді про вроду Фрейра і його могутність. Розказав також про його мудрість. І наостанок розповів про Фрейрову любов, про те, як він закохався в неї з першого погляду і більше не буде їсти та спати, пити та говорити, доки вона не погодиться стати його нареченою.

Герд усміхнулась, і її очі світилися радістю.

— Передай йому, що я згодна, — мовила вона. — Ми одружимося на острові Баррі через дев'ять днів. Так йому і скажи.

Скірнір повернувся до зали Ньйорда.

Не встиг він спішитися, як до нього підбіг Фрейр, ще більш блідий і виснажений, як перед тим.

— Які новини? — запитав він. — Радіти мені чи плакати?

— Вона вийде за тебе заміж через дев'ять днів на острові Баррі, — сказав Скірнір.

Фрейр поглянув на свого слугу без тіні радості.

— Ночі без неї тривають для мене цілу вічність, — мовив він. — Одна ніч — це вже довго, а дві — ще довше. Як я протримаюсь три ночі? Чотири дні для мене — немов місяць, а ти хочеш, щоб я чекав цілих дев'ять днів?

Скірнір поглянув на свого господаря зі співчуттям.

Через дев'ять днів на острові Баррі Фрейр і Герд вперше зустрілися. Вони одружилися в полі, де колихався від вітру ячмінь. Вона була саме такою вродливою, як він уявляв, а її дотики й поцілунки були такими ж ніжними і приємними, як він сподівався. Шлюб благословили, і кажуть, що їхній син Фьйольнір став першим королем Швеції. (Однієї ночі він втопився у чані меду, коли у п'ємті шукав, куди сходити до вітру).

Скірнір узяв подарований йому меч, Фрейрів меч, який міг воювати сам по собі, і повернувся з ним до Альвхейма.

Красуня Герд заповнила порожнечу в житті й серці Фрейра. Відтепер він обходився без меча і не став заміняти його іншою зброєю. Коли він боровся з гігантом Белі, то заколов його оленячим рогом. Фрейр мав стільки сили, що міг вбити гіганта голіруч.

А все ж йому не варто було віддавати меч.

Наближається Рагнарбок. Коли небо розколеться навпіл і темні сили Муспельхейма стануть на шлях війни, Фрейр пошкодує, що віддав свій меч.

**ЯК ХИМІР І ТОР ХОДИЛИ
НА РИБОЛОВЛЮ**

Боги зайшли до величезного будинку Егіра, збудованого на березі моря.

— Ми прибули, — гукнув Тор, який очолював ватагу. — Влаштовуйте для нас бенкет!

Егір був найбільшим із морських гігантів. Він мав дружину Ран, що збирала у свою сіть потопельників, і дев'ятьох дочок, які були морськими хвилями.

Егір не бажав годувати богів, але й не хотів із ними битись. Він поглянув в очі Тору і сказав:

— Я влаштую бенкет — найліпший з усіх, які ви відвідаєте у своєму житті. Мій слуга Фімафенг гарно обслужить кожного з вас і подасть стільки їжі, скільки вмістять ваші животи, і стільки елю, скільки ви зможете випити. Я маю лише одну умову: спершу вам слід принести мені такий великий казан, в якому можна наварити елю на вас усіх. Вас дуже багато, і у вас гарний апетит.

Егір чудово знав, що в богів не було такого казана. А коли так, то він міг не влаштовувати для них бенкет.

Тор запитав поради в інших богів, проте кожен із них вважав, що такого казана просто не існує. Наостанок Тор звернувся до Тюра, бога битви та війни. Той почухав підборіддя своєю лівою, і єдиною, рукою.

— На краю світового океану, — мовив він, — живе король гігантів Химір. У нього є казан глибиною три милі. Більшого за нього на світі немає.

— Ти певен? — запитав Тор.

Тюр кивнув.

— Химір мій вітчим. Він одружений із моєю матір'ю, — пояснив він. — Вона велетка. Я бачив величезний казан на власні очі. І оскільки я член родини, мене радо приймуть в домі Химіра.

Тюр і Тор сіли в Торову колісницю, в яку були запряжені цапи Рикун і Скреготій, і невдовзі прибули до величезної фортеці Химіра. Тор прив'язав цапів до дерева, і боги удвох зайшли всередину.

На кухні стояла велетка, яка нарізала головки цибулі завбільшки як валуни й шинкувала качани капусти, кожен розміром як човен. Тор витріщився на неї: стара мала дев'ятсот голів, і кожна наступна була потворнішою та страшнішою за попередню. Він відступив крок назад. Тюр, натомість, не виказував стурбованості. Він гукнув:

— Вітаю, бабусю. Ми прийшли дізнатися, чи можна позичити Химірів казан, щоб наварити пива.

— Які ви крихтіні! Я подумала, що це миші, — відповіла бабуся.

Коли вона говорила, складалося враження, ніби це кричить натовп людей.

— Я тобі нічим не допоможу, онучку. Краще поговори зі своєю матір'ю.

Вона гукнула:

— У нас гості! Прийшов твій син із другом.

За мить з'явилася ще одна велетка — дружина Химіра і мати Тюра. Вона була одягнена в золоті шати, і мала вигляд настільки ж привабливий, як її свекруха — жахливий. Велетка несла два найдрібніших

наперстки гігантів, наповнені пивом. Тор і Тюр обхопили наперстки завбільшки з відра і охоче почали пригощатись.

Пиво було чудовим.

Велетка запитала Тора, як його звати. Тор вже збирався відповісти, але перш ніж він встиг щось сказати, Тюр швидко промовив:

— Його звати Веор, мамо. Він мій друг і ворог ворогів Химіра та гігантів.

Вони почули віддалений гуркіт, ніби у вишині рокотів грім або в горах стався обвал, чи ніби величезні хвилі билися об берег, і з кожним таким гуркотом земля здригалась.

— Мій чоловік повертається додому, — сказала велетка. — Я чую віддалік його м'які кроки.

Гуркіт став виразнішим і, здавалося, швидко наближався.

— Мій чоловік часто приходять додому злий, похмурий і дратівливий. Він погано ставиться до гостей, — попередила їх велетка. — Краще вам сховатися під он тим казанком і не виходити звідти, поки його настрій не покращиться.

Вона сховала їх під казанком на кухні. Там, внизу, було темно.

Задвигтіла земля, гупнули двері, й Тор із Тюром зрозуміли, що це прийшов Химір. Вони почули, як велетка розказує своєму чоловікові про те, що до них завітали гості — її син із другом, — і що він має поводитись чемно, як люб'язний господар, а не вбивати їх.

— Чого це раптом?

Голос гіганта прозвучав грізно і роздратовано.

— Менший — це наш син, Тюр. Ти його пам'ятаєш. А більшого звати Веор. Будь із ним люб'язним.

— *Тор?* Наш ворог Тор? Тор, який вбив більше гігантів, ніж будь-хто інший, включно з самими гігантами? Тор, якого я поклявся вбити, якщо колись зустріну? Тор, який...

— Веор, — поправила дружина-велетка, заспокоюючи гіганта. — Не Тор, а Веор. Він друг нашого сина і ворог наших ворогів, тож ти повинен бути з ним чемним.

— У мене кепський настрій і лиха вдача, тож я не маю жодного бажання бути з кимось чемним, — заgrimів голос гіганта. — Де вони ховаються?

— А он там, за балкою, — відповіла дружина.

Тор і Тюр почули удар, від якого балка, на яку вказала дружина гіганта, тріснула і розлетілася на друзки. Далі пролунала ще низка ударів, від яких усі казанки на кухні, один за одним, впали на підлогу і розбилися.

— Ти вже все закінчив ламати? — запитала мати Тюра.

— Ну, так, — відповів Химір неохоче.

— Тоді зазирни під отой казанок на підлозі, — сказала вона. — Той, що ти не розтрощив.

Казанок, під яким ховалися Тюр і Тор, підняли, і перед ними постало величезне похмуре обличчя, перекривлене від злості та роздратування. Тор знав, що це був король гігантів Химір. Його борода була схожою на заледенілий ліс посеред зими, брови скидалися на поле будяків, а подих смердів так само огидно, як гній у трясовині.

— Привіт, Тюре, — промовив Химір неохоче.

— Привіт, батьку, — відповів Тюр з іще меншим (якщо таке можливо) задоволенням.

— Ви будете гостями на нашій вечері, — сказав Химір.

Він сплеснув у долоні.

Двері зали відчинились, і всередину завели велетенського вола. Його шерсть блищала, очі були світлі, а роги — гострі. За ним з'явився другий віл, ще красивіший за першого, а тоді увійшов третій — цей був навіть ліпшим за двох попередніх.

— Це найкращі воли на світі. Вони набагато більші та гладші за тварин Мідгарда чи Асгарда. Я, — зізнався Химір, — надзвичайно пишаюся своїм стадом худоби. Це мій скарб і радість моїх очей. Вони для мене як рідні діти. — На мить вираз його похмурого обличчя немовби пом'якшав.

Дев'ятисотголова бабуся по черзі забила волів, здерла з них шкуру і кинула м'ясо у свою велетенську каструлю. Страва кипіла й булькотіла на вогні, що стугонів і розкидав іскри, а бабця помішувала вариво ложкою завбільшки з дуб. Готуючи вечерю, бабуся щось мугикала собі під ніс, але звучало це так, ніби тисяча стареньких водночас заспівали на повний голос.

Незабаром їжа була готова.

— Ви — гості в цьому домі. Не соромтесь. Беріть із каструлі стільки, скільки у вас влізе, — сказав Химір великодушно.

Зрештою, чужинці були малі — скільки там вони могли з'їсти? Тим паче, що волів приготували величезних.

Тор відповів, що залюбки з'їсть, скільки зможе, а тоді самотужки зжер двох волів, одного за одним, залишивши по собі тільки вилізани дочиста кістки. Затим він сито відригнув.

— Ти з'їв чимало їжі, Веоре, — зауважив Химір. — Ми збиралися розтягнути її на кілька днів. Я ще в житті не бачив, щоб навіть гігант з'їв двох моїх волів за раз.

— Я був голодний, — виправдався Тор, — і тому трохи захопився. Слухай, а ходімо завтра рибалити? Кажуть, ти неабиякий рибалка.

Химір пишався своїм риболовним хистом.

— Я чудовий рибалка, — підтвердив він. — Ми можемо наловити риби на завтрашню вечерю.

— Я теж рибалка — те, що треба, — похвалився Тор.

Він не ловив риби жодного разу в житті, та хіба це було складно?

— Зустрінемося завтра на причалі, коли зійде сонце, — запропонував Химір.

Тієї ночі у величезній спальні для гостей Тюр сказав Тору:

— Сподіваюся, ти знаєш, що робиш.

— Звісно, знаю, — відповів Тор.

Але він не знав. Тор просто робив те, що йому хотілось. Це йому вдавалося найкраще.

Тор зустрівся з Химіром на причалі ще до світанку; все укривав сірий ранковий морок.

— Я повинен попередити тебе, малий Веоре, — почав гігант, — що ми вирушаємо в далекі крижані води. Я можу запливати далеко і рибалити в таких умовах, у яких таке дрібне створіння, як ти, не виживе. На

твоїй бороді та волоссі утворяться бурульки, а шкіра посиніє від холоду. Ти, швидше за все, загинеш.

— Мене це не турбує, — відказав Тор. — Я люблю холод. Він бадьорить. Що візьмемо за приманку?

— У мене вже дещо є, — мовив Химір. — А ти маєш знайти щось своє. Можеш пошукати на полі волів. Зрештою, у волових кізках є гарні великі личинки. Візьми там, що захочеш.

Тор поглянув на Химіра. Він подумав, чи не краще було б луснути його молотом, але ж тоді казан не вдасться роздобути — принаймні без бійки. Тому розвернувся і піднявся берегом.

На лугу паслося стадо прекрасних волів Химіра. На землі лежали здоровенні купи кізяку, в яких звивалися і рились велетенські личинки, але Тор їх обминув. Натомість він підійшов до найбільшого, найвеличнішого та найжирнішого з усіх волів, замахнувся кулаком і вдарив його межи очі, поваливши одним ударом.

Тор відірвав у тварини голову, поклав її до свого мішка і попрямував до моря.

Химір сидів у човні. Він вже відчалив і збирався випливати із затоки.

Тор стрибнув у холодну воду й поплив, тягнучи за собою мішок. Він вчепився за човен заанімілими пальцями, а тоді видерся на борт — з нього стікала морська вода, а руду бороду почав укривати іній.

— Ух, — сказав Тор. — Це було весело. Ніщо не бадьорить холодного ранку краще, ніж гарне плавання.

Химір промовчав. Тор узяв другу пару весел, і вони разом заходилися гребти. Згодом берег зник з очей,

і рибалки опинилися самі у північних водах. Океан був сірим, а хвилі — поривчастими та високими; десь у вишині завивав вітер і кричали чайки.

Химір перестав гребти.

— Будемо рибалити тут, — сказав він.

— Тут? — здивувався Тор. — Та ми ж ледь відпливли від берега.

На цих словах він схопив весла і почав гребти вперед, до глибших вод. Човен полетів понад хвилями.

— Спинись! — заволав Химір. — Ці води небезпечні. Тут водиться Йормунганд, змії Мідгарда.

Тор кинув гребти.

Химір взяв дві великі рибини з дна човна. Він випотрошив їх гострим-прегострим ножем для наживки, кинув тельбухи в море, а тоді начепив рибу на гачки.

Затим Химір опустил волосінь з наживкою у воду. Він зачекав, доки волосінь почне смикатись і крутитись в руці, а тоді витягнув улов на поверхню: з гачків звисали два величезних кити — найбільші, які Тор бачив у житті. Химір сяяв од гордості.

— Непогано, — сказав Тор.

Він дістав зі свого мішка голову вола. Коли Химір побачив мертві очі свого улюбленого вола, його обличчя застигло.

— Я роздобув собі приманку, — пояснив Тор чомно. — З волового поля, як ти й говорив.

На велетенському обличчі Химіра промайнули по черзі вирази шоку, жаху та гніву, але він промовчав.

Тор взяв Химірову волосінь, наштрикнув голову вола на гачок і кинув волосінь разом із наживкою в океан. Він відчув, як голова опустилася на дно.

Потім почав чекати.

— Ех, ця риболовля, — мовив він до Химіра. — Гадаю, основне її завдання — виховати в людині терпіння. Це трохи нудна справа, еге ж? Цікаво, що я зловлю нам на вечерю.

Не встиг Тор домоворити, як море ніби вибухнуло. Йормунганд, змій Мідгарда, клюнув на велетенську голову вола, і гачок глибоко зайшов у його піднебіння. Змій завертівся у воді, намагаючись звільнитись.

Тор вчепився за волосінь.

— Він нас потопить! — загорлав нажаханий Химір. — Відпусти волосінь!

Тор заперечно похитав головою. Він напружився біля волосіні, налаштований триматись до кінця.

Громовержець пробив ногами човен і вперся у морське дно, як у підпору, а тоді почав тягнути Йормунганда на борт.

Змій приснув у бік рибалок чорною отрутою. Тор пригнувся, і отрута пролетіла повз. Він продовжив тягти.

— Це змій Мідгарда, дурню! — закричав Химір. — Відпусти волосінь! Ми обоє загинемо!

Тор не відповів — він продовжував тягти волосінь, міняючи руки, і не зводив очей з ворога.

— Я вб'ю тебе, — прошепотів Тор до змія під гуркіт хвиль, стогін вітру, борсання і крики звіра. — Або ти вб'єш мене. Клянусь.

Він промовив це пошепки, проте міг заприсягти-ся, що змій Мідгарда його почув. Змій вп'явся у нього очима, і наступна порція отрути пролетіла так близько, що Тор відчув її присмак у повітрі океану. Отрута бризнула йому на плече, і воно запекло.

Тор тільки засміявся і продовжував тягти.

Десь, як здавалося Торові, вдалині Химір белькотав, волав і кричав щось про жахливого змія, про те, що море заливає човен через дірки у дні, про те, що вони обидва загинуть тут, у холодному-прехолодному океані, вдалині від суходолу. Однак Тор на це не зважав. Він боровся зі змієм, водив його на волосіні, щоб той виснажився, метаючись і смикаючись.

Далі Тор почав витягувати здобич на човен.

Голова змія Мідгарда була майже на відстані витягнутої руки. Не зводячи з нього погляду, Тор опустив руку, і його пальці стиснули руків'я знайомого молота. Він знав, куди саме треба поцілити, щоб убити змія. Ще раз потягнути за волосінь і...

Зблиснув Химірів ніж для наживки, розрізаючи волосінь. Йормунганд, змій Мідгарда, піднісся дибки високо над човном, а тоді пірнув назад в море.

Тор кинув у нього молотом, але чудовисько вже зникло, розчинившись у холодних сірих водах. Молот прилетів назад, і Тор його спіймав. Тепер він звернув увагу на те, що їхній риболовний човен тоне. Химір відчайдушно вичерпував з нього воду.

Тор почав гребти назад до берега. На носі човна лежало двоє китів, яких Химір спіймав до цього, а тому веслувати було важче, ніж зазвичай.

— Он берег, — показав Химір. — Але до мого дому ще багато миль.

— Ми могли б висадитись тут, — запропонував Тор.

— Тільки якщо ти донесеш мене, човен і двох впійманих китів прямо до помешкання, — відповів знесилений Химір.

— М-м-м... Гарзд.

Тор вистрибнув за борт човна. За мить Химір відчув, як суденце піднялося в повітря. Тор ніс їх на спині — човен, весла, Химіра та китів, — ступаючи по гальці узбережжя.

Коли вони дісталися Химірової домівки, Тор опустив човен на землю.

— Будь ласка, — промовив Тор. — Я приніс тебе додому, як ти й просив. Тепер я хотів би попросити тебе про послугу.

— Яку саме послугу? — запитав Химір.

— Я хочу позичити твій величезний казан — той, в якому ти вариш пиво.

Химір відповів:

— Ти надзвичайний рибалка і дужий гребець. Але йдеться про найліпший пивний казан. У ньому магічним чином вариться найкраще у світі пиво. Я позичу його лише тому, хто зможе розбити мою чашу.

— Не думаю, що це буде складно, — зауважив Тор.

Того вечора вони ласували смаженим м'ясом кита в залі, повній багатоголових гігантів. Усі вони шуміли й веселились, і більшість з них були напідпитку. Коли всі повечеряли, Химір допив останні краплі пива зі своєї чаші й попросив тиші. Він вручив чашу Торіві.

— Розбий її, — сказав він. — Якщо розіб'єш, я віддам тобі казан, в якому варю своє пиво, в подарунок. А якщо не зможеш цього зробити, то тобі кінець.

Тор кивнув.

Гіганти перестали жартувати та співати. Вони звернули свої насторожені погляди на Тора.

Химірова фортеця була побудована з каменю. Тор узяв чашу, зважив по черзі в кожній руці, а тоді щосили пожбурих її в одну із гранітних колон, на яких тримався дах бенкетної зали. Пролунав оглушливий тріск, і повітря заповнив сліпучий пил.

Коли пил осів, Химір піднявся і підійшов до того, що залишилося від гранітної колони. Чаша пройшла через одну колону, а потім через іншу, розтросивши їх на дрібні кам'яні друзки. Вона знайшлась серед уламків третьої колони — трохи припорошена, але не ушкоджена.

Химір підняв свою чашу над головою, і гіганти почали кричати, сміятись, корчити гримаси своїми потворними обличчями і показувати Торові непристойні жести.

Химір повернувся за стіл.

— Бачиш? — сказав він своєму гостю. — Я так і думав, що тобі забракне сили, щоб розбити мою чашу.

Він підняв чашу, і його дружина налила в неї пива. Химір відсьорбнув.

— Кращого пива ви не скуштуєте в житті, — мовив він. — Ну ж бо, дружино, налий іще пива своєму синові та його другові Веору. Вони скуштують найкраще у світі пиво й будуть сумувати, бо доведеться повертатись додому без мого казана, і більше їм не

бачити такого гарного пива. А ще їм буде сумно, бо мені доведеться вбити Веора, оскільки моя чаша не розбилась.

Тор сів за стіл біля Тюра, взяв кусень смаженого китового м'яса і без особливого задоволення почав його жувати. Гіганти гомоніли і галасували, забувши про нього.

Мати Тюра нахилилася, щоб налити у Торову чашу пива.

— Знаєш, — мовила вона впівголоса, — мій чоловік дуже черствий. Він впертий і твердолобий.

— Про мене кажуть те саме, — відповів Тор.

— Ні, — сказала вона так, наче говорила до дитини. — Він справді твердолобий. Настільки, що об його лоб можна розбити найміцніші чаші.

Тор осушив своє пиво. Це справді було найліпше пиво, яке він куштував у своєму житті. Тор встав з-за столу і підійшов до Химіра.

— Можна мені спробувати ще раз? — запитав він.

Почувши це, гіганти в залі засміялися, проте найголосніше сміявся Химір.

— Звісно, можна, — відповів він.

Тор підняв чашу. Він повернувся до кам'яної стіни, зважив чашу в руці раз, другий, а тоді різко крутнувся на підборах і тріснув нею об лоб Химіра.

Уламки чаші один за одним посипались Химіру на коліна.

У залі враз запала тиша — тиша, яку порушило якесь дивне сопіння. Тор озирнувся, щоб зрозуміти, звідки долинає звук, а тоді обернувся і побачив, що у Химіра здригаються плечі. Гігант хлипав — гучно і протяжно.

— У мене відібрали мій найбільший скарб, — протягнув Химір. — Я міг завжди сказати чаші, що хочу елю, і казан сам варив мені найкраще пиво. Більше я ніколи не скажу: «Навари елю, мій казанчику».

Тор промовчав.

Химір поглянув на Тюра і ображено мовив:

— Якщо хочеш, пасинку, забирай казан. Але він величезний і важкий — його може підняти тільки дюжина гігантів. Як гадаєш, тобі стане сил?

Тюр підійшов до казана. Він спробував його підняти раз, другий, але навіть для нього казан виявився надто важким. Тюр поглянув на Тора. Той стенив плечима, вхопив казан за верх і перевернув його так, що сам опинився всередині, а ручки казана дзенькнули йому коло ніг.

Тоді казан разом з Тором почав рухатися. Він посунув до дверей, поки всі багатоголові гіганти у залі тупо спостерігали за цим, пороззявлявши роти.

Химір перестав хлипати. Тюр зиркнув на нього.

— Дякую за казан, — сказав він.

А тоді, заховавшись за рухомим казаном від Химіра, Тюр вислизнув із кімнати.

Тор і Тюр разом вийшли із замку, відв'язали Торових цапів і сіли в Торову колісницю. Тор усе ще тримав казан на спині. Цапи мчали щосили, але в той час як Рикун біг рівно і швидко, хоч і тягнув за собою казан гіганта, Скреготій накульгував і спотикався. Його ногу якось зламали, щоб дістати кістковий мозок, і хоча Тор вправив кістку, цап вже не був таким сильним, як раніше.

Скреготій біг, мекаючи від болю.

— Ми можемо їхати швидше? — запитав Тюр.

— Можна спробувати, — відповів Тор і ляснув цапів батогом, щоб підігнати їх.

Тюр озирнувся.

— Вони женуться за нами, — сказав він. — Гіганти женуться за нами.

Вони справді гналися слідом, з Химіром позаду, який їх підганяв: всі тамтешні гіганти, страшна багатоголова згряя — жителі пустельних земель, потворні та смертоносні. Ціла армія гігантів, яка хотіла одного: повернути свій казан.

— Швидше! — крикнув Тюр.

І саме цієї миті цап на ім'я Скреготій перечепився і впав, колісниця перехилилась і боги вилетіли з неї.

Похитуючись, Тор звівся на ноги. Він скинув казан, поклав його на землю і засміявся.

— Чого ти смієшся? — запитав Тюр. — Їх же сотні.

Тор підняв свій молот Мйольнір.

— Я не спіймав і не вбив змія, — пояснив він. — Принаймні цього разу. Але сотня велетнів — це не погана тому компенсація.

Методично й завзято Тор почав убивати гігантів пустелі одного за одним, поки земля не вкрилася чорно-червоними барвами їхньої крові. Тюр бився однією рукою, але бився відважно, тож того дня він прикінчив свою частку велетнів.

Коли всіх велетнів було вбито, Тор схилився до Скреготія, свого пораненого цапа, і допоміг йому підвестись. Той шкутильгав, і Тор послав свої прокльони Локі, бо саме з його вини цап став кульгавим.

Химіра серед вбитих не було, і це потішило Тюра — він не хотів зайвий раз засмучувати матір.

Тор приніс казан до Асгарда на зібрання богів.

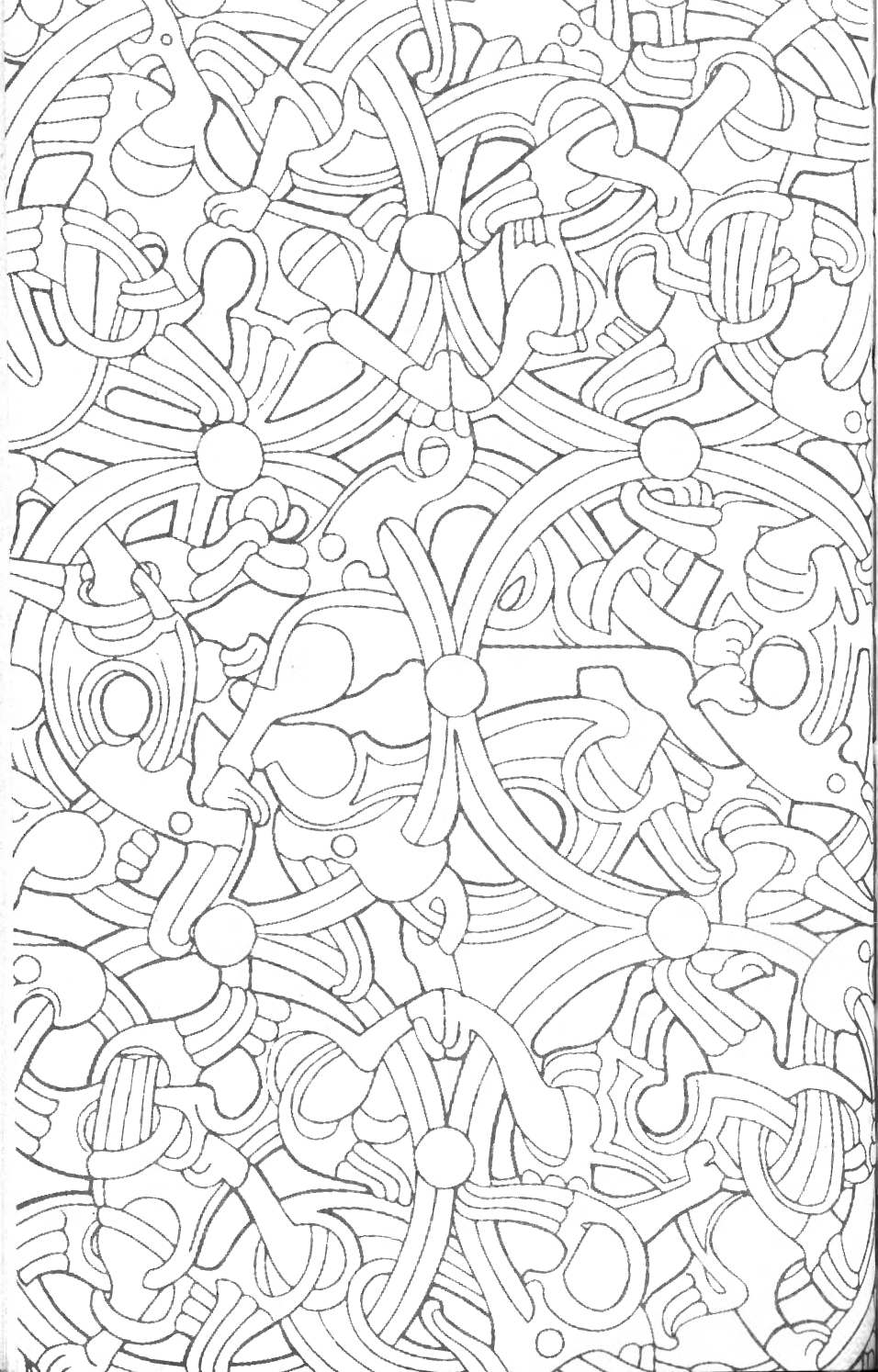
Вони віднесли казан Егірові.

— Будь ласка, — сказав Тор. — Цього пивного казана вистачить на нас усіх.

Морський гігант зітхнув.

— Ви виконали те, що я просив, — відповів він. — Гарзд. Тепер у моїй залі кожної осені відбуватиметься бенкет для богів.

Він дотримав свого слова, і з того часу щороку восени, після збору врожаю, боги п'ють найліпший у світі ель у залі морського гіганта.

СМЕРТЬ БАЛДРА

I

Немає на світі того, хто б не любив сонце. Воно дає нам тепло і підтримує в нас життя; воно розтоплює сніг і лід після лютої зими; воно допомагає рослинам рости, а квітам — квітнути. Воно дарує нам довгі літні вечори, коли небо ні на мить не темніє. Воно рятує нас від холодних днів у середині зими, коли темрява відступає лише на кілька годин, хай навіть у цей час сонце холодне й далеке, мов бліде око мерця.

Обличчя Бальдра світилося як сонце: він був такий вродливий, що освітлював будь-яке місце, до якого наближався. Бальдр був другим сином Одіна. Батько любив його, як і любили всі навколо. Він був найрозумнішим, найспокійнішим та найкрасномовнішим із усіх асів. Коли Бальдр ухвалював рішення, усіх вражали його мудрість і справедливість. Його дім, зала під назвою Брейдаблік, був місцем втіхи, музики та знань.

Дружиною Бальдра була богиня Нанна, й він кохав її і тільки її. У них підростав син Форсеті, й можна було не сумніватись, що він стане таким само мудрим суддею, як його батько. Все було добре в житті та світі Бальдра, крім одного.

Бальдрові снилися жахіття.

Йому снилося, що настає кінець світу і сонце та місяць поїдає вовк. Йому снилися безкінечні страждання і смерть. Снилися темрява і безвихідь. У його снах брати вбивали братів, і більше нікому не можна було довіряти. В цих видіннях він бачив, як у світі настає нова доба — доба сум'яття й убивств. Бальдр прокидався після цих снів у сльозах, засмучений і стривожений.

Він пішов до богів і розповів їм про свої кошмари. Боги не знали, як тлумачити такі сни, і їх теж це схвилювало — усіх богів, окрім одного.

Почувши, що Бальдр розповідає про нічні жахи, Локі усміхнувся.

Одін вирушив у мандри, щоб дізнатися причину синових снів. Він одягнув свій сірий плащ і крислатого капелюха, й коли люди питали, як його звать, то називався Мандрівником, сином Воїна. Ніхто не знав відповідей на його запитання, але йому розповіли про провидицю — ворожку, яка тлумачила будь-які сни. Вона могла б йому допомогти, але вже давним-давно померла.

Могила ворожки була на краю світу. За нею на сході простягалось царство мерців, що померли не в бою, яким правила Хель, донька Локі та велетки Ангрбоди.

Одін рухався на схід, доки не дістався могили.

Бог-отець був наймудрішим з асів і віддав око за те, щоб отримати більше мудрості.

Він став біля могили на краю світу й зачитав найтемніші з рун та звернувся до стародавніх, давно забутих сил. Він щось спалював на могилі й нашіптував,

чаклував і творив заклинання. По обличчю Одіна шмагнув штормовий вітер, а коли він стих, по той бік вогню постала жінка, обличчя якої приховували тіні.

— Мандрівка з царства мертвих видалась важкою, — мовила вона до Одіна. — Мене тут поховали так давно. Моя могила бачила і дощ, і сніг. Я не знаю хто ти, чоловік-що-воскресив-мене. Як тебе звать?

— Мене звать Мандрівник, — назвався Одін. — А батька мого звали Воїн. Розкажи мені новини з царства Хель.

Мертва ворожка вп'ялась у нього очима.

— Скоро до нас прийде Бальдр, — сказала вона. — Ми варимо для нього мед. Земний світ порине у скорботу, зате у світі мертвих настане справжнє свято.

Одін запитав, хто вб'є Бальдра, і відповідь провидиці його вразила. Він запитав, хто помститься за Бальдра, і її відповідь його спантеличила. Він запитав, хто тужитиме за Бальдром, і вона витріщилася на нього з-поза власної могили, наче щойно побачила його вперше.

— Ти не Мандрівник, — сказала провидиця. Її темні очі зблиснули, а лице набуло нового виразу. — Ти Одін — той, хто давним-давно приніс самого себе в жертву.

— А ти не ворожка. Ти та, кого за життя називали Ангрбодою, — коханка Локі й мати Хель, Йормунганда — змія Мідгарда та вовка Фенріра, — відповів Одін.

Мертва велетка всміхнулася.

— Вертайся додому, малий Одіне, — сказала вона. — Втікай, біжи хутко до своєї зали. Більше ніхто зі мною не побачиться, доки мій чоловік Локі не

звільниться зі своїх оков, щоб повернутися до мене, коли наблизиться нищівний Рагнарьок, «доля богів».

На цих словах вона розчинилася в п'їтми.

Одін залишив могилу. На серці в нього було важко, а в голові роїлися думки. Навіть боги не могли змінити свою долю, тож якщо він хотів врятувати Бальдра, то мав вдатися до хитрощів та сторонньої допомоги. Але його турбувала ще одна річ, яку сказала мертва велетка.

«Чому вона говорить, що Локі звільниться з оков? – міркував Одін. – Локі ж не закутий».

«Принаймні поки що», – подумав він згодом.

II

Одін тримав свої думки при собі, але розповів Фрігг, своїй дружині й матері богів, що сні Бальдра були пророчими і дехто бажає їхньому синові зла.

Фрігг задумалась. Вона була винахідливою людиною, а тому згодом промовила:

– Я в це не вірю. Не можу повірити. Немає на світі того, хто б ненавидів сонце, а з ним тепло і життя, яке воно дарує землі, а отже, не може бути, щоб хтось ненавидів мого сина, прекрасного Бальдра.

І вона вирушила в мандри, щоб у цьому пересвідчитись.

Фрігг ходила по землі й у всього, що траплялось їй на шляху, брала клятву не завдавати шкоди прекрасному Бальдру. Вона звернулася до вогню, і він

пообіцяв не пекти його; вода дала клятву не топити його; залізо та інші метали присягнулися не різати його. Каміння пообіцяло не залишати синців на його шкірі. Фрігг зверталась до дерев, до звірів, до птахів, до всього, що плазує, літає чи ходить, і все суще пообіцяло, що його вид ніколи не завдасть шкоди Бальдру. Дереву поклялися, кожне за свій вид, — дуб і ясен, сосна і бук, береза і ялина, — що ніхто з них не зможе поранити Бальдра своєю деревиною. Вона викликала хвороби і поговорила з ними — кожна хвороба та болячка, яка могла завдати болю чи шкоди людині, погодилась ніколи не торкатися Бальдра.

Фрігг не оминула нічого суцього, крім омели — рослини, яка оселяється на деревах. Омела здалася їй надто дрібною, молодою та непоказною, тож вона пройшла повз.

І коли всі дали клятву не шкодити її синові, Фрігг повернулася в Асгард.

— Бальдр у безпеці, — сказала вона асам. — Ніщо не завдасть йому шкоди.

Однак у її словах засумнівалися всі, навіть Бальдр. Тоді Фрігг підняла камінь і жбурнула його у свого сина. Камінь відскочив від нього.

Бальдр радісно засміявся, і здалося, ніби виглянуло сонце. Боги всміхнулись, а тоді один за одним почали кидати свою зброю в Бальдра. Кожен бог був здивований і вражений. Мечі його не торкались, списи не протикали плоть.

Усі боги були потішені та спокійні за Бальдра. Тільки два обличчя в Асгарді не світилися від радості.

Першим був Локі, який не усміхався й не сміявся. Він дивився, як боги рубали Бальдра сокирами та мечами, скидали на нього величезні валуни або намагалися вдарити величезними вузлуватими палицями і сміялися, коли палиці, мечі, камені та сокири минали його або тільки доторкалися, як м'які пір'їнки. Локі задумався, а тоді відійшов у тінь.

Другим був Хьод — сліпий брат Бальдра.

— Що відбувається? — запитав сліпий Хьод. — Прошу, скажіть мені хто-небудь, що відбувається.

Але ніхто не відповів Хьоду. Він чув, як навколо всі веселяться та радіють, і мріяв приєднатися до святкування.

— Ти, мабуть, дуже пишаєшся своїм сином, — озвалася якась привітна жіночка до Фрігг.

Фрігг не впізнала жінку, але та просто сяjala, коли дивилася на Бальдра, а Фрігг і справді пишалася своїм сином. Зрештою, його любили всі.

— Та чи вони його, бідненького, не покалічать часом? Якщо будуть так у нього все кидати? Якби я була його матір'ю, то переживала б за свого синочка.

— Не покалічать, — відповіла Фрігг. — Бальдра не може поранити жодна зброя. Не торкнеться жодна хвороба. Жоден камінь. Жодне дерево. Я взяла клятву в усього на світі, що тільки здатне завдати шкоди.

— Це добре, — відповіла привітна жіночка. — Я рада. Але ти впевнена, що нічого не пропустила?

— Анічогісінько, — запевнила Фрігг. — Я обійшла всі дерева. Минула тільки омелу — це така повзуча рослина, яка в'ється по дубах на заході Вальхалли.

Але вона надто молода і мала, щоб чимось нашкодити. З омели не зробиш палицю.

— Нічого собі, — мовила привітна жіночка вражено. — Омела, кажеш? Що ж, якщо чесно, я б і сама не галяла на неї часу. Надто вже вона дрібна.

Фрігт здалося, що ця привітна жіночка їй когось нагадує, але вона не встигла поміркувати, хто б то міг бути, бо Тюр саме підняв своєю здоровою рукою величезну каменюку, підніс її над головою, а тоді звалив на груди Бальдра. Камінь розсипався на пил, навіть не торкнувшись сяючого бога.

Коли Фрігт обернулася, щоб поговорити з незнайомкою, її вже не було, і богиня більше про неї не думала. Принаймні тоді.

Локі, тепер у власній подобі, рушив на захід Вальхалли. Він зупинився біля великого дуба. То тут, то там із нього звисали покручені пучки зеленого листя омели та її білі бліді плоди, які здавалися ще більш непримітними поряд з величчю дуба. Вони проростали просто з кори. Локі оглянув ягоди, стебла і листя. Він подумав, що Бальдра можна було б отруїти ягодами омели, але це здалося йому надто простим і очевидним.

Якщо вже й шкодити Бальдру, то так, щоб це зачепило якомога більше людей.

III

Сліпий Хьод стояв осторонь. Дослухаючись до веселощів і радісних криків, що долинали з галявини,

він зітхнув. Хьод був сліпим, але сильним, одним із найсильніших богів, і зазвичай Бальдр старався його до всього залучати. Але цього разу про нього забув навіть брат.

— Щось ти сумний, — сказав знайомий голос. Це був Локі.

— Мені дуже прикро, Локі. Всі навколо так гарно проводять час. Я чую, як вони сміються. І Бальдр, мій любий брат, здається дуже щасливим. Я теж хотів би приєднатися до свята.

— Так це легко виправити. Немає нічого простішого, — відповів Локі.

Хьод не бачив виразу його обличчя, але голос Локі звучав так лагідно, так по-дружньому. Крім того, всі боги знали, що Локі був мастак до вигадок.

— Простягни долоню.

Хьод послухався. Локі стиснув щось у Хьодових пальцях.

— Це маленький дерев'яний дротик, який я сам зробив. Я підведу тебе близько до Бальдра, допоможу прицілитись, і ти кинеш у нього дротик. Кинь його щосили. Тоді всі боги засміються, а Бальдр знатиме, що навіть його сліпий брат долучився до загального свята.

Локі повів Хьода крізь натовп, туди, звідки линув гомін.

— Ось, — мовив Локі. — Стань тут, це гарне місце. Коли я тобі скажу, кинеш дротик.

— Але ж це лише маленький дротик, — зауважив Хьод сумно. — Я хотів би кинути спис або каменюку.

— Вистачить і маленького дротика, — сказав Локі. — У нього досить гострий наконечник. Кинеш його так, як я тобі показав.

Почулись оплески та сміх: Торова палиця з вузлуватого колючого дерева, на́шпигована гострими залізними цвяхами, полетіла Бальдрові в обличчя. Та в останню мить вона відскочила вгору і пролетіла в нього над головою, через що здалося, ніби Тор танцює. Усе це було дуже смішно.

— Давай! — шепнув Локі. — Кидай, поки вони сміються.

Хьод кинув дротик з омели, як йому й було велено. Він сподівався, що почує оплески та сміх. Але ніхто не сміявся і не аплодував. Запала тиша, яку порушували тільки зойки і тихе перешіптування.

— Чому ніхто мені не аплодує? — запитав сліпий Хьод. — Я ж кинув дротик. Він не був великий чи важкий, але ви мали його бачити. Бальдре, брате мій, чому ти не смієшся?

Цієї миті Хьод почув голосіння — гучне, пронизливе та страшне, — і вмить упізнав цей голос. То була його мати.

— Бальдре, сину мій! О Бальдре, мій синочку, — голосила вона.

Тоді Хьод зрозумів, що його дротик влучив у ціль.

— Як це жахливо, як це сумно. Ти вбив свого власного брата, — сказав Локі.

Та його голос навіть на йоту не був сумним.

IV

Бальдр лежав мертвий, пронизаний дротиком з омели. Боги зібралися навколо — вони ридали, заливаючи сльозами одяг. Один сказав тільки:

— Не мстіться Хьодові. Пізніше. Не зараз. Не тут. Ми зараз у місці святого покою.

Фрігт мовила:

— Хто з вас хоче вирушити до Хель, щоб здобути мою прихильність? Можливо, вона дозволить Бальдру повернутися в наш світ. Навіть Хель не може бути настільки жорстокою, щоб залишити його в себе...

Вона задумалась: все-таки Хель була донькою Локі.

— Ми запропонуємо їй викуп за повернення Бальдра. Чи є серед вас той, хто бажає поїхати до царства Хель? Він може не повернутись.

Боги переглянулися. А тоді один із них підняв руку. Це був посланець Одіна Гермод, якого звали Моторним, — найшвидший і найвідчайдушніший серед молодих богів.

— Я піду до Хель, — сказав він. — Я поверну прекрасного Бальдра.

Боги привели Слейпніра — восьминоногого коня Одіна. Гермод осідлав його і приготувався їхати далеко-далеко під землю, щоб зустрітися з Хель у її великій залі, куди приходять самі мерці.

Поки Гермод занурювався в темряву, боги готувалися до поховання Бальдра. Вони поклали тіло бога на його корабель «Рінгхорн». Боги хотіли спустити корабель на воду і спалити труп Бальдра, але

не змогли зрушити судно з берега. Кожен штовхав і тужився, навіть Тор, але корабель як був на березі, так і залишився. Тільки Бальдр міг спустити свій корабель, але його більше не було серед живих.

Боги послали по велетку Хюррокін, яка приїхала до них на гігантському вовкові, а за віжки їй слугували змії. Вона підійшла до носа корабля і щосили штовхнула: корабель спустився на воду, але поштовх виявився настільки сильним, що колоди, на яких стояло судно, спалахнули, земля затряслась і здійнялися страшні хвилі.

— Мабуть, її варто вбити, — мовив Тор, який досі не міг заспокоїтись після невдачі з кораблем, і вхопився за руків'я свого молота Мйольніра. — Вона проявляє неповагу.

— Нічого подібного ти не робитимеш, — відрізали інші боги.

— Мені все це не подобається, — сказав Тор. — Я скоро когось вб'ю — просто, щоб зняти напругу. От побачите.

Четверо богів принесли на берег тіло Бальдра; восьмеро ніг пройшли повз юрбу. Один, з воронами на кожному плечі, стояв на чолі натовпу плакальників, а за ним тулилися валькірії та аси. На похороні Бальдра були крижані й гірські велетні; були навіть гноми, вправні майстри із глибоких підземель — все суще оплакувало смерть Бальдра.

Дружина Бальдра Нанна побачила, як повз проносять тіло її чоловіка. Вона заголосила так, що її серце не витримало — богиня впала мертвою на березі. Її віднесли до похоронного багаття і поклали

поряд із тілом Бальдра. На знак пошани Один поклав на багаття свій браслет Драупнір; це був чудесний браслет, зроблений для нього гномами Брокком та Ейтрі, з якого кожних дев'ять днів стікало вісім браслетів такої ж цінності та краси. Після цього Один прошептав у мертво вуха Бальдра таємницю, але що то була за таємниця, знатимуть тільки вони з Бальдром.

Коня Бальдра при повному параді привели до вогнища і принесли в жертву, щоб він служив своєму господарю на тому світі.

Тоді боги розпалили багаття. Воно спалахнуло, поглинаючи тіло Бальдра і тіло Нанни, поглинаючи його коня і його речі.

Бальдрове тіло палало, мов сонце.

Тор став перед похоронним багаттям і здійняв над головою Мйольнір.

— Проголошую це багаття освяченим, — виголосив він, сердито зиркаючи на велетку Хюррокін, яка, на думку Тора, досі не виявляла відповідної поваги.

Літ, один із гномів, став поперед Тора, щоб краще роздивитися похоронне багаття, і роздратований громовержець копняком відправив його просто в полум'я. Від цього Тору стало трохи легше на душі, а решті гномів значно важче.

— Мені це все не подобається, — сказав Тор роздратовано. — Анітрішки не подобається. Сподіваюся, Гермод Моторний вже домовляється з Хель. Що швидше Бальдр оживе, то краще буде для всіх нас.

V

Гермод Моторний їхав дев'ять днів і дев'ять ночей, не спиняючись на перепочинок. Що глибше він спускався, то густішою ставала темрява: понурі сутінки переростали в темну ніч, а згодом у суцільну, чорну як смола п'їтьму. Не було видно нічогісінько — тільки десь вдалині сяяло щось золоте.

Він під'їжджав усе ближче і ближче, й те світло ставало чимраз яскравішим. Це виблискувало золотом, яким був вистелений міст через річку Гьйоль. Саме цим мостом проходили всі померлі.

Гермод притримав Слейпніра, і кінь поволі поніс його через міст, який хитався і здригався під ними.

— Як тебе звати? — запитав жіночий голос. — Якого ти роду? І що ти робиш у Царстві мертвих?

Гермод не відповів.

Він перебрався по мосту на протилежний берег, де стояла дівчина. Вона була бліда, але дуже гарна, і дивилася на нього так, немов у своєму житті не бачила нічого подібного. Дівчину звали Модгуд, і вона була охоронцем моста.

— Вчора через цей міст пройшло стільки мерців, що вистачило б на п'ять королівств, але від тебе одного міст хитався більше, ніж від них усіх, хоча людей і коней там було стільки, що не злічити. Я бачу в тебе під шкірою червону кров. Ти не такого кольору, як мертві, — вони сірі та зелені, білі й сині. Під твоєю шкірою тече життя. Хто ти? Навіщо ти прямуєш до Хелю?

— Я Гермод, — назвав себе юнак, — син Одіна. Я прибув до Хелю на Одіновому коні, щоб знайти Бальдра. Не пам'ятаєш, ти його бачила?

— Кожен, хто бачив Бальдра, не зможе його забути, — відповіла Модгуд. — Прекрасний Бальдр перетнув цей міст дев'ять днів тому. Він пішов до великої зали Хелю.

— Дякую тобі, — промовив Гермод. — Саме туди я і вирушу.

— Зала розташована нижче, на північній стороні, — сказала йому дівчина. — Просто спускайся і їдь на північ. Там ти й побачиш браму Хелю.

Гермод поїхав далі. Він спускався дорогою на північ, аж доки не побачив перед собою величезну високу стіну та браму — вищу за будь-яке дерево. Гермод спішився і підтягнув попругу, а потім знову скочив на коня і, міцно притиснувшись до сідла, почав підганяти Слейпніра. Перед самою брамою той стрибнув — так, як досі не стрибав жоден кінь, — і перестрибнув її, вдало приземлившись з іншого боку, у царстві Хель, де не ступала нога живої людини.

Гермод спрямував коня до великої зали мертвих, перед нею спішився і зайшов усередину. Його брат Бальдр сидів на чолі стола як почесний гість. Він був блідий; його шкіра мала колір сірого дня, коли не визирає сонце. Бальдр пив мед Хель і пригощався її стравами. Помітивши Гермода, він запросив його сісти поряд і провести ніч із ним за цим столом. З іншого боку від Бальдра сиділа його дружина Нанна, а біля неї — не в найліпшому настрої, — гном на ім'я Літ.

У світі Хель ніколи не сходить сонце, а відтак не буває дня.

Гермод поглянув у протилежний кінець зали і побачив жінку своєрідної зовнішності. Права частина її тіла мала шкіру звичайного кольору, а от ліва була темною і спотвореною, немов у трупа, який вже тиждень провисів на дереві десь у лісі чи пролежав у снігу, а потім відтанув. Гермод зрозумів, що це й є Хель, донька Локі, яку Бог-отець призначив правити Царством мертвих.

— Я прийшов по Бальдра, — звернувся Гермод до Хель. — Мене прислав сам Один. Весь світ тужить за Бальдром. Ти мусиш повернути його нам.

Хель ніяк не відреагувала на сказане. Її очі — одне живе, зелене, друге мертво, запале — прикипіли до Гермода.

— Я Хель, — сказала вона просто. — Мертві приходять до мене, і назад до живих вони не повертаються. Чому я маю відпустити Бальдра?

— Усе за ним тужить. Це горе об'єднує нас усіх — богів і крижаних велетнів, гномів і альвів. За ним тужать тварини та дерева. Навіть метали плачуть. Каміння мріє, щоб відважний Бальдр повернувся на землі, де світить сонце. Відпусти його.

Хель не відповіла. Вона поглянула на Бальдра своїми різними очима й зітхнула.

— Він — найпрекрасніше створіння на світі й, мабуть, найкраще з усіх, що відвідали моє царство. Однак якщо ти кажеш правду і весь світ справді тужить за Бальдром, якщо все суще його любить, то я поверну його вам.

Гермод кинувся до її ніг.

— Це так великодушно з твого боку! Дякую! Дякую, о велика королево!

Хель поглянула на нього згори вниз.

— Підведись, — мовила вона. — Я не казала, що сама його поверну. Це твоє завдання, Гермоде. Піди й запитай їх. Всіх богів і гігантів, все каміння і всі рослини. Запитай усе суще. І якщо все на світі тужитиме за Бальдром і бажатиме, щоб він повернувся, я віддам його асам і він знову побачить світло дня. Проте якщо хоча б одне створіння не ридатиме або виступить проти Бальдра, він залишиться зі мною.

Гермод звівся на ноги. Бальдр провів його до виходу з зали і передав для Одіна браслет Драупнір як доказ того, що Гермод побував у Хелі. Нанна передала лляну сукню для Фрігт і золотий перстень для Фулли, її служниці. Літ просто кривлявся і показував непристойні жести.

Гермод осідлав Слейпніра. Цього разу брама Хелю відчинилася перед ним, і він рушив назад тією ж дорогою, якою прийшов. Гермод перетнув по мосту річку і незабаром знову побачив світло дня.

В Асгарді Гермод повернув Богові-отцю Одіну браслет Драупнір і розповів про все, що трапилось, і все, що він бачив.

Поки Гермод був у підземному царстві, в Одіна з'явився син, який мав зайняти місце Бальдра; цього сина звали Валі й він народився від богині Рінд. В перший день свого життя малюк знайшов і вбив Хьода. Це була помста за смерть Бальдра.

VI

Аси розіслали посланців по всьому світу. Посланці асів летіли мов вітер і питали все суще, що стрічалося на їхньому шляху, чи воно тужило за Бальдром, бо від цього залежало, чи відпустять його зі світу Хель. Тужили жінки й чоловіки, тужили діти й тварини. Птахи, що ширяли в повітрі, сумували за Бальдром, як і земля, дерева й каміння – навіть метали, що зустрілись посланцям, оплакували Бальдра, як плаче холодний залізний меч, коли його приносять із пекучого морозу до сонця і тепла.

Все суще тужило за Бальдром.

Посланці поверталися з завдання, сповнені відчуття неймовірної радості та перемоги. Бальдр скоро повернеться до асів.

Вони спинилися перепочити на виступі гори біля печери. Посланці їли свої припаси, пили мед, жартували і сміялись.

– Хто там? – озвався голос зсередини печери, і перед посланцями з'явилася стара велетка.

Було в ній щось знайоме, але ніхто із присутніх не міг зрозуміти, що саме.

– Я Токк, – назвала вона себе, а «Токк» означає «вдячність». – Що ви тут робите?

– Ми посланці асів, і запитували все суще, чи воно тужить за померлим Бальдром. Прекрасним Бальдром, якого убив власний сліпий брат. Ми з'ясували, що кожен сумує за Бальдром так, як сумував би за сонцем на небі, якби йому не судилося більше світити. І кожен з нас за ним тужить.

Велетка почухала носа, прокашлялась і плюнула на камінь.

— Стара Токк не тужитиме за Бальдром, — відрізала вона. — Живий чи мертвий, син старого Одіна приніс мені саме лише нещастя і турботи. Я рада, що Бальдра взяла могила. Туди йому й дорога. Нехай залишається з Хель.

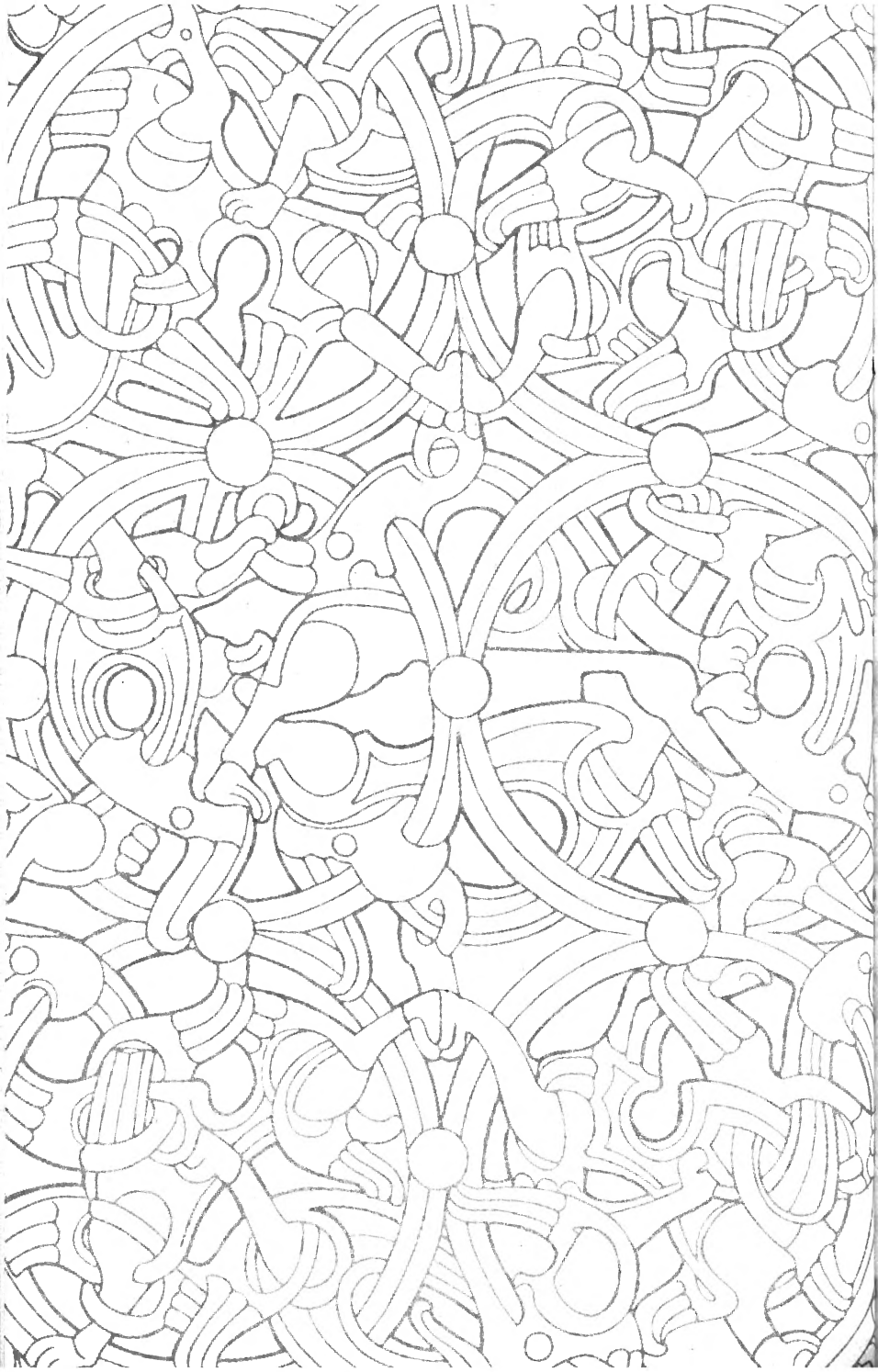
На цих словах вона почовгала назад у п'їтьму печери і зникла з очей.

Посланці повернулись до Асгарда і розповіли богам про те, що бачили, і про те, що їм не вдалося виконати завдання, оскільки знайшлося одне створіння, яке не тужило за Бальдром і не бажало, щоб він повернувся: цим створінням була стара велетка в гірській печері.

Вони також нарешті зрозуміли, кого стара Токк їм нагадувала: вона рухалась і розмовляла зовсім як Локі, син Лаувейї.

— Гадаю, це справді був замаскований Локі, — мовив Тор. — Певно, що Локі. Куди ж без нього.

Тор взяв свій молот Мйольнір і зібрав групу богів, щоб вирушити на пошуки Локі, якому вони мали помститись, але лукавого витівника ніде не було. Він ховався далеко від Асгарда, безмірно радіючи з власної кмітливості і чекаючи, поки вщухне метушня.

ОСТАННІ ДНІ ЛОКІ

I

Бальдр був мертвий, і боги досі оплакували цю втрату. Вони сумували, а тому безперервно лились сірі дощі й землі оповила скорбота.

Повернувшись із чергової мандрівки в далекі краї, Локі не розкався.

Настав час осіннього бенкету в залі Егіра, де боги й альви збиралися, щоб почастуватись свіжим елем морського гіганта, звареним у казані, який Тор давним-давно приніс із Країни велетнів.

Був серед них і Локі. Він випив забагато Егірового елю, налигався так, що перейшов від веселощів, жартів і вигадок до важких похмурих дум. Коли Локі почув, як боги нахваляють Егірового слугу Фімафенга за його спритність і старанність, він вискочив з-за столу і штрикнув Фімафенга ножем, від чого той помер.

Налякані боги вивели Локі з бенкетної зали в п'їтьму.

Спливав час. Бенкет тривав, але вже не так весело.

Біля дверей зчинилась колотнеча, і коли боги та богині обернулися в той бік, щоб поглянути, що сталося, вони побачили Локі. Він повернувся на бенкет і тепер стояв біля входу в залу і дивився на них, а його обличчя розплилось в уїдливій посмішці.

— Тобі тут не раді, — сказали боги.

Локі пропустив це повз вуха. Він підійшов до того місця, де сидів Одін.

— Боже-отче. Ми з тобою поріднилися давним-давно, чи не так?

Одін кивнув.

— Так.

Локі посміхнувся ще ширше.

— Хіба ти не присягався тоді, о великий Одіне, що питимеш за бенкетним столом, тільки якщо Локі, твій названий брат, питиме разом з тобою?

Сіре зряче око Одіна втупилося у зелені оченята Локі, а потому Бог-отець відвернувся.

— Нехай вовчий батько частується з нами, — прохрипів Одін, а тоді наказав своєму синові Відару поспунутись, щоб Локі міг сісти поряд.

Локі вишкірився — злостиво й задоволено. Він знову послав по Егірів ель і випив усе до дна.

Тієї ночі Локі образив по черзі всіх богів і богинь. Він називав богів боягузами, а богинь — легковірними та гулящими. Часточки правди у кожній образі якраз вистачало, щоб поранити. Він називав присутніх дурнями, нагадуючи їм про речі, які вони вважали давно забутими. Він глумився і знущався, згадував старі образи і не переставав псувати всім настрої, аж поки на бенкет не прийшов Тор.

Громовержець припинив розмову дуже просто: він пригрозив взятись за Мйольнір, щоб стулити паршиву пельку Локі назавжди і відправити його у Хель, прямо до зали мертвих.

Тоді Локі залишив бенкет, але перш ніж чванливо вивалитись із зали, він повернувся до Егіра.

— Ти зварив гарний ель, — сказав Локі морському велетню. — Але осіннього бенкету тут більше не буде. Цю залу охопить полум'я; язики вогню знімуть шкіру із твоєї спini. У тебе заберуть все, чим ти дорожиш. Присягаюсь.

І він залишив богів Асгарда у залі, а сам поринув у п'ятьму.

II

Наступного ранку Локі протверезів і почав думати про те, що накоїв минулої ночі. Він не відчував сорому, бо таке почуття було йому не відоме, але розумів, що зайшов зі своїми кпинами над богами надто далеко.

У Локі був дім на горі біля моря, і він вирішив перечекати там, поки боги про нього забудуть. Будинок стояв на вершині гори і мав двері з чотирьох сторін, завдяки чому Локі міг бачити наближення небезпеки з будь-якого боку.

Вдень Локі перетворювався на лосося і ховався у заводі біля підніжжя водоспаду Франангр — високого каскаду, який спадав по гірському схилу. Струмок з'єднував заводь із маленькою річкою, а вже та річка впадала у море.

Локі любив будувати плани і контрплани. Він розумів, що в подобі риби перебуває у відносній безпеці. Боги не могли просто так спіймати лосося у воді.

Але згодом Локі опосіли сумніви. Він подумав: «Можливо, є якийсь спосіб спіймати рибу в глибокій заводі під водоспадом?»

Як би він сам, найспритніший, найпідступніший хитрун, спіймав лосося?

Локі взяв клубок кропив'яної пряжі й почав плести з неї рибальську сіть — першу таку сіть на світі. *«Що ж, — думав він, — якби я скористався цією сіттю, то зміг би спіймати лосося».*

«А тепер, — вирішив Локі, — треба придумати контрплан: що я робитиму, якщо боги сплетуть таку сіть?»

Він оглянув свій витвір.

«Лососі вмійуть стрибати, — подумав він. — Вони можуть плисти проти течії, навіть долати водоспади. Я можу перестрибнути через сіть».

В цей час щось привернуло його увагу. Локі визирнув з одних дверей, а потім з інших. Він остовпів: боги піднімалися на гірський схил і були вже майже біля його дому.

Локі кинув сіть у вогонь і з задоволенням простежив, як вона згоріла. Тоді занурився у водоспад Франангр. Локі в подібі срібного лосося понесло каскадом, і він зник у глибокій заводі біля підніжжя гори.

Аси дісталися дому Локі на вершині гори. Вони стали біля кожних дверей, щоб відрізати Локі шлях до втечі, на випадок, якщо він досі був всередині.

Квасір, наймудріший із богів, зайшов крізь перші двері. Одного разу Квасіра вбили, а з його крові зварили мед, але тепер бог повернувся у світ живих. Поглянувши на вогонь і недопиту чашу вина, він зрозумів, що Локі був тут лише за кілька хвилин до їхнього приходу.

Однак ніщо не вказувало на те, куди Локі подівся. Квасір придивився до неба, а тоді опустив очі на підлогу та вогнище.

— Втік, шмаркатий пройдисвіт, — резюмував Тор, увійшовши крізь інші двері. — Він міг перетворитися на що завгодно. Ми нізащо його не знайдемо.

— Не гарячкуй, — сказав Квасір. — Поглянь.

— Це ж просто попіл, — відповів Тор.

— Але подивись, якої він форми, — мовив Квасір.

Зігнувшись, він торкнувся попелу на підлозі біля вогнища, понюхав його і поклав на язик.

— Це попіл від мотузки, яку спалили у цьому вогнищі. Мотузки, схожої на кропив'яну шворку, моток якої лежить отам в кутку.

Тор закотив очі.

— Не думаю, що попіл від згорілої мотузки допоможе нам знайти Локі.

— Не думаєш? Але ж поглянь на візерунок — це ромби, складені хрест-навхрест. При цьому вони абсолютно однакові.

— Квасіре, ти витрачаєш весь наш час, милуючись формами, яких набув попіл. Це дурість. Кожна хвилина, яку ми проводимо за спогляданням попелу, — це час, за який Локі тікає все далі й далі.

— Можливо, ти маєш рацію, Торе. Але для того, щоб зробити в мотузці такі рівні квадратики, потрібно чимось їх розділити — наприклад, он тим шматком дошки, що валяється на підлозі в тебе біля ніг. Щоб плести, треба було б прив'язати один кінець мотузки до чого-небудь — наприклад, до тієї палиці, що стирчить отам з підлоги. Після цього мотузку

можна зв'язувати і переплітати, так щоб одна частина шнура утворила... Хм... Цікаво, як Локі це назвав. Я називатиму це *сіткою*.

— Чого ти досі щось там собі мимриш? — запитав Тор. — Чого ти витріщаєшся на попіл, палиці та дошки, коли ми могли б уже гнатися за Локі? Квасіре! Поки ти міркуєш і верзеш дурниці, Локі від нас втікає!

— Гадаю, така сіть чудово підійшла б для ловлі риби, — промовив Квасір.

— З мене досить твоїх балачок, — зітхнув Тор. — Добре, нехай ця штука — для риболовлі. І що з того? Мабуть, Локі зголоднів і хотів наловити собі риби на обід. Локі вигадує різні штуки — в цьому нема нічого дивного. Він завжди був кмітливим. Тому ми його й терпіли.

— Ти правильно говориш. Але постав себе на місце Локі: чому б ти спочатку придумав риболовну сіть, а потім вкинув її у вогонь, дізнавшись, що сюди йдемо ми?

— Тому що... — почав Тор, звівши брови і замислившись так напружено, що над гірськими вершинами прокотився грім. — Е...

— Еге ж. Тому що не хотів би, щоб ми її тут знайшли. А не хотів би тому, що ми, боги Асгарда, могли б використати цю сіть проти тебе.

Тор повільно кивнув.

— Зрозуміло, — сказав він.

Тоді додав:

— Мабуть, так.

І зрештою протягнув:

— Отже, Локі...

— ... ховається у глибокій заводі біля підніжжя водоспаду в подібі риби. Саме так! Я знав, що ти зрештою скумекаєш, Торе.

Тор охоче закивав. Він не зовсім розумів, як Квасір дійшов цього висновку, споглядаючи попіл на підлозі, але зрадів, що тепер вони знають, де ховається Локі.

— Я спущусь туди, до заводі, зі своїм молотом, — сказав Тор. — І тоді я... Тоді я...

— Нам треба буде спуститись туди з сіттю, — уточнив Квасір.

Він взяв решту кропив'яної шворки і шматок дошки для поділу сітки на частини, прив'язав кінець шворки до палиці й почав накручувати її, переплітаючи мотузку. Потім показав, як це робиться, іншим богам, і незабаром вже вони всі плели та в'язали. Квасір скріплював зроблені сіті одна з одною, поки сіть не сягнула розміру заводі, й тоді боги спустилися по гірському схилу до підніжжя водоспаду.

Там, де заводь розливалась, витікав струмок. Цей струмок впадав у море.

Спустившись до підніжжя водоспаду Франангр, боги розгорнули зроблену ними сіть. Вона була величезна та важка, і настільки довга, що простягалася від одного краю заводі до іншого. Щоб підняти один кінець сіті, знадобилися усі воїни асів, а інший кінець тримав Тор.

Боги почали з одного краю заводі прямо під водоспадом і пройшлися до іншого боку. Але вони нічого не впіймали.

— Там явно щось живе на глибині, — сказав Тор. — Я відчув, як сіть його торкнулась. Але воно пірнуло глибше, в мул, і сіть пройшла над ним.

Квасір замислено почухав підборіддя.

— Нічого. Ми спробуємо ще раз, але цього разу притиснемо низ сіті, — запропонував він. — Так щоб нічого не змогло з-під неї утекти.

Боги назбирали важких каменів з дірками і прив'язали кожен камінь, як тягарець, до низу сіті.

І знову вони побрели у заводь.

Локі був задоволений собою, коли боги зайшли до заводу вперше. Він просто пірнув на мулисте дно, протиснувся між двох пласких каменів і чекав, доки сіть пройде над ним.

Тепер же він хвилювався. На глибині, в холодній темряві, Локі почав міркувати.

Він не міг перетворитися на щось інше, не виходячи з води, а навіть якби зміг, його б помітили боги. Ні, безпечніше було залишатись у подобі лосося. Але як лосось він потрапив у пастку. Йому потрібно було зробити те, чого боги не очікуватимуть. Вони сподіваються, що він попливе у відкрите море — там йому нічого не загрожуватиме, хоч його й легко буде помітити і зловити в річці, що з'єднує заводь із затокою.

Боги не очікуватимуть, що він попливе туди, звідки прийшов. Вгору по водоспаду.

Боги тягли свою сіть по дну заводу.

Вони зосередилися на тому, що відбувалося на глибині, а тому здивувалися, коли побачили, як величезна срібна рибина, більша за будь-якого відомого їм лосося, перестрибнула сіть, крутнувши хвостом,

і поплила проти течії. Величезний лосось плив угору по водоспаду, стрибнувши, попри силу тяжіння, так, ніби його підкинули у повітря.

Квасір крикнув асам, наказавши розбитись на дві групи — по одній з кожного боку сіті.

— Він не затримається у водоспаді надовго. Там надто небезпечно. Його єдиний шанс — це дістатися моря. Отже, ви будете рухатися двома групами, протягуючи між собою сіть. Тим часом ти, Торе, — вів далі Квасір, — брестимеш посередині, й коли Локі знову вдасться до свого трюку з перестрибуванням сіті, ти маєш вихопити його з повітря так, як це робить ведмідь, коли полює на лосося. Але не відпускай його. Він спритний.

Тор сказав:

— Я бачив, як ведмеді ловлять лососів, що вистрибують із води. Я сильний і швидкий, як ведмідь. Впраюсь.

Боги почали тягти сіть вгору по течії до того місця, де зачався величезний срібний лосось. Локі планував і перебирав варіанти.

Коли сіть наблизилась, Локі зрозумів, що настав вирішальний момент. Він перестрибне сіть так, як раніше, але цього разу помчить до моря. Локі стиснувся як пружина, що от-от має розпрямитись, а тоді кулею злетів у повітря.

Тор був проворний. Він побачив, як срібний лосось зблиснув на сонці, й схопив його своїми велетенськими руками, мов голодний ведмідь, що ловить лосося в повітрі. Лосось — слизька риба, а Локі був найбільш слизьким серед лососів; він звивався

і намагався вислизнути з Торових пальців, але той тільки захопив рибину сильніше і міцно стиснув її біля хвоста.

Кажуть, що відтоді лососі стали вужчими біля хвоста.

Боги притягли свою сіть, щільно замотали в неї рибину і понесли її, тримаючи з обох боків. Лосось почав задихатися на суші, адже не міг жити без води, він засіпався й засмикався — і от боги вже несли заспаного Локі.

— Що ви робите? — запитав він. — Куди ви мене несете?

Тор просто похитав головою і засопів, не сказавши нічого. Локі запитав інших богів, але жоден із них не пояснив, що відбувається, і жоден не поглянув йому у вічі.

III

Боги увійшли до печери і разом з підвішеним Локі почали спускатись глибоко під землю. Зі стелі печери звисали сталактити, а навколо пурхали та шурхотіли крилами летючі миші. Вони спустились глибше. Незабаром прохід став надто вузьким, щоб можна було нести Локі, тому боги дозволили йому самому йти поміж них. Тор крокував одразу за Локі, поклавши руку йому на плече.

Вони спускалися все глибше і глибше.

У найглибшій із печер горіли смолоскипи і стояло трое людей, які чекали на них. Локі впізнав їх ще до

того, як роздивився обличчя, і в нього стиснулось серце.

— Ні, — сказав він. — Не чіпайте їх. Вони не зробили нічого поганого.

Тор мовив:

— Це твої сини і твоя дружина, брехун Локі.

В печері лежали три величезних пласких камені. Аси поклали кожен з них на бік і Тор взявся за свій молот. Він пробив отвір по центру кожного каменя.

— Благаю! Відпустіть нашого тата, — почав просити син Локі Нарві.

— Він наш батько, — сказав Валі, інший син Локі. — Ви присяглися, що не вб'єте його. Він брат по крові й по клятві Одіна, верховного бога.

— Ми не вб'ємо його, — пообіцяв Квасір. — Скажи мені, Валі, що найгіршого може зробити один брат іншому?

— Найгірше — коли брат зраджує брата, — відповів Валі, не вагаючись. — Коли брат вбиває брата, як Хьод убив Бальдра. Це огидно.

Квасір сказав:

— Це правда, що Локі — кровний брат богів і ми не можемо його вбити. Проте ми не зв'язані такими клятвами з вами, його синами.

Квасір заговорив до Валі словами змін, словами сили.

Людська подоба злетіла з Валі, і на його місці постав вовк, з пащі якого крапала слина. Розум Валі згасав у його жовтих очах, а на заміну приходили голод, гнів і безумство. Він поглянув на богів, на Сігюн, яка була його матір'ю, й нарешті побачив Нарві.

Вовк басовито і протяжно загарчав, а шерсть на його спині стала дибки.

Нарві відступив на крок — всього на крок — і вовк опинився верхи на ньому.

Нарві був хоробрим. Він не кричав, навіть коли вовк, який раніше був його братом, роздер хлопця на шматки, розірвав горлянку і розкидав нутроці по кам'яній підлозі. Із закривавленої пащі вовка, який постав на місці Валі, вирвалося моторошне протяжне виття. А тоді він стрибнув ввись, через голови богів, і зник у мороці печери. Він більше не з'явиться в Асгарді — принаймні поки не настане кінець всього суцього.

Боги силоміць притиснули Локі до трьох великих каменів: один камінь поклали під його плечі, другий — під поперек, і третій — під коліна. Вони взяли розкидані кишки Нарві й протягнули їх крізь зроблені отвори у каменях, міцно прив'язавши Локі за шию та плечі. Вони обв'язали синові кишки навколо його попереку та стегон і зв'язали його коліна та ноги так туго, що він ледь міг рухатись. Потім боги перетворили нутроці вбитого сина Локі на кайдани, такі ж важкі й міцні, як справжнє залізо.

Сігюн, дружина Локі, дивилася, як чоловіка прив'язують кишками її сина, і мовчала. Вона тихо плакала через страждання свого чоловіка, через смерть і безчестя своїх синів. В руках вона тримала миску, хоч і ще не знала, нащо вона. Перш ніж боги привели її сюди, вони сказали їй піти на кухню і взяти найбільшу миску, яка в неї була.

В цю мить до печери увійшла Скаді, донька покійного гіганта Тьяцці, дружина Ньйорда — бога, що мав

гарні ноги. Вона несла в руках щось величезне — воно звивалось і крутилось. Скаді перекинулася через Локі й поклала принесене над ним, обвинивши істоту навколо сталактитів, що звисали зі стелі печери, так, що її голова опинилася прямо над Локі.

Це була змія: її очі випромінювали холод, язик сіпався, а по зубах стікала отрута. Вона засичала, і крапля отрути з її пащі крапнула на обличчя Локі так, що в нього запекли очі.

Локі заволав і сіпнувся, він почав звиватись і корчитись від болю. Він намагався поворухнутись, відхилити голову подалі від отрути. Але окупи, які колись були нутрощами сина, міцно тримали його.

Один за одним боги залишили печеру, і на їхніх обличчях можна було прочитати вираз похмурого задоволення. Згодом у ній залишився тільки Квасір. Сігюн поглянула на свого прикутого чоловіка й на випотрошений труп свого вбитого вовком сина.

— Що ти збираєшся зробити зі мною? — запитала вона.

— Нічого, — відповів Квасір. — Тебе не каратимуть. Можеш робити, що хочеш. — Потому й він пішов із печери.

Ще одна крапля зміїної отрути впала на обличчя Локі, й він закричав і засіпався, корчачись в окупах. Земля затряслась від мук Локі.

Сігюн взяла миску і підійшла до свого чоловіка. Вона нічого не сказала — та й що було говорити? — а просто стала біля голови Локі з очима, повними сліз, і ловила кожну краплю отрути, яка стікала з зубів змії, у свою миску.

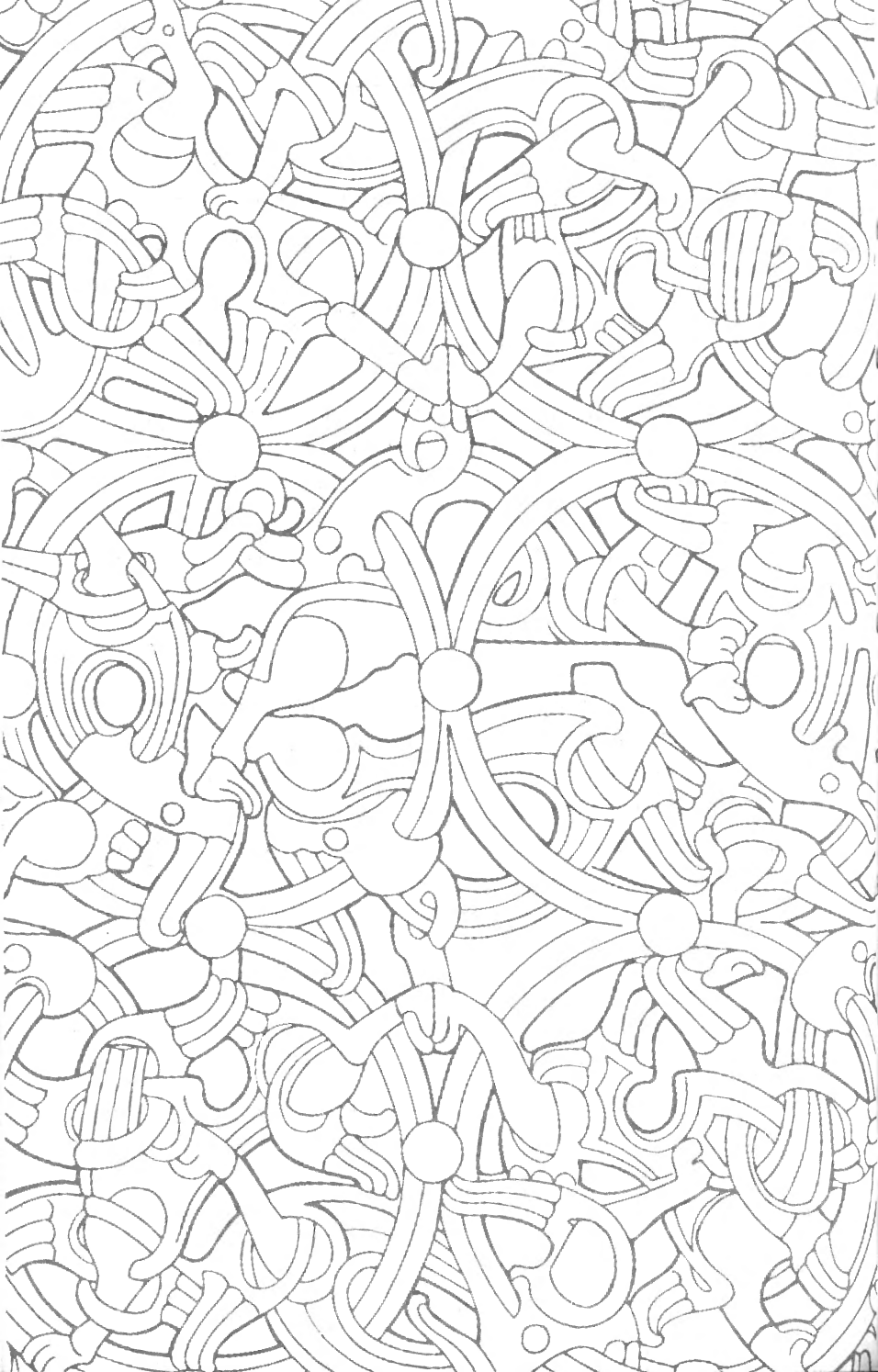
Усе це сталося давним-давно, в незапам'ятні часи, у дні, коли боги ще ходили по землі. Так давно, що гори тих часів уже осипались, а найглибші озера перетворилися на сушу.

Сігюн досі стоїть біля голови Локі так, як стояла колись, і дивиться на його красиве перекошене обличчя.

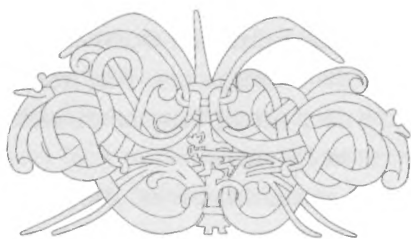
Миска, яку вона тримає, наповнюється повільно, по краплі, але врешті-решт отрута сягає по вінця. Тоді й тільки тоді Сігюн відвертається від Локі. Вона бере миску і виливає отруту, а поки її нема, зміїна отрута крапає на обличчя Локі та йому в очі. Тоді він б'ється у конвульсіях, сіпається і здригається, б'ється, корчиться та звивається так сильно, що двигтить земля.

Коли таке трапляється, ми в Мідгарді називаємо це землетрусом.

Кажуть, що Локі буде закутий у темряві під землею, а Сігюн залишатиметься поряд із ним, тримаючи миску, в яку капає зміїна отрута, і нашіптуючи слова любові, поки не прийде Рагнарьок і настане кінець всьому сущому.

**РАГНАРЬОК:
НЕВІДВОРОТНА ДОЛЯ
БОГІВ**

I

До цього я розповідав вам про події, які відбулися в минулому – багато років тому.

Тепер я розповім вам про дні майбутнього.

Я розкажу, як все скінчиться і як все розпочнеться спочатку. Я розкажу вам про темні дні – темні дні й таємні речі, що стосуються кінця життя на землі та смерті богів. Отже, слухайте.

Ось як ми дізнаємось, що настали часи змін. Це буде через багато років після доби богів, у часи людей. Це станеться, коли всі боги спатимуть – всі, крім всевидящого Хеймдалля. Він побачить, як усе почнеться, але не в змозі буде щось змінити.

А почнеться все з зими.

Та це буде не звичайна зима. Зима прийде і залишиться, і одну зиму буде змінювати інша. Весна не настане й не принесе тепло. Люди будуть голодні й холодні, а тому злі. По всьому світу відбудуться великі битви.

Брат боротиметься з братом, батько вбиватиме сина. Матері виступлять проти доньок. Сестри гинутьимуть в бою з сестрами і побачать, як, у свою чергу, вбивають одне одного їхні діти.

Це буде доба нестерпних вітрів, доба людей, які стають неначе вовки, що полюють одне на одного, нічим не кращі за диких тварин. Світ поглине

темрява, і місця, де живуть люди, перетворяться на руїни — ледь-ледь спалахнувши, поваляться й розсиплються на попіл, і залишиться сама розруха.

Потім, коли зостанеться всього кілька людей, які житимуть наче звірі, сонце на небі згасне, мов його з'їв вовк, а разом з ним зникне й місяць, і більше ніхто не побачить зірок. В повітря здійметься морок, мов попіл, мов туман.

Це буде час жахливої зими, якій нема кінця, — Фім-булвінтер, тобто «Великої Зими».

Зусібіч летітиме сніг, витимуть шалені вітри і прийде холод, така холоднеча, що ви й уявити не можете, — крижаний холод, від якого болять легені, а сльози замерзають просто в очах. Не буде ні весни, ні літа, ні осені для перепочинку. Тільки зима, за нею знов зима, а потім іще одна зима.

Після цього настане час великих землетрусів. Гори задрижать і обваляться. Деревя попадають, і останні поселення людей перетворяться на руїни.

Землетруси будуть такі сильні, що всі окови, кайдани та пута будуть зруйновані.

Всі, без винятку.

Великий вовк Фенрір скине свої кайдани. Його паша роззявиться: верхня щелепа сягне небес, а нижня торкнеться землі. Немає того, що йому не під силу з'їсти чи зруйнувати. З його очей і ніздрів вихопиться полум'я.

Там, де ступатиме вовк Фенрір, спалахне нищівний вогонь.

Буде також потоп: моря вийдуть із берегів і затоплять сушу. Йормунганд, змії Мідгарда, велетенський

і небезпечний, буде сказано звиватись, дедалі більше наближаючись до землі. Отрута з його пащі потрапить у воду і отруїть всю морську живність. Він розбризкає свою чорну отруту в повітрі, й усі морські птахи, які ним дихають, загинуть.

Більше не буде життя в океанах, де оселився змії Мідгарда. Хвилі омиватимуть гнилі трупи риби та китів, тюленів і морських чудовиськ.

Кожен, хто зустрине братів – вовка Фенріра та змія Мідгарда, дітей Локи, пізнає смерть.

Це і буде початок кінця.

Темне небо розколеться навпіл і під звуки дитячого крику з небес спустяться сини Муспельхейма на чолі з вогняним гігантом Суртом. Він високо триматиме свій меч, який палає так яскраво, що жоден смертний не в змозі на нього дивитись. Вони проїдуть по мосту-веселці Біфрьосту, і веселка обсиплеться під ними, а її колись яскраві кольори змінять вугільні й попелясті барви.

Більше не буде веселки.

Скелі обваляться в море.

Локи, який звільниться зі своїх підземних кайданів, стане стерновим на кораблі під назвою Нагльфар. Це найбільший корабель усіх часів: він збудований із нігтів мертвих. Нагльфар попливе розлитими морями. Його команда визиратиме і побачить лише мертвих істот, що плавають, гниючи, на поверхні океану.

Локи керуватиме кораблем, але капітаном буде Хрім, ватажок крижаних велетнів. Усі вцілілі крижані велетні приєднаються до Хріма – страхітливого

гіганта, ворожого до людства. Вони — солдати Хріма в останній битві.

Військами Локі будуть легіони Хель. Це неспокійні мерці — ті, хто помер ганебною смертю, — які повернуться на землю, щоб знову воювати у подобі ходячих небіжчиків, готових знищити все, що досі дихає і живе на поверхні землі.

Всі вони — гіганти, мерці й палаючі сини Муспельхейма вирушать на поле бою під назвою Віґрід. Воно велетенське: триста миль завширшки. Вовк Фенрір теж прокладе туди свій шлях, і змії Мідгарда плистиме розлитими морями, аж доки не наблизиться до Віґріда, а тоді вивалиться на пісок і осяде на березі — але тільки головою і першою милею свого тіла. Решта залишиться в морі.

Вони сформують бойовий порядок: там будуть Сурт і сини Муспельхейма, оповиті вогнем; за ними воїни Хель та Локі, що вийшли з-під землі; і крижані велетні, війська Хріма, під якими замерзатиме болото. З ними будуть Фенрір і змії Мідгарда. Найзапекліші вороги, яких тільки можна уявити, будуть разом того дня.

Хеймдалль побачить, як все це станеться. Зрештою, Хеймдалль бачить все: на те він вартовий богів. Тепер, і тільки тепер, він почне діяти.

Хеймдалль протрубить у Г'яллархорн — ріг, який колись належав Мімірові, — і то щосили протрубить. Асгард здригнеться від цього звуку, і лише тоді всі боги прокинуться, візьмуться за свою зброю і зберуться під Іггдрасіллем, біля джерела Урд, щоб отримати благословення та поради від норнів.

Одін поїде на своєму коні Слейпнірі до колодязя Міміра, щоб запитати у Мімірової голови поради — для себе і для решти богів. Голова Міміра прошепче Одінові те, що знає про майбутнє, так як я оце розказую вам зараз.

Те, що Мімір нашепче Одіну, дасть Богові-отцю надію на тлі безрадісних перспектив.

Великий ясен Ігдрасілл тремтітиме, як листок на вітрі, й аси, а з ними і ейнгерії — всі воїни, які полягли гідною смертю у битві, одягнуть свої обладунки і разом поїдуть на Вігрід, останнє поле бою.

Військо очолить Одін. Його лати блищатимуть, а на голові в нього буде золотий шолом. Поряд їхатиме Тор із Мйольніром в руці.

Коли вони дістануться поля бою, розпочнеться остання битва.

Одін рушить прямо до вовка Фенріра, який до цього часу стане таким велетенським, що годі уявити. Бог-отець стискатиме в руці свій спис Гунгнір.

Тор побачить, що Одін прямує до великого вовка, і всміхнеться, а тоді піджене своїх цапів і рушить до змія Мідгарда, стискаючи в залізній рукавиці свій молот.

Фрейр рушить до Сурта — палаючого і страшного. Суртів полум'яний меч величезний і обпалює, навіть якщо не поцілить. Фрейр боротиметься з усіх сил, але саме він поляже першим з асів: його мечу та обладунку не зрівнятися з палаючим мечем Сурта. Фрейр вмиратиме, шкодуючи про втрату свого меча, який він давним-давно віддав Скірніру, закохавшись у Герд. Той меч його б порятував.

Шум бою буде шаленим; ейнгерії, шляхетні воїни Одіна, зйдуться у вирішальній битві зі зловісними мерцями – армією Локі.

Загарчить скажений пес Гарм. Він менший за Фенріра, та все ж наймогутніший і найнебезпечніший з усіх собак. Він теж скине свої підземні кайдани і повернеться, щоб рвати горлянки воїнам на землі.

Його зупинить однорукий Тюр, і в битві зйдуться чоловік і жахливий пес. Тюр боротиметься відважно, проте в цьому бою вони поляжуть разом. Гарм помре, вчепившись зубами у горлянку Тюра.

Тор нарешті вб'є змія Мідгарда, як хотів зробити вже давно.

Тор розчавить мізки великого змія своїм молотом. Він відскочить, коли голова морського змія впаде на поле бою.

Тор опиниться щонайменше за дев'ять футів від голови, коли вона впаде на землю, але цього буде недостатньо. Навіть вмираючи, змії спорожнить свої мішечки з отрутою, заливши громовержця рясним чорним фонтаном.

Тор охне від болю і впаде мертвим на землю, отруєний істотою, яку він вбив.

Одін відважно змагатиметься з Фенріром, але немає на світі нічого такого величезного та небезпечного, як цей вовк. Він більший за сонце, більший за місяць. Одін встромить свій спис йому в рота, але Фенрір раз клацне щелепами – і спис зникне. Він вкусить іще раз, хрумкне та ковтне – і Одін, Бог-отець, найвеличніший та наймудріший із богів, також зникне, раз і назавжди.

Одінів син Відар — мовчазний, надійний бог, — побачить, як помре його батько. Відар підбіжить, поки Фенрір зловтішатиметься смертю Одіна, і притисне своєю ногою нижню щелепу вовка.

У Відара різні ноги. Одна нога вдягнена у звичайне взуття, а на другій він носить чобіт, який створювався ще з початку часів. Він зшитий з усіх клаптів шкіри, які люди зрізують з носаків і п'ят і викидають, коли шиють собі черевики.

(Якщо хочете допомогти асам в останній битві, викидайте зайві клапті шкіри. Всі викинуті клапті та обрізки від черевиків стануть частиною чобота Відара.)

Цей чобіт триматиме нижню щелепу великого вовка, щоб він не міг рухатись. Тоді Відар однією рукою потягнеться, схопить верхню щелепу вовка, і розірве його пащеку навпіл. Так Фенрір помре, а Відар помститься за свого батька.

На полі бою Віґрід боги падатимуть у битві з крижаними велетнями, а крижані велетні поляжуть у битві з богами. Війська ожилх мерців із Хелю встелять замерзлу землю, зустрівши свою остаточну смерть, а шляхетні ейнгерії, безповоротно мертві, лежатимуть поряд із ними, під неживим туманним небом — вони більше не встануть, не піднімуться, щоб боротись.

Із легіонів Локі залишиться стояти лише сам Локі — закривавлений, з дикими очима і вдоволеною посмішкою на пошрамованих губах.

Хеймдалль, вартовий на мосту, охоронець богів, також не поляже. Він стоятиме на полі бою,

тримаючи в руках свій меч Хофуд – мокрий і закривавлений.

Вони рушать назустріч один одному через Вігрід, ступаючи по трупах, бредучи крізь кров і полум'я на своєму шляху.

– А, – мовить Локі. – Брудний охоронець богів. Ти розбудив богів надто пізно, Хеймдаллю. Хіба не чудово було бачити, як вони вмирають один за одним?

Локі придивлятиметься до обличчя Хеймдалля, шукаючи на ньому слабкість або емоції, але Хеймдалль залишиться незворушним.

– Що, нічого сказати, сину дев'яти матерів? Коли я був прикутий під землею і на моє обличчя крапала зміїна отрута, а бідна Сігюн стояла поряд, намагаючись спіймати всю отруту в свою миску, зв'язаний у птьмі нутрощами свого сина, єдиним, що стримувало мене від божевілля, була думка про цю мить. Я прокручував її в голові, уявляв дні, коли ми з моїми прекрасними дітьми покладемо кінець часу богів та існуванню всього світу.

Хеймдалль так нічого й не скаже, а натомість вдарить – вдарить щосили, і його меч поцілить в облатки Локі, а той відповість на удар, атакуючи з шаленством, хитрістю та задоволенням.

Ведучи бій, вони згадають, як бились давним-давно, коли світ був простішим. Вони боролися в подобі тварин, перекинувшись на тюленів, змагаючись за намисто Брісінгамен: Локі вкрав його у Фрейї на прохання Одіна, а Хеймдалль повернув.

* За переказами, Хеймдалль народився від дев'яти сестер-велеток.

Локи ніколи не забуває образ.

Вони битимуться, вдаряючи, штрикаючи і рубаючи один одного мечами.

Вони боротимуться і разом поляжуть — Хеймдалль і Локи поряд, смертельно поранені.

— От і все, — прошепоче Локи, вмираючи на полі бою. — Я переміг.

І тоді Хеймдалль посміхнеться перед обличчям смерті — посміхнеться золотими зубами, вкритими слиною та кров'ю.

— Я бачу далі, ніж ти, — скаже Хеймдалль Локи. — Одінів син Відар вбив твого сина, вовка Фенріра, і вижив, як вижив і Валі, його брат. Тор мертвий, але його діти Магні та Моді досі живі. Вони забрали Мйольнір із холодної руки свого батька. Їм вистачить сили та благодатства, щоб ним оволодіти.

— Це не має жодного значення. Світ у вогні, — відповість Локи. — Смертні загинули. Мідгард зруйновано. Я переміг.

— Я бачу далі за тебе, Локи. Бачу аж до світового дерева, — скаже Хеймдалль на останньому подиху. — Вогонь Сурта не може торкнутися світового дерева, і двоє людей надійно заховались у стовбурі Ігдрасілля. Жінку звать Життя, а чоловіка — Жага до життя. Їхні нащадки заселять землю. Це не кінець життя. Життя не кінчається. Це лише кінець старих часів, Локи, й початок нових. За смертю завжди настає відродження. У тебе нічого не вийшло.

Локи щось скаже — щось уїдливе, дотепне і болюче, але життя його покине. Зникне вся його кмітливість та жорстокість, і більше він не вимовить жодного

слова — ні тоді, ні потім. Він лежатиме нерухомий і холодний поряд із Хеймдаллем на замерзлому полі бою.

Тоді Сурт, полум'яний гігант, що існував задовго до початку часів, погляне на безкраю рівнину смерті й здійме свій яскравий меч до небес. Пролунає звук, з яким спалахують тисячі лісів, і запалає саме повітря.

Полум'я Сурта перетворить світ на крематорій. З розлитих океанів піде пара. Останні вогні полютують, а тоді замигтять і згаснуть. З неба піде, наче сніг, чорний попіл.

У присмерку на місці, де раніше поряд лежали тіла Локі та Хеймдалля, буде видно лише дві купки сірого попелу на почорнілій землі й дим, що розчиняється в ранковому тумані. Нічого не залишиться від армій живих і мерців, від мрій богів і мужності їхніх воїнів — нічого, крім попелу.

Згодом після цього океан, що вийшов із берегів, поглине попіл, омиваючи цілу землю, і все живе буде забуте під безсонячним небом.

Ось так настане кінець світу — у попелі й потопі, у темряві та холоді. Така невідворотна доля богів.

II

Це кінець. Але є і те, що відбудеться після кінця.

Із сірих вод океану знову постане зелена земля.

Сонце з'їдять, але донька сонця засяє на місці своєї матері, й нове сонце світитиме навіть яскравіше за старе — світитиме новим, молодим світлом.

Жінка і чоловік, Життя та Жага до життя, вийдуть з ясена, що з'єднує світи. Вони поживляться рососою на зеленій землі й покохаються, а від їхнього кохання народиться людство.

Асгард зникне, але на його місці постане Ідаволл — розкішний і непорушний.

У Ідаволл прийдуть сини Одіна — Відар і Валі. За ними з'являться сини Тора — Моді та Магні. Вони разом принесуть Мйольнір, бо тепер, коли Тора не стало, молот можуть нести лише вони двоє. З підземного царства повернуться Бальдр і Хьод, і вони, всі шестеро, сядуть під сяйвом нового сонця і почнуть говорити, згадуючи таємниці та обмірковуючи, що можна було зробити інакше і чи був такий підсумок неминучим.

Вони говоритимуть про Фенріра — вовка, який з'їв світ, про змія Мідгарда, а також згадають про Локі, який водночас був і не був богом, який рятував богів, а проте міг їх знищити.

А тоді Бальдр скаже:

— Гей, що то таке?

— Де? — запитає Магні.

— Ну, он там. Блищить у високій траві. Бачиш? І там теж. Поглянь, ще одне.

Тоді вони опустяться на коліна у високій траві — боги, мов діти.

Магні, син Тора, буде першим, хто знайде один із предметів у високій траві, а знайшовши, одразу його впізнає. Це золота шахова фігура — такою грали боги, коли вони ще жили. Вона зображує Одіна, Бога-отця, на своєму високому троні: це король.

Вони знайдуть також інші фігури. Ось Тор, в руках якого молот. Он там Хеймдалль, який притиснув до губ свій ріг. Фрігг, дружина Одіна, – то королева.

Бальдр підніме маленьку золоту статуетку.

– Ця схожа на тебе, – скаже йому Моді.

– Це я і є, – відповідь Бальдр. – Такий, яким був давним-давно, до смерті, коли жив серед асів.

Вони знайдуть також інші фігури – одні красиві, інші не дуже. Ось загрузли в чорну землю Локі та його діти-чудовиська. Он крижаний велетень. Ось Сурт – його обличчя палає.

Згодом вони з'ясують, що мають всі фігури, щоб скласти повний набір. Вони розставлять фігури для гри в шахи: на шахівниці стола боги Асгарда зустрінуться зі своїми одвічними ворогами. Новоспечене сонячне світло блищатиме на золотих шахах у цей прекрасний день.

Бальдр всміхнеться своєю сонячною усмішкою, нахилиться і зробить свій перший хід.

І гра почнеться знову.

ГЛОСАРІЙ

Альвхейм — один із дев'яти світів. Населений світлими альвами.

Ангрбода — велетка, мати трьох дітей-чудовиськ Локі.

Асгард — місце, де живуть аси. Світ богів.

Аси — рід, плем'я або клан богів. Живуть в Асгарді.

Аск — перший чоловік, зроблений з ясена.

Аудумла — перша корова, чий язик сформував прабатька богів. З її вимені текли молочні ріки.

Аурбода — гірська велетка, мати Герд.

Бальдр — відомий як «Прекрасний». Другий син Одіна, якого любили всі, крім Локі.

Баррі — острів, на якому побралися Фрейр і Герд.

Баугі — велетень, брат Суттунга.

Белі — велетень, якого Фрейр заколов оленячим рогом.

Бергельмір — внук Іміра. Бергельмір і його дружина були єдиними гігантами, які пережили потоп.

Бестла — мати Одіна, Вілі та Ве і дружина Бьора. Донька велетня Бьольторна. Сестра Міміра.

Біфрьост — міст-веселка, який з'єднує Асгард з Мідгардом.

Бодн – один із чанів, у яких зберігався мед поезії. Другий має назву Сон.

Брагі – бог поезії.

Брейдаблік – дім Бальдра, місце втіхи, музики та знань.

Брісінгамен – сяюче намисто, що належить Фрейї.

Брокк – гном, здатний створювати дивовижні скарби. Брат Ейтрі.

Бурі – предок богів, батько Бьора, дід Одіна.

Бьольверк – одне з імен, які використовує Одін, коли приховує свою справжню подобу.

Бьор – бог, син Бурі, одружений з Бестлою. Батько Одіна, Вілі та Ве.

Водоспад Франангр – високий водоспад, в якому в подібі лосося ховався Локі.

Галар – один із темних альвів. Брат Ф'ялара і вбивця Квасіра.

Гарм – страшний собака, який вб'є Тюра і водночас помре від його рук під час Рагнарька.

Герд – неймовірно вродлива велетка, яку кохає Фрейр.

Гермод Моторний – син Одіна. Він їздив на Слейпнірі до Хель просити, щоб вона відпустила Бальдра.

Гіллінг – гігант, вбитий Ф'яларом і Галаром; батько Суттунга і Баугі.

Глейпнір – чарівний ланцюг, викуваний гномами, яким боги зв'язали Фенріра.

Глідск'яльв – трон Одіна, з якого він бачить дев'ять світів.

Гунгнір – спис Одіна. Він завжди влучає в ціль, а клятви, дані на ньому, непорушні.

Гуннльод – велетка, донька Суттунга, яка сторожить мед поезії.

Гюмір – земляний гігант, батько Герд.

Гіннунгагап – зяюча прірва між Муспельхеймом (світом вогню) і Ніфльхеймом (світом туману) на зорі творення.

Грімнір – «Замаскований». Одне з імен Одіна.

Гуллінбурсті – золотий вепр, якого зробили для Фрейра гноми.

Г'яллархорн – ріг Хеймдалля, що зберігається біля колодязя Міміра.

Джерело Урд – джерело в Асгарді, про яке дбають норни.

Драупнір – золотий браслет Одіна, з якого кожних дев'ять ночей стікають вісім браслетів однакової цінності та краси.

Егіл – землероб, батько Тьяльві та Рьоскви.

Егір – найбільший із морських велетнів. Чоловік Ран, батько дев'яти дочок, які є хвилями океану.

Ейнгерії – воїни, які померли шляхетною смертю в бою і тепер бенкетують та борються у Вальхаллі.

Ейтрі – гном, що виковує дивовижні скарби, одним із яких є молот Тора. Брат Брокка.

Еллі – стара нянька велетня, яка насправді виявляється старістю.

Ембла – перша жінка, зроблена з вільхи.

Змій Мідгарда – Йормунганд, син Локи.

Йорд – мати Тора, велетка, яка була також богинею землі.

Йормунганд – змій Мідгарда. Один із дітей Локи й заклятий ворог Тора.

Йотунхейм – «йотун» означає «велетень», «гігант», тому Йотунхейм – це світ велетнів.

Івальді – Один із темних альвів. Сини Івальді змайстрували Скідбладнір – дивовижний корабель Фрейра, Гунгнір – спис Одіна та нове, прекрасне золоте волосся для Сіф, дружини Тора.

Ідаволл – «Чудова рівнина», на якій був збудований Асгард і на яку повернуться боги, що пережили Рагнарьок.

Ідунн – богиня-ас. Зберігає яблука безсмертя, які дарують богам вічну молодість.

Квасір – бог, створений зі змішаної слини асів та ванів; став богом мудрості. Квасіра вбили гноми, які зробили з його крові мед поезії. Пізніше він відродився.

Лаувейя – мати Локи. Її також називали Наль, тобто «Голка», оскільки вона була дуже худою.

Лерад – дерево, можливо, гілка Ігдрасілля, яке об'їдала Хейдрун – коза, що забезпечувала медом воїнів Вальхалли.

Літ – гном, якому не щастить.

Локи – єдинокровний брат Одіна, син Фарбауті та Лаувейї. Найвинахідливіший та найхитріший з усіх

жителів Асгарда. Вміє змінювати подобу і має пошрамовані губи. У нього також є чоботи, в яких він може ходити по небу.

Магні – син Тора, «Сильний».

Мегінгйорд – пояс сили Тора. Коли Тор одягає пояс, його сила подвоюється.

Мйольнір – дивовижний молот Тора і найцінніший скарб, зроблений для нього гномом Ейтрі (Брокк працював за міхами).

Мідгард – «Серединна земля». Наш світ. Царство людей.

Мімір – дядько Одіна, який охороняє джерело мудрості у Йотунхеймі. Гігант, можливо, один із асів. Вани відрубали Мімірові голову, але вона досі ділиться мудрістю і наглядає за джерелом.

Мімірів колодязь – колодязь або джерело, яке бере свій початок біля коренів світового дерева. Один віддав своє око, щоб напитися з цього джерела води, яку він зачерпнув рогом Хеймдалля.

Модгуд – «Шалений боєць». Вартова на мосту, який веде до світу мертвих.

Моді – син Тора, «Відважний».

Мунін – один із воронів Одіна. Його ім'я означає «пам'ять».

Муспельхейм – вогняний світ, який існував на зорі творення. Один із дев'яти світів.

Нагльфар – корабель, збудований з необрізаних нігтів покійників. На ньому попливуть гіганти та

мерці з Хелю, які зйдуться в битві з богами та ейнгеріями під час Рагнарька.

Наль – «Голка». Інше ім'я Лаувейї, матері Локі.

Нарві – Син Локі та Сігюн, брат Валі.

Нідавеллір, або **Свартальхейм** – місце під горами, де живуть гноми (також відомі як темні альви).

Нідхьогг – дракон, який пожирає трупи і підгризає коріння Ігдрасілля.

Ніфльхейм – холодне, туманне місце на початку буття.

Норни – три сестри – Урд, Верданді та Скульд. Вони доглядають джерело Урд і поливають світове дерево Ігдрасілля. Разом з іншими норнами визначають долю людини.

Ньйорд – ван, батько Фрейра та Фрейї.

Одін – верховний, найстаріший бог. Носить плащ і капелюх, має лише одне око, бо друге проміняв на мудрість. У нього є багато імен, серед них – Бог-отець, Грімнір і Бог шибениць.

Одрерір – чайник, в якому зварили мед поезії. «Той, що бадьорить дух».

Ран – дружина морського велетня Егіра. Богиня потопельників, мати дев'яти хвиль.

Рататоск – білка, яка бігає гілками Ігдрасілля і передає повідомлення від Нідхьогга, страшного пожирача трупів, що мешкає біля коріння дерева, орлові, який живе на верховітті.

Раті – бурав, або свердел богів.

Рикун – Тангріснір, що означає «Той, хто скалить зуби». Один із двох цапів, запряжених у колісницю Тора.

Рьосква – сестра Тьяльві, служниця Тора.

Свадільфарі – кінь, що належить майстерному будівельнику, який спорудив стіну Асгарда. Батько Слейпніра.

Сігюн – дружина Локі, мати Валі та Нарві. Після того як Локі ув'язнюють, вона зостається з ним під землею і тримає миску, захищаючи обличчя чоловіка від отрути змії.

Сіф – дружина Тора. Мала золоте волосся.

Скаді – велетка, донька гіганта Тьяцці. Вийшла заміж за Ньйорда.

Скідбладнір – чарівний корабель, який сини Івальді зробили для Фрейра. Складається як хустина.

Скірнір – світлий альв, слуга Фрейра.

Скреготій – Тангніостр, або «Той, що скрегоче зубами». Один із двох цапів, запряжених у колісницю Тора.

Скрімір – «Здоровань». Деже великий гігант, якого Локі, Тор і Тьяльві зустрічають на шляху до Утгарда.

Скульд – Одна з норн. Її ім'я означає «Те, що має статися», і вона визначає майбутнє.

Слейпнір – кінь Одіна. Найшвидший з усіх коней. Має вісім ніг. Дитя Локі і Свадільфарі.

Сон – чан для меду поезії.

Сурт – велетенський вогняний гігант, який має палаючий меч. Сурт існував задовго до богів. Вартовий Муспельхейму, царства вогню.

Суттунг — велетень, син Гіллінга. Він мстить убивцям своїх батьків.

Токк — стара жінка, чие ім'я означає «Вдячність», і водночас єдина жива істота, яка не оплакує смерть Бальдра.

Тор — рудобородий син Одіна, громовержець асів. Найсильніший із богів.

Трім — повелитель огрів, який захотів, щоб Фрейя стала його дружиною.

Труд — донька Тора, «Могутня».

Тьяці — гігант, який перекидається на орла, щоб викрасти Ідунн. Батько Скаді.

Тюр — однорукий бог війни, син Одіна; пасинок гіганта Химіра.

Уль — пасинок Тора. Бог, який полює з луком і стрілами та бігає на лижах.

Урд — «Доля». Одна з трьох норн. Вона визначає наше минуле.

Фарбауті — батько Локі, гігант. «Той, хто завдає небезпечних ударів».

Фенрір — вовк. Син Локі від Ангрбоди.

Фімбулвінтер, або **Велика Зима** — зима перед Рагнарком, якій немає кінця.

Фрейр — бог-ван, який живе з асами. Брат Фрейї.

Фрейя — богиня-ван, яка живе з асами. Сестра Фрейра.

Фрігг — дружина Одіна і верховна богиня. Мати Бальдра.

Фулла – богиня, служниця Фрігг.

Фьольнір – син Фрейра і Герд, а також перший король Швеції.

Ф'ялар – брат Галара і вбивця Квасіра.

Хвергельмір – джерело у Ніфльхеймі, під Іггдра-сіллем, з якого витікають багато інших річок і течій.

Хейдрун – коза, яка дає мед замість молока. Вона годує мертвих воїнів Вальхалли.

Хеймдалль – гостроокий вартовий богів.

Хель – донька Локи від Ангрбоди. Вона править Хелем, царством мертвих – сюди потрапляють ті, хто помер ганебною смертю, а не поліг благородно в бою.

Химір – король велетнів.

Хрім – ватажок крижаних велетнів під час Рагнарька.

Хугі – молодий гігант, здатний бігати швидше за будь-що на світі. Насправді виявляється, що він – це сама думка.

Хугін – один із двох воронів Одіна. Його ім'я означає «Думка».

Зміст

Вступ	5
Дійові особи.....	11
До початку і після.....	17
Іггдрасілля і дев'ять світів	25
Мімірова голова та Одінове око.....	29
Скарби богів	33
Будівельних справ майстер	51
Діти Локі.....	71
Незвичне весілля Фрейї.....	87
Мед поетів	103
Подорож Тора до Країни велетнів.....	127
Яблука безсмертя	151
Історія про Герд і Фрейра.....	169
Як Химір і Тор ходили на риболовлю.....	179
Смерть Бальдра.....	197
Останні дні Локі.....	217
Рагнарьок: невідворотна доля богів.....	233
Глосарій.....	246

Літературно-художнє видання

Гейман Ніл

СКАНДИНАВСЬКА МІФОЛОГІЯ

ТОВ «Видавнича група КМ-БУКС»
04060, Київ, вул. Олега Ольжича, 27/22, офіс 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5006 від 06.11.2015

info@kmbooks.com.ua
www.kmbooks.com.ua

Замовляйте наші книжки в інтернет-магазинах:
www.kmbooks.com.ua +380 (44) 228 78 24
www.bukva.ua +380 (44) 359 0 369

З питань гуртових закупівель звертайтеся:
у Києві: +380 (44) 237 70 25
у Львові: +380 (32) 245 01 71, +380 (67) 370 77 90

Повний асортимент наших книжок представлений у книгарнях
української національної мережі «Буква»
www.bukva.ua +380 (44) 237 70 24

Центральний магазин «Буква»:
м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 3-Б
+380 (44) 279-64-38

Формат 84x108/32
Умов. друк. арк. 13,44. Обл.-вид. арк. 9,3
Замовлення 17-220.

Віддруковано на ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.
Свідоцтво серія ДК № 4063 від 11.05.2011 р.
Впроваджена система управління якістю згідно
з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

Майстер пера Ніл Гейман представляє дивовижний переказ скандинавських міфів. Для створення власних фантастичних світів автор вже давно черпає натхнення у стародавній міфології. Тепер він звернувся до джерела і презентує майстерну обробку величких історій півночі.

«Це захоплива, хвилююча та загалом дивовижна обробка відомих історій. Потрапивши у ритм цього блискучого твору, ви з задоволенням читатимете далі й далі, не в змозі відірватись від майстерного письма Геймана».

— *Майкл Дірда, Washington Post*

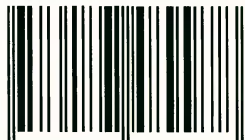
«Переказуючи історії з надзвичайною точністю і неабияким захопленням, Гейман виконує роль барда, який холодної зимової ночі запрошує нас підсісти ближче до вогнища, щоб посміятись і подивуватися разом із ним».

— *Джеймс Лавгроув, Financial Times*

«Жоден сучасний письменник не черпає з міфологічної традиції стільки натхнення, як Ніл Гейман... Як завжди, Гейман — чудовий оповідач... [і він] нізащо не пропустить цікаву історію».

— *Дуглас Волк, Los Angeles Times*

ISBN 978-617-7489-97-8

9 786177 489978